

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Avaliku õiguse instituut

Triin Sarapuu

PIIRIÜLESE INVESTEERIMISTEENUSE OSUTAMINE JA KLIENDI ISIKUSAMASUSE
TUVASTAMINE

Magistritöö

Juhendaja:
PhD Marko Kairjak

Tallinn
2015

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Piiriüleste investeerimisteenuste osutamine	7
1.1. Teenuste osutamise vabadus	7
1.1.1. Piiriülese investeerimisteenuse osutamise vabaduse kui põhimõtte kujunemine ..	11
1.1.2. Piiriülesuse põhimõtte Euroopa Liidu finantsturu õiguses	15
1.2. Piiriülese investeerimisteenuse osutamine investeerimisühingu näitel	17
1.2.1. Piiriülesuse mõiste	17
1.2.2. Piiriülesuse tulem lõpptarbijale – valikuvabaduse ja konkurentsi suurenemine Euroopa Liidu siseselt	19
2. Hoolsusmeetmed	23
2.1. Hoolsusmeetmete kujunemine Euroopa Liidu rahapesu tõkestamise õiguslikus raamistikus	23
2.1.1. Hoolsusmeetmete ülesanne Euroopa Liidu rahapesu tõkestamise õiguslikus raamistikus	26
2.2. Hoolsuskohustuse mõiste ja sisu	29
2.2.1. Hoolsuskohustuse kui sellise täpse definitsiooni piiritlemine	29
2.2.2. Isikusamasuse tuvastamine ja esitatud teabe kontrollimine	32
3. Piiriüleste investeerimisteenuste osutamisel kliendi isikusamasuse tuvastamine	39
3.1. Ärisuhte loomine piiriülese investeerimisteenuse osutamisel	39
3.2. Hoolsusmeetmed piiriülese ärisuhte loomisel	42
3.2.1. Isikusamasuse tuvastamine piiriülese investeerimisteenuse osutamisel	45
3.2.2. Ärisuhte loomine vahetu kontaktita	51
3.3. Ärisuhte loomisel kliendi isikusamasuse tuvastamine RahaPTS alusel	55
3.3.1. Võimalik vastuolu Euroopa Liidu õiguse ja RahaPTS vahel – RahaPTS § 15 lg 1 kohaldumine piiriüleste investeerimisteenuse osutamisele	55
3.3.2. Alternatiivsed täiendavad hoolsusmeetmed piiriülese investeerimisteenuse osutamisel	58
Kokkuvõte	61
Provision of cross-border investment service and verification of the client's identity	64
Kasutatud kirjandus	66
Kasutatud õigusaktid	69
Kasutatud kohtupraktika	70
Muud materjalid	71

Sissejuhatus

Rahvusvahelised arengud on toonud endaga kaasa arenenud ning sõna otseses mõttes piiride ülesed turud, sealhulgas finantsturud. Finantsteenuste vahendusega seotud finantsturgude innovatsiooni on iseloomustatud kui majandusliku heaolu suurendamise abivahendit finantssüsteemis. Investeerimisteenuste vahendamine mängib finantsturgudel olulist rolli pakkudes turuligipääsu kapitalile.¹ Finantsteenuste globaliseerumine on viinud piiriüleste teenuste pakkumise plahvatusliku kasvuni.² Tehnoloogia ning piiriüleste finantsteenuste ja -toodete kiire areng on omakorda suurendanud anonüümsuse riski. Anonüümsus finantssektoris viitab omakorda võimalikule rahapesu riskile, mistõttu on finantsasutustele kohustuslik järgida põhimõtet „tunne oma klienti“ ning võtta tarvitusele vajalikke hoolsusmeetmeid, selle nõuetekohaseks järgimiseks.

Ühest küljest on Euroopa Liit liikunud ühtse liiduülese finantsturgusid hõlmava siseturu suunas.. Euroopa Liidu üheks eesmärgiks ongi liikuda tõelise teenuste siseturu suunas, et nii ettevõtjad kui ka tarbijad saaksid täielikult ära kasutada Euroopa suurima majandusharu pakutavaid võimalusi. Direktiiv 2006/123/EÜ ehk nn teenuste direktiiv on suur samm selles suunas, et nii teenuste osutajad kui ka tarbijad saaksid lihtsamalt kasutada Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklitega 43 ja 49 tagatud põhivabadusi – asutamisvabadust ning vabadust osutada piiriüleseid teenuseid. Selle saavutamiseks püütakse teenuste direktiivi sätetega lihtsustada haldustoiminguid, kõrvaldada takistused teenuste osutamisel ning suurendada nii liikmesriikide vastastikust usaldust kui ka teenuste osutajate ja kasutajate usaldust siseturu vastu.³ Selle üheks realisatsiooniks on ka Eesti Vabariigi Väärtpaberituruseaduses (VPTS) sätestatud piiriülese investeerimisteenuse osutamise vabadus.

Teisest küljest seistakse silmitsi majanduskeskkonna usaldusväärsuse kaitsmisega, seal hulgas organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemisega. Kuna rahapesu valdkonna kuriteod arenevad kiiresti ning pidevalt tuleb hoida nõ kätt pulsil seoses uute võimalike rahapesuskeemidega, on oluline, et rahapesu tõkestamise alast seadusandlust pidevalt uuendataks ning ajakohastataks. Oluline roll rahapesu tõkestamisel on ka järelevalvel, tagamaks seda, et rahapesu tõkestamise alaseid nõudeid pidevalt järgitakse.

---

¹ N. Moloney. EU Securities and Financial Markets Regulation. Third edition. Oxford: University Press, 2014, lk 320.

² Regulation of remote cross-border financial intermediaries. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD162.pdf>, 17.02.2015, lk 2.

³ Teenuste Direktiivi rakendamise käsiraamat, 2007. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/internal_market/services/docs/services-dir/guides/handbook_et.pdf, 05.02.15, lk 7.

Krediidiasutuste kõrval mängivad rahapesu tõkestamisel olulist rolli ka teised finantseerimisasutused, kuna suurel määral suunatakse illegaalsed vahendid tavakäibesse läbi finantssektori. Rahapesu tõkestamisel on oluline takistada illegaalse tulu realiseerimist ehk kasutamist. Samal ajal on aga oluline tuvastada potentsiaalseid riskid ning rahapesu tõkestamise regulatsioonid ei tohiks olla ülemäära ettevõtjat koormavad ega rahapesu võimalikke riske arvestades ebamõistlikud. Rahapesu tõkestamise eesmärkide täitmine saab võimalikuks vaid läbi subjekti piiramise. Samas ettevõtja jaoks on oluline tema huve arvestav õigussüsteem. Ka rahapesu tõkestamise alased regulatsioonid püüavad üha enam leida tasakaalu avalik-õigusliku ning ettevõtjate huvide vahel. Selleks on toodud rahapesu tõkestamisse riskipõhine lähenemine, mis annab ettevõtjale teatud paindlikkuse.

Rahapesu ning terrorismi rahastamise tõkestamise seadus sisaldab meetmeid nii rahapesu kui terrorismi rahastamise tõkestamiseks. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine on vormilt küll erinevad, aga põhimõtteliselt ning olemuselt väga sarnased ning mõlemad on reguleeritud sama seadusega. Käesoleva töö piiritlemise huvides kasutatakse mõistet rahapesu tõkestamine, mis hõlmab ka terrorismi rahastamise tõkestamist, kuna käesoleva töö raames ei ole oluline neid kahte selgelt eristada.

Kõige üldisemalt on käesolevas töös esitatava analüüsi ülesandeks selgitada välja, kas Eesti Vabariigi Rahapesu ning terrorismi rahastamise tõkestamise seadusest (RahaPTS) tulenev isikusamasuse tuvastamise kohustus on tasakaalus VPTS-ist tuleneva piiriülese investeerimisteenuse osutamise vabadusega.

Töö keskendub vaid ärisuhte loomisele eelnevale hoolsuskohustusele ehk kohustusele tuvastada kliendi isikusamasus. Seda põhjusel, et ärisuhte loomise järgselt kohaldatavad hoolsusmeetmed sõltuvad paljuski organisatsiooni ülesehitusest ning on suurel määral organisatoorse korralduse küsimus. Hoolsuskohustuse või hoolsusmeetme mõistet, kas siis ainsuses või mitmuses, kasutatakse käesoleva töö raames ainult rahapesu tõkestamise kontekstis ning tähistavad kas õigusaktides sätestatud üldisi hoolsuskohustusi, -meetmeid või viidatakse konkreetsele sättele.

Investeerimisteenuste all on mõeldud VPTS § 43 lg 1 punktis 1 nimetatud investeerimisteenuseid, s.o. väärtpaberiga seotud korralduse vastuvõtmine ja edastamine. Kuna iga konkreetse investeerimisteenuse laad mängib antud teema raames olulist tähendust, siis

käesoleva töö laialivalgumise vältimiseks on keskendunud vaid eelmainitud teenustele. Klient on käesoleva töö raames iga isik, kelle suhtes nimetatud kohustusi täitma peab.

Konkreetselt on töö ülesandeks avada piiriülese investeerimisteenuse osutamise olemus ning selgitada välja, milline on kohustatud subjekti ärisuhte eelne hoolsuskohustus investeerimisteenuse osutamisel piiriüleselt. Samuti analüüsib autor, kas RahaPTS-i asjassepuutuv regulatsioon on kooskõlas selle aluseks oleva Euroopa Liidu õigusega ning kas on tasakaal teenuse osutamise vabaduse ning rahapesu tõkestamise eesmärgi kandvate kohustuse vahel. Töö lähtub hüpoteesist, et ärisuhte eelse kliendi isikusamasuse tuvastamise kohustus ei ole tasakaalus piiriülese investeerimisteenuse osutamise vabadusega ning takistab selle vabaduse realiseerimist oluliselt.

Töö ülesehitus lähtub eesmärkide saavutamisest ning koosneb kolmest suuremast peatükist. Esimene annab ülevaate piiriüleste teenuste osutamisest teenuste osutamise vabaduse kontekstis ning selle kujunemisest. Samuti antakse ülevaade piiriülese teenuse osutamise mõistest ja sisust ning kirjeldatakse piiriüleste investeerimisteenuste osutamist investeerimisühingu näitel ja antakse ülevaade, milline mõju on kõnealusel teenuse osutamise vabadusel lõpptarbijale.

Teises peatükis käsitletakse hoolsusmeetmeid, eelkõige hoolsusmeetmete kujunemist ning nende ülesannet Euroopa Liidu õiguslikus raamistikus. Samuti antakse ülevaade hoolsuskohustuse kui sellise mõistest ja sisust ning kirjeldatakse erinevaid asjassepuutuvaid hoolsusmeetmeid nagu isikusamasuse tuvastamine ja esitatud teabe kontrollimine.

Kolmas peatükk keskendub konkreetset kliendi isikusamasuse tuvastamise kohustusega seonduvale piiriülese investeerimisteenuse osutamise puhul. Seejuures kirjeldatakse ärisuhte loomise etappi, arvestades piiriülese teenuse osutamise põhiomadusi ning antakse ülevaade hetkel Eestis kehtivast regulatsioonist isikusamasuse tuvastamiseks ning analüüsitakse võimalikke lahendusi.

Käesoleva magistritöö näol on tegemist teoreetilise uurimistööga, milles püstitatud uurimisküsimustele vastuse otsimiseks on kasutatud valdavalt võrdlevat ja teleoloogilis-süsteematilist meetodit, kus õigusakte (nii Eesti siseriiklikke kui Euroopa Liidu) ning järelevalveorgani soovitusi on analüüsitud ja võrreldud koos teiste riikide õigusaktide ning turupraktikaga.

Nii on töö peamiseks allikateks asjakohased siseriiklikud ning Euroopa Liidu õigusaktid, RahaPTS eelnõude seletuskirjad, rahapesu andmebüroo aastaraamatud ja juhendid, Finantsinspektsiooni juhendid, FATF-i soovitused ning turupraktika. Muu kasutatud allikamaterjal on valdavas osas võõrkeelne ning võrdlusena on käsitletud Ühendkuningriigi ning Saksamaa asjassepuutuvaid regulatsioone. Käesoleva töö muudab allikmaterjali seisukohalt keeruliseks teema tagasihoidlik ning isegi puudulik käsitlemine õiguskirjanduses. Riigikohtu praktika seoses investeerimisteenuste piiriülese osutamise ja isikusamasuse tuvastamisega puudub üldse. Seetõttu toimub magistritöö teema käsitlemine paljuski õigusaktide tõlgendamise, erinevate pädevate asutuste juhendmaterjalidele tuginedes ning lähtudes teiste liikmesriikide praktikast.

Käesoleva töö autor soovib enne edasise analüüsi juurde asumist rõhutada, et kindlasti ei ole käesoleva magistritöö eesmärgiks pakkuda välja detailset lahendust võimalikule probleemile, vaid pigem anda ülevaade esmalt probleemi olulisusest ja siis argumenteerides esitada kirjeldus võimalikest leevendustest, mis aitaks kaasa piiriülese investeerimisteenuse osutamisele kui ühe teenuse osutamise vabaduse realiseerimisele praktikas.

1. Piiriüleste investeerimisteenuste osutamine

1.1. Teenuste osutamise vabadus

Euroopa Liidu ühtse siseturu toimimise tagamiseks kehtivad liikmesriikide ettevõtjatele spetsiifilised vabadused, tulenevalt kaupade, isikute ja teenuste vaba liikumise ning asutamisvabaduse sätetest.⁴ Siseturuvabaduste puhul tuleb arvestada, et need kehtivad põhimõtteliselt kõikides ühenduse valdkondades.⁵ Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 26 punkti 2 kohaselt hõlmab siseturg sisepiirideta ala, mille ulatuses tagatakse teenuste ja kapitali vaba liikumine vastavalt aluslepingute sätetele.⁶ See tähendab, et teenuste vabaduse põhimõte kehtib ka finantsteenuste osutamise puhul. Artiklis 56 on sätestatud, et keelatakse liidu piires teenuste osutamise vabaduse piirangud liikmesriikide kodanike suhtes, kes asuvad mõnes teises liikmesriigis kui see isik, kellele teenuseid pakutakse. Teenuse osutamise vabaduse kaitsealasse kuuluva tegevuse kvalifitseerimisel tuleb arvestada, et Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklist 57 lähtuvalt on kaitsealasse kuuluvate teenuste loetelu antud väga abstraktse määratlusena – kõik, mis ei kuulu teiste siseturu vabaduste reguleerimisalasse, on kaetud teenuste osutamise vabaduse regulatsiooniga.⁷ Tõelise teenuste siseturu loomiseks tuleks kaotada mis tahes asutamisvabaduse ja teenuste vaba liikumise piirangud, mis siiani teatud liikmesriikide õigusaktides esinevad ja mis ei ole kooskõlas asutamislepingu artiklitega 43 ja 49. Eelkõige tuleks keelata teenuste siseturgu mõjutavad piirangud ning need võimalikult kiiresti ja süstemaatiliselt kaotada.⁸

Muidugi ei ole teenuse osutamise vabadus täiesti piiramatu vabadus. Vastavalt Euroopa Kohtu kohtupraktikale moodustavad rahvatervis, tarbijakaitse, loomatervis ja linnakeskkonna kaitse olulise avaliku huviga seotud põhjused. Need olulise avaliku huviga seotud põhjused võivad õigustada autoriseerimisskeemide ja muude piirangute kohaldamist.⁹ Seda võivad õigustada teatud piiranguid asutamisvabadusele, eelkõige juhul, kui selliste piirangute eesmärk on rahvatervise kaitse ja sotsiaalpoliitika eesmärkide saavutamine. Oluline on siinjuures tuua välja, et teenuse osutamise vabadus hõlmab lisaks Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika järgi mitte üksnes teenuseosutaja vabadust pakkuda teenuseid muu kui tema asukohariigi territooriumil

⁴ F. Weiss. *Public Procurement in European Community Law*, London: The Athlone Press 1993, lk 18.

⁵ EK 17.11.1993, otsus kohtuasjas C-71/92, *Euroopa Komisjon vs Hispaania Kuningriik*, punkt 27

⁶ Euroopa Liidu toimimise leping. – Euroopa Liidu Teataja C 326, 26.10.2012.

⁷ *Ibid.*

⁸ Euroopa parlamendi ja nõukogu 12.12.2006 direktiiv 2006/123/EÜ teenuste kohta siseturul. – Euroopa Liidu Teataja L 376/36, 27.12.2006, preambula punkt 64.

⁹ Direktiiv 2006/123/EÜ, preambula punkt 56.

asuvatele teenuse saajatele, vaid ka vabadust saada või siis kasutada teenuse saajana teenuseid, mida pakub teises liikmesriigis asuv teenuseosutaja, ilma et seda vabadust piirataks.¹⁰ Sama põhimõtet on kohus ka edaspidises praktikas pidevalt välja toonud.¹¹

Esimese siseturu teenuseid käsitleva eelnõuga tuli komisjon välja juba 2004. aastal (tuntud ka kui Bolkesteini direktiiv). Direktiiv 2006/123/EÜ teenuste kohta siseturul ehk nn teenuste direktiiv võeti vastu 12. detsembril 2006. Direktiiv sätestab lihtsustatud protseduurid teenust osutava ettevõtte asutamiseks ning vähendab piiranguid piiriülesele teenuse osutamisele. Direktiivi preambula 2 ütleb, et hetkel takistavad arvukad siseturu tõkked teenuseosutajatel, eelkõige väikestel ja keskmise suurusega ettevõtjatel, laiendada oma tegevust väljapoole oma riigi piire ning takistavad kasutada täielikult siseturu eeliseid. See omakorda vähendab ka Euroopa Liidu teenuseosutajate konkurentsivõimet maailmaturul. Vabaturg, mis sunniks liikmesriike kõrvaldama piiranguid piiriüleselt, annaks teenuseosutajate kõrval eelise ka tarbijatele, tagades muuhulgas tarbijatele suurema valikuvõimaluse ja paremad teenused madalama hinnaga. Teenuste direktiivi preambula punkt 3 täiendab, et takistused mõjutavad väga mitmesuguseid teenuste osutamisega seotud tegevusi teenuseosutajate tegevuse kõikides etappides ja neil on arvukalt ühisjooni, muu hulgas eelkõige asjaolu, et nende põhjuseks on sageli halduskoormus, piiriülese tegevusega seonduv õiguskindluse puudumine ning liikmesriikide vahelise vastastiku usalduse puudumine.

Euroopa Liidu siseturvabadused on suunatud ühtse siseturu toimimise parendamiseks, tagades turuosalistele võistlemiseks ühtsetel alustel toimiva turukeskkonna ehk n.ö „koduturu“.¹² Teenuste direktiivi eesmärk on muuhulgas luua õiguslik raamistik, et tagada teenuste vaba liikumine liikmesriikide vahel. Liikmesriikidel ei tohiks olla võimalik ka piirata teenuste osutamise vabadust kriminaalõiguse neid sätteid kohaldades, mis konkreetselt mõjutavad teenuse osutamise valdkonnale juurdepääsu või selles valdkonnas tegutsemist, hoidudes kõrvale direktiivis sätestatud eeskirjadest. Seega seab direktiiv teenuse osutamise vabaduse siseriiklikust õigusest kõrgemale. Täiendavalt ütleb teenuste direktiivi preambula punkt 83, et tuleb tagada, et teenuse osutamise vabaduse sätestest oleks võimalik kõrvale kalduda ainult eranditega hõlmatud valdkondades. Seega annab direktiiv kindlad erandid, millal on liikmesriikidel lubatud siseriiklikult piirata teenuse osutamise vabaduse põhimõtet.

---

¹⁰ EK 6.11.2003, C-243/01, *Tribunale di Asconi Piceno eelotsustustaotlus*, punkt 55.

¹¹ EK 15.06.2010, C-211/08, *Euroopa Komisjon vs Hispaania Kuningriik*, punkt 49.

¹² M. Mugur, G. Ginter. Euroopa Liidu õiguse põhimõtetest tulenevad piirangud seadusandja valikuvabadusele. Väljakuulutamisega läbirääkimistega hankemenetluse näide, *Juridica* IV/2010, lk 239.

Teenuste direktiivi kohaselt tuleb lõpetada diskrimineerimine, mille aluseks on näiteks teenuse osutaja, tema personali, osanike/aktsionäride või juhtorganite liikmete rahvus või nõue, et nimetatud isikud oleksid residendid riigis, kus teenust osutatakse. Teatud liikmesriigid piiravad teenuse osutaja vabadust nõudes, et teenuse osutaja peamine majandustegevuse koht peab asuma teenuse osutamise riigis, samuti takistatakse esinduste või filiaalide loomist.¹³

Nagu juba eespool põgusalt viidatud, siis teenuste vaba liikumise peamised põhimõtted ja alustalad on loodud Euroopa Kohtu praktikas.¹⁴ Teenuste osutamise vabaduse säte põhineb Euroopa Kohtu järjepideva praktika käigus välja kujunenud teenuste vaba liikumist käsitleval põhimõttel.¹⁵ Euroopa Kohus on oma praktikas jõudnud muuhulgas järeldusele, et Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 56 kontekstis teenuse osutamise vabaduse kaitsealasse kuuluvad ka olukorrad, kus teenuse osutamise piirangud kehtivad nii sama riigi kui ka teiste liikmesriikide kodanike suhtes, kui need piirangud takistavad või halvendavad sellise teenuse osutaja tegevust, kes asub teises liikmesriigis, kus ta pakub seaduslikult sarnaseid teenuseid. Lähtuvalt teenuse osutamise vabaduse põhimõttele laiad kohaldusmisalad, tõlgendatakse ka vastavasisulises kohtupraktikas siseturumeetmete kohaldamisala üsna avaralt, mis lähtub Euroopa Liidu ühtse siseturu loomise ja tagamise vajadusest.¹⁶

Teenuste vaba liikumise aluseks olevateks olulisteks lahendiks on Euroopa Kohtu 3. detsembri 1974. aasta otsus kohtuasjas 33/74: van Binsbergeni asjas.¹⁷ Euroopa Kohtusse on jõudnud ka investeerimisteenuste osutamise vabadusega seotud juhtumid. Ajaliselt üsna värskes lahendis 23. jaanuari 2014. aasta kohtuasjas C-296/12, kus Belgia Kuningriik leidis, et arutusel olev Belgia kogumispensioniskeem piirab teenuste osutamise vabadust ja kapitali vaba liikumist, rõhutas Euroopa Kohus oma hinnangus, et ühtse turuga seoses ja selle eesmärkide saavutamisel on teenuse osutamise vabaduse põhimõttega vastuolus mis tahes sellise siseriikliku õigusnormi kohaldamine, mille toime muutub teenuse osutamine erinevates liikmesriikides raskemaks kui teenuste osutamine ühe liikmesriigi territooriumil.¹⁸ Kohus on samas toonud välja, et selgelt väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb siiski, et siseriiklikud meetmed, mis potentsiaalselt takistavad Euroopa Liidu toimimise lepinguga tagatud põhivabaduste teostamist või muudavad

¹³ Teenuste Direktiivi rakendamise käsiraamat, 2007. Arvutivõrgus kättesaadav:

http://ec.europa.eu/internal_market/services/docs/services-dir/guides/handbook_et.pdf, 05.02.15, lk 35.

¹⁴ Mida uut toob ettevõtjale ELi siseturu teenuste direktiiv? Euroopa Liidu Infokeskus, 2010. Arvutivõrgus kättesaadav: http://elik.nlib.ee/k-v-andmebaas/page/17/?kv_id=983&show_all=1, 05.02.15.

¹⁵ Teenuste Direktiivi rakendamise käsiraamat, lk 35.

¹⁶ Euroopa Liidu toimimise leping, artikkel 26 lõige 1.

¹⁷ EK 2.12.1974, 33/74, *Johannes Henricus Maria van Binsbergen vs Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid*.

¹⁸ EK 23.01.2014, C-296/12, *Euroopa Komisjon vs Belgia Kuningriik*.

selle vähem atraktiivseks, võivad olla lubatud tingimusel, et need järgivad üldise huvi eesmärki, on selle saavutamiseks sobivad ega lähe kaugemale, kui on taotletava eesmärgi saavutamiseks vajalik.¹⁹ Kokkuvõttes otsustas kohus, et Belgia Kuningriik on kehtestanud ning ka kehtima jätnud maksusoodustuse, mis kuulub kohaldamisele üksnes siis, kui maksed tehakse Belgias asuvale finantsasutusele/fondile, siis on ta rikkunud teenuse osutamise vabaduse põhimõtet.²⁰ Sama põhimõtet on Euroopa Kohus varasemalt juba rõhutanud 6. juuni 2013. aasta kohtuasjas C-383/10, kus kohus rõhutas samuti, et siseriiklikud meetmed, mis võivad takistada Euroopa Liidu toimimise lepinguga tagatud põhivabaduste teostamist või muuta selle vähem atraktiivseks, võivad olla lubatud juhul, kui need järgivad üldise huvi eesmärki, on selle saavutamiseks sobivad ega lähe kaugemale, kui on konkreetse eesmärgi saavutamiseks vajalik.²¹ Antud asjas oli probleemiks küll tulumaksuseadustiku muudatused, aga autori hinnangul saab sarnasusi leida ka käesoleva töö sisuks oleva rahapesu tõkestamiseks kehtestatud normidega.

19. juuni 2014. aasta liidetud kohtuasjades C-53/13 ja C-80/13 oli küsimuseks, milline maksustamiskord laieneb konkreetsetele ettevõtjatele. Kohus leidis, et antud juhul tõid kõnealused Tšehhi õigusnormid kaasa ettevõtjale täiendava halduskoormuse, mida ei nõuta teenusesaajate puhul, kui neid osutab residendist äriühing. Kohus leidis, et selline kohustus võib kallutada nimetatud teenuste saajaid mitteresidendist teenuste osutajate teenuseid mitte kasutama. Seega leidis Euroopa Kohus jällegi, et juhul kui mingi liikmesriigi siseriiklik õigusnorm muudab mingi teenuse osutamise kas mitteresidendist või residendist tarbija jaoks vähem atraktiivseks, on tegu teenuse osutamise vabaduse piiramisega.²² Sarnaselt on kohus juba varasemalt 18. oktoobri 2012. aasta kohtuasjas C-498/10 leidnud samast põhimõttest lähtuvalt, et sõltumata mõjust, mis maksu kinnipidamisel võib olla mitteresidendist teenuste osutajate maksualasele olukorrale, võib maksu kinnipidamise kohustus, kuna sellega kaasneb täiendav halduskoormus ja sellega seotud vastutusest tulenevad ohud, muuta piiriülesed teenused residendist teenuste saajate jaoks vähem atraktiivseks kui residendist teenuste osutajate poolt pakutavad teenused ja kallutada nimetatud teenuste saajaid mitteresidendist teenuste osutajate teenuseid mitte kasutama.²³ Antud töö raames ei ole küll probleemkohaks mitteresidentidest teenuseosutajate väiksem atraktiivsus, vaid probleemiks on pigem olukord,

¹⁹ EK 23.01.2014, C-296/12, *Euroopa Komisjon vs Belgia Kuningriik*, punkt 32.

²⁰ EK 23.01.2014, C-296/12, *Euroopa Komisjon vs Belgia Kuningriik*, punkt 53.

²¹ EK 06.06.2013, C-383/10, *Euroopa Komisjon vs Belgia Kuningriik*, punkt 49.

²² EK 19.06.2014, C-53/13, C-80/13, *Strojírny Prostějov a.s., ACO Industries Tábor s.r.o. vs Odvolací finanční ředitelství*, punkt 37.

²³ EK 18.10.2012, C-498/10, *X NV vs Staatssecretaris van Financiën*, punktid 22, 28 ja 55.

kui teiste liikmesriikide ning Eesti residentidest teenusesaajate jaoks on Eesti residentidest teenuseosutajate teenused vähem atraktiivsed.

Investeermisteenuste osutamist, sh ka piiriülest osutamist reguleerib Euroopa Liidu õiguse allikana primaarselt direktiiv 2004/39/EÜ finantsturgude kohta (MiFID)²⁴, millest tulenevad sätted on Eesti õigusesse peaaesjalikult viidud sisse VPTS-i. Mõistetavalt lähtub ka MiFID Euroopa Liidu ühisturu ideest ning sätestab preambuli alapunktis 23 olulise üldpõhimõttena investeermisteenuse osutamise osas, et oma päritoluliikmesriigis tegevusloa saanud investeerimisühingul peab olema õigus osutada investeermisteenuseid või tegeleda investeerimisega kogu ühenduses, ilma et tal oleks vaja taotleda eraldi tegevusluba selle liikmesriigi pädevalt asutuselt, kus ta soovib kõnealuseid teenuseid osutada või kõnealuse tegevusega tegeleda. Sellest lähtuvalt sätestab MiFID-i artikkel 16, et ühe liikmesriigi tegevusluba kehtib kogu ühenduses ja lubab investeerimisühingul osutada kogu ühenduses teenuseid või tegutseda alal, mis on tegevusloaga reguleeritud, kas filiaali asutamise või teenuste vaba osutamise teel (vastastikuse tunnustamise põhimõte).

1.1.1. Piiriülese investeermisteenuse osutamise vabaduse kui põhimõtte kujunemine

Euroopa Liidus on vastu võetud mitmeid direktiive ja määrusi, millega on loodud baasraamistik, et koordineerida ja ühtlustada finantsturge puudutavaid regulatsioone liiduüleselt. Idee sisustamiseks ning mõistetest arusaamiseks on oluline käsitleda ning anda ülevaade ka ajaloolisest kujunemisest.

Esialgne regulatiivne raamistik piiriüleste investeermisteenuste osutamise soodustamiseks loodi Euroopa Nõukogu investeermisteenuste direktiiviga 93/22/EEC (ISD)²⁵, mis jõustus 1996. aastal. See oli esimene direktiiv, mis hõlmas investeermisteenuste piiriülest osutamist ning millega pandi sisuliselt alus piiriülese teenuse osutamise vabadusele.²⁶ Seega ISD-ga pandi alus investeermisteenuste piiriülese teenuse osutamise vabadusele mitte-pankadest finantsteenuste osutajate poolt, mille kaudu said investeerimisühingud võimaluse osutada investeermisteenuseid kõigis liikmesriikides. ISD kohaselt teostas piiriülese teenuse osutamise puhul investeerimisühingu tegevuse üle järelevalvet tema asukoha järelevalveasutus, ent

---

²⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21.04.2004 direktiiv 2004/39/EÜ finantsinstrumentide turgude kohta. – Euroopa Liidu Teataja L 145, 30.04.2004.

²⁵ Nõukogu 10.05.2015 direktiiv 93/92/EMÜ väärtpaberiturul pakutavate investeermisteenuste kohta, Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.esma.europa.eu/system/files/Dir_93_22.PDF, 03.03.2015.

²⁶ J.P. Casey, K. Lannoo. The MiFID Revolution. Cambridge: University Press 2009, lk 179.

teenuse osutamine oli võimalik kõikides teistes liikmesriikides. Sealhulgas piiriülesed teenused hõlmasid tehingukorralduste (müü, osta) vastuvõtmist ning täitmist, diilingut (ingl *dealing*), portfelliavalitsemist, ja kõrvalteenuseid nagu investeerimisenõustamine, ühinemistega (ingl *mergers & acquisitions*) seotud nõustamisi, väärtpaberite hoidmist ja valdamist ning valuutavahetusega seotud tehinguid.²⁷

1999. aastal avaldas Euroopa Komisjon lisaks ISD-le Finantsteenuste tegevuskava (FSAP), mis oli edasise seadusloome aluseks. See sisaldas meetmete komplekti, mis loodi eesmärgiga kõrvaldada Euroopa Liidu üleselt finantsturgudel järelejäänud formaalsed takistused ja luua ühtne juriidiline ja regulatiivne keskkond, mis toetaks liidu liikmesriikide finantsturgude integratsiooni. Sarnaselt ISD-le lähtus FSAP ideest ja põhimõttest, et siduda ning kombineerida Euroopa Liidu direktiivid kohalike seadustega. See tähendab, et direktiiviga luuakse üldine regulatiivne tase, mis puudutab finantsteenuste osutamist piiride üleselt.²⁸

FSAP-is sätestati planeeritavate meetmete programm Euroopa Liidu ühtse finantsturu loomiseks ja FSAP ja põhimõtetest lähtuvalt jõustus 2007. aastal muuhulgas ka MiFID, millega on loodud mahukas, ühtlustatud reeglite raamistik investeerimisteenuste osutamiseks, mille alusel liikmesriigi investeerimisühing saab oma teenuseid osutada piiriüleselt igas liikmesriigis sarnaste nõuete kohaselt.²⁹ MiFID jätkas lähtumist juba alguse saanud piiriülese teenuse osutamise põhimõttest ning täiendas teenuste ja finantsinstrumentide nimekirja, mis on piiriülese investeerimisteenuse osutamise raamistikuga kaetud, sh investeerimisenõustamine.³⁰ Liikmesriikidel aga säilis kohustus luua ja hoida vastavad seadused ja regulatsioonid, mis kataksid vajalikke valdkondi ja kannaks edasi direktiivis sätestatud põhimõtteid.³¹ MiFID on oma olemuselt põhimõtteid sisaldav raamdirektiiv, mida on omakorda täpsustatud rakendusaktidega, milleks on komisjoni direktiiv 2006/73, millega rakendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/39/EÜ seoses investeerimisühingute suhtes kohaldatavate organisatsiooniliste nõuete ja tegutsemistingimustega ning nimetatud direktiivi jaoks määratletud mõistetega³² ning komisjoni määrus 1278/2006, millega rakendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/39/EÜ seoses investeerimisühingute

---

²⁷ J.K. Jackson. *Financial Market Supervision European Perspectives*. 2009, lk 6.

²⁸ J.K. Jackson. *Op cit*, lk 6.

²⁹ J.K. Jackson. *Op cit*, lk 7.

³⁰ J.K. Jackson. *Op cit*, lk 7.

³¹ J.K. Jackson. *Op cit*, lk 6.

³² Komisjoni 10.08.2006 direktiiv 2006/73/EMÜ. – Euroopa Liidu Teataja L 241/26, 02.09.2006.

registripidamise kohustuse, tehinguaruandluse, turu läbipaistvuse, finantsinstrumentide kauplemisele lubamise ning nimetatud direktiivi jaoks määratletud mõistetega.³³

MiFID'i eesmärgiks oli operatiivsem, paindlikum, kvaliteetsem ja läbipaistav õigusloome ning Euroopa Liidu õiguse tulemuslik ning ühetaoline rakendamine.³⁴ Õiguskirjanduses on esitatud igati kohane seisukoht, et MiFID on Euroopa Liidu finantsturgude nurgakivi, mis loob ühtse investeerimisteenuste turu ning tagab harmoniseeritud järelevalve läbi investoritele kõrge kaitse.³⁵ Lisaks piiriülese teenuse osutamisele sisaldab MiFID veel suurt osa väärtpaberiturgu reguleerivatest üldpõhimõtetest. MiFID-is sisalduvad liiduülesed tegevusloa andmise tingimused ja kord, üldised tingimused investeerimisühingute tegutsemisele, sh kohustused klientide ees, parima täitmise kohustus, turu läbipaistvuse ning terviklikkuse huvides kohustus anda tehingutest aru ja säilitada turgude terviklikkus. Lisaks reguleerib MiFID veel mitmepoolseid kauplemissüsteeme ning kehtestab üldised raamnõuded ning sisaldab reguleeritud turu nõudeid. Osa MiFID-ist sisaldab ka investeerimisühingule kohalduvaid õigusi, sh osutada teenuseid piiriülevalt.

Euroopa Liidu ühtse finantsturu loomine pidi toimuma rakendamismudeli kaudu, mida tuntakse nn Lamfalussy meetodi/protsessina. Lamfalussy meetod on otsuse tegemise kord, mida rakendatakse finantsteenuste sektori ühenduse õigusaktide vastuvõtmisel ja ellurakendamisel, seda pangandus-, kindlustus- ja väärtpaberivaldkonnas.³⁶ Lamfalussy protsessi eesmärgiks on parendada finantssektorit reguleerivate Euroopa Liidu õigusnormide ja nende rakendamise kvaliteeti.³⁷ Lamfalussy menetlusel on neli tasandit, millest esimene aste hõlmab õiguslikku reguleerimist selle otseses tähenduses ning hõlmab määruste või direktiivide vastuvõtmist kaasotsustamismenetlusega.³⁸ Nende õigusaktidega sätestatakse raampõhimõtted ja volitatakse Euroopa Komisjoni andma rakendusakte. Teisel tasandil asetsevadki Euroopa Komisjoni rakendusaktid.³⁹ Selles järgus töötab komisjon Euroopa väärtpaberituru reguleerijate komitee (see koosneb riiklike reguleerivate ja järelevalvet teostavate ametiasutuste esindajatest) tehnilise arvamuse alusel välja rakendusmeetmete eelnõu, mille ta esitab Euroopa väärtpaberituru reguleerijate komiteele, kes omakorda koostab arvamuse. Kolmas otsuste tegemise aste väärtpaberisektoris seisneb Euroopa väärtpaberituru reguleerijate komitee riiklike

³³ Komisjoni 25.08.2006 määrus 1278/2006.- Euroopa Liidu Teataja L 233/6, 26.08.2006.

³⁴ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri 137 SE.

³⁵ Review of the Markets in Financial Instruments Directive (MiFID): Frequently Asked Questions, 2011. Arvutivõrgus kättesaadav: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-716_en.htm?locale=en, 01.03.2015.

³⁶ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee Arvamus. – Euroopa Liidu Teataja C 224/35, 30.08.2008.

³⁷ Rahvusvaheline koostöö 2007. aastal. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fi.ee/?id=11842>, 01.03.2015.

³⁸ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee Arvamus. – Euroopa Liidu Teataja C 224/35, 30.08.2008.

³⁹ Rahvusvaheline koostöö 2007. aastal.

reguleerivate ja järelevalvet teostavate ametiasutuste esindajate tegevuse mitteametlikus kooskõlastamises, et tagada esimesel kahel astmel vastu võetud sätete ühtne ja samaväärne rakendamine. neljas aste hõlmab ühenduse õigus- ja haldusaktide ülevõtmist liikmesriikides ja Euroopa Komisjoni asjaomast kontrolli.⁴⁰ Juhul, kui mingi õigusakti ülevõtmine ei ole toimunud õigeaegselt, või on seda tehtud puudulikult, võib Euroopa Komisjon liikmesriigi vastu algatada kohtumenetluse.⁴¹

Investeeringisühingute piiriüleste teenuste osutamise vabadus põhineb MiFID artiklil 31, mis kirjeldab investeerimisteenuste osutamist ja investeerimistegevuse vabadust. Investeeringisühingul on õigus piiriüleselt osutada direktiivi lisas I toodud investeerimis- ja investeerimiskõrvalteenuseid. Direktiivi punkt 1 ütleb, et liikmesriik peab tagama, et iga investeeringisühing, kellel on teise liikmesriigi pädevate asutuste poolt antud tegevusluba ja mis allub nende järelevalvele vastavalt samale direktiivile, võib vabalt osutada investeerimisteenuseid ja/või teostada investeerimistegevust nende territooriumide piires, tingimusel, et kõnealused teenused ja tegevused on tegevusloaga kaetud. Autori hinnangul on selge põhimõte, et teenuse osutamine peab olema liikmesriikide üleselt sarnaselt võimalik ning kõikidele investeeringisühingutele peab olema tagatud investeerimistegevuse vabaduse teostamine. Samas direktiivis on täpsustatud, et liikmesriigid ei kehtesta mingeid täiendavaid nõudeid kõnealuse investeeringisühingu või krediitiasutuse kohta käesoleva direktiiviga reguleeritud küsimuste osas. Seega MiFID-ist lähtuvalt ei tohiks liikmesriigid lisada täiendavaid nõudeid selle ülevõtmisel siseriiklikku õigusesse ning meeles tuleks pidada direktiivi ideed ja eesmärki kaotada takistused piiriüleste investeerimisteenuste osutamisel ning seda tehes harmoniseerida investeeringisühingutele kehtestatud nõuded.⁴²

MiFID artikli 31 punkti 2 kohaselt iga investeeringisühing, mis soovib esmakordselt teise liikmesriigi territooriumil osutada teenuseid või teostada investeerimistegevust edastab oma pädevale asutusele direktiivis nõutud andmed. Euroopa Komisjon on rõhutanud, et piiriülese investeerimisteenuse osutamiseks peab investeeringisühing lihtsalt teavitama sellisest kavatsusest oma asukohariigi finantsjärelevalveasutust.⁴³

---

⁴⁰ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee Arvamus.

⁴¹ Rahvusvaheline koostöö 2007. aastal.

⁴² P. Nelson. Capital Markets Law and Compliance: The Implications of MiFID. Cambridge: University Press 2012, lk 55.

⁴³ European Commission. Supervision of branches under MiFID. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/internal_market/securities/docs/isd/mifid-branches_en.pdf, 02.03.2015, lk 1.

Eestis on direktiivid võetud üle VPTS-i ning Rahandusministeeriumi määrusega.⁴⁴ Piiriüleste investeerimisteenuste osutamine on Eestis siseriiklikul tasandil reguleeritud Väärtpaberituru seadusega, mis sisaldab endast finantsteenuste direktiivi põhimõtteid. VPTS⁴⁵ § 43 lg 1 punktides 1 kuni 8 on esitatud investeerimisteenuste ja –tegevuste loetelu ning VPTS § 65 reguleerib piiriülese teenuse osutamisega kaasnevat teavitamiskohustust ning sellele kehtestatud nõudeid. VPTS § 65 lg 2 lähtuvalt peab investeerimisühing, mis esmakordselt soovib osutada investeerimis- ja investeerimiskõrvalteenuseid selleks filiaali asutamata teavitama Finantsinspektsiooni seesugusest kavatsusest ning esitama nõutud andmed ja dokumendid.

20. oktoobril 2011 esitas euroopa Komisjon juba ka MiFID II ettepaneku, millega tunnistatakse kehtetuks selle eelkäija, direktiiv 2004/39/EÜ (MiFID).⁴⁶ Uue direktiiviga täpsustatakse peamiselt investeerimisteenuse osutamise tingimusi ning laiendatakse aruandekohustusi. Ettepanekute reaalse jõustumiseni ning õigusaktide rakendamiseni on veel aega ning siseriiklikult ei ole selle direktiivi rakendamist veel alustatud ning lõplik õigusaktide tekst ei ole veel kindel ja sõltub nii tehnilistest kui ka poliitilistest otsustest.⁴⁷

1.1.2. Piiriülesuse põhimõte Euroopa Liidu finantsturu õiguses

Euroopa Liit liigub ühtsema ja integreerituma liiduülese finantsturu poole. Juba ISD eesmärgiks oli luua investeerimisteenustele ühtne Euroopa turg. Selle eesmärgi saavutamiseks andis ISD ettevõtetele investeerimisühingutele võimaluse osutada teenuseid Euroopa-üleselt kas asutamata või asutades filiaali.⁴⁸ Võttes arvesse, et investeerimisteenuste osutamine võib olla piiriülene tegevus, tuleks investeerimisühinguid kohelda eri liikmesriikides ühtemoodi. See ühtne lähenemisviis on vajalik selleks, et vältida võrdsete võimaluste probleeme eri liikmesriikide investeerimisühingute vahel ja konkurentsi moonutamist pankade ja investeerimisühingute vahel.⁴⁹

⁴⁴ Klientidele teabe ja aruannete esitamise nõuded seoses investeerimisteenuste osutamisega. 01.01.2011. – RT I, 09.11.2010.

⁴⁵ Eesti Vabariigi väärtpaberituru seadus. 17.10.2001. – RT I 2001 89, 532.

⁴⁶ Ettepanek: Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv finantsinstrumentide turgude kohta, millega tunnistatakse kehtetuks Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/39/EÜ. – 2011/0298 (COD). 20.10.2011.

⁴⁷ Vastavuskontrolli infokiri krediidasutustele aprill 2013. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.varul.com/publikatsioonid/vastavuskontrolli-infokiri-krediidasutustele-aprill-2013>, 03.03.2014.

⁴⁸ J.P. Casey. *Op cit*, lk 180.

⁴⁹ Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 97/9/EÜ investeringute tagamise skeemide kohta (KOM(2010)0371 – C7 0174/2010 – 2010/0199(COD)) – aramus õigusliku aluse kohta. Arvutivõrgus kättesaadav:

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/al/854/854241/854241et.pdf, 06.03.2015.

Piiriülesus ei ole pelgalt omane vaid investeerimisteenuste osutamisele, vaid see iseloomustab Euroopa Liidu finantssektori enamikke valdkondasid. Piiriüleste finantsteenuse osutamise vabadus sai ennekõike alguse pangateenuste osutamisest. Direktiiv 89/646/EMÜ ehk nn teine pangandusdirektiiv määratles, et krediidasutusel, kellel on mõnes liikmesriigis tegevusluba, on õigus asutada teises liikmesriigis filiaal või piiriüleseid finantsteenuseid. Selline ühe liikmesriigi tegevusluba (ingl *single banking license*) on ühtlasi vajalik ja piisav, et teises liikmesriigis pakkuda piiriüleseid finantsteenuseid või asutada filiaal. Ühe liikmesriigi tegevusloa süsteem on alates sellest märkimisväärselt panustanud piiriülese panganduse soodustamisse Euroopas.⁵⁰ Piiriülesus on muutunud üha olulisemaks põhimõtteks. Üheks hiljuti vastuvõetud direktiiviks on Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/91/EL, 23. juuli 2014 (UCITS) vabalt võõrandatavatesse väärtpaberitesse ühiseks investeringuks loodud ettevõtjaid (eurofondid) käsitlevate õigus- ja haldusnormide kooskõlastamise kohta seoses deponitoriumi ülesannete, tasustamispoliitika ja karistustega, millega tagatakse liikmesriikides ühtlustatud lähenemisviis deponitoriumide kohustuste täitmisele sõltumata eurofondi juriidilisest vormist. Oluline on märkida ka Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2011/61/EL, 8. juuni 2011 alternatiivsete investeerimisfondide valitsejate kohta, mille eesmärgiks on luua alternatiivsete investeerimisfondide jaoks siseturg ning kehtestada ühtne õigus- ja järelevalveraamistik. Sama põhimõte on olnud läbiv ka pangandusvaldkonna direktiivides ning Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2013/36/EL sisaldab muuhulgas teenuse osutamise vabaduse sätteid. Direktiiv on peamine vahend siseturuni jõudmisel nii asutamisevabaduse kui ka finantsteenuste osutamise vabaduse seisukohast krediidasutuste valdkonnas.⁵¹ Pärast Euroopa Keskpanga ühtse järelevalvemehhanismi on varasemalt kehtinud põhimõtted oluliselt muutunud ning ühtses järelevalvesüsteemis vastutab Euroopa Keskpank euroala pankade tegevuslubade väljaandmise ning tühistamise eest.⁵²

Piiriüleste finantsteenuste osutamise vabadus on omane ka teistele turgudele peale Euroopa Liidu, näiteks Põhja-Ameerika Vabakaubanduse Assotsiatsiooni (NAFTA) puhul tähendab piiriüleste teenuste vabadus takistuste puudumist kaupade ja teenuste vahetuses ning seda ka finantsteenuste puhul. NAFTA riigid on leppinud kokku, et kokkuleppega keelatakse

---

⁵⁰ J. de Haan, S. Oosterloo, D. Schoenmaker. Financial Markets and Institutions: A European Perspective. Second Edition. Cambridge: University Press, 2012, lk 89.

⁵¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26.06.2013 direktiiv 2013/36/EL mis käsitleb krediidasutuste tegevuse alustamise tingimusi ning krediidasutuste ja investeerimisühingute usaldatavusnõuete täitmise järelevalvet. – Euroopa Liidu Teataja L 176/338 27.06.2013, preambula punkt 5.

⁵² Euroopa Keskpanga ühtse järelevalvemehhanismi järelevalvenõukogu esimees Danièle Nouy külastas Eestit. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fi.ee/index.php?id=18095&year=2014,03.03.2015>.

ühendusse kuuluvatel riikidel võtta vastu meetmeid, mis piiraks piiriülest finantsteenuse pakkumist ja tarbimist, va kindlatel kokkulepitud juhtudel.⁵³

Finantsregulatsioonide ühtlustamine, piiriülese teenusosutamise soodustamine ning vastastikuse tunnustamise kokkulepped ei ole omased vaid Euroopa Liidule. NAFTA ühendusse kuuluvad riigid on leppinud kokku, et ühendusse kuuluvad riigid peavad lubama oma residentidel kasutada finantsteenuseid pakkujatelt, kes asuvad mõned teises liikmesriigis.

54

MiFID artikli 31 kohaselt võib iga investeerimisühing, kellel on teise liikmesriigi pädevate asutuste poolt antud tegevusluba vabalt osutada investeerimisteenuseid ja/või teostada investeerimistegevust liikmesriikide territooriumide piires andes sellisest kavatsusest teada. Sellega on loodud nõ vastastikuse tunnustamise süsteem, kus ühe liikmesriigi finantsjärelevalve peab tunnustama teise liikmesriigi pädeva asutuse poolt välja antud tegevusluba ning mitte takistama teenuse osutamise vabadust.

Selline vastastikuse tunnustamise põhimõte seotud ka muude valdkondadega, näiteks sisaldub direktiivi 2003/71/EÜ ehk nn prospektidirektiivi artikli 17 punktis 1. See tähendab, et liikmesriigi pädeva asutuse poolt registreeritud prospekti tunnustavad piiranguteta teised liikmesriigid.⁵⁵ Prospektidirektiivist tulenevad põhimõtted võeti Eesti õigusesse üle VPTS muudatustega, mis jõustusid 2005. aasta 15. novembril.

1.2. Piiriülese investeerimisteenuse osutamine investeerimisühingu näitel

1.2.1. Piiriülesuse mõiste

Tulenevalt piiriülese teenuse mõistest on selle loomise eesmärgiks võimaldada investeerimisühingul viia oma teenused teisest lepinguriigist pärit tarbijani ja seda kas telefoni, e-maili vm infokandja vahendusel, näiteks võib Eestis asutatud investeerimisühing telefoni teel võtta tehingukorraldust vastu Hispaania residendist kliendilt. Piiriülene investeerimisteenuse osutamise institutsioon annab investeerimisühingule võimaluse pakkuda oma teenuseid

---

⁵³ H.J. Johnson, P.M. Langley. Trade Agreements and Financial Services. Singapur: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd, 2002, lk 15.

⁵⁴ Johnson H.J., Langley P.M. *Op cit.* Lk 15.

⁵⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28.05.2001 direktiiv 2003/71/EÜ, väärtpaberite üldsusele pakkumisel või kauplemisele lubamisel avaldatava prospekti kohta. – Euroopa Liidu Teataja L 345/64 31.12.2003.

lepinguriikideülesele ilma füüsilise kohalolekuta. See annab ettevõtjale võimaluse konkureerida teiste sarnaste ettevõtjatega ning konkureerida Euroopa Liidu ülesel finantsturul. Samuti annab see lõpptarbijale võimaluse valida erinevate teenusepakkujate vahel, kes pakuvad teenuseid samadel tingimustel ning ühtse regulatsiooni alusel. Teenuste direktiivi preambula punktis 108 on selgitatud, et piiriüleste teenuste osutamise säte peaks hõlmama juhtumeid, mil teenuseid osutatakse vahemaa tagant ning kui teenuse kasutaja siirdub teenuse saamiseks teenuse osutaja asutamiskoha liikmesriiki.⁵⁶ Piiriülest kauplemist on sisustatud ka kui tehingut, millega finantsteenuste osutajad pakuvad enda teenuseid oma asukohariigist klientidele teisest riigist.

57

Piiriülese investeerimisteenuse osutamise mõistet VPTS ega MiFID otseselt ei sisusta. VPTS § 65 lg 1 ütleb, et investeerimisühing, kes soovib välisriigis osutada tegevusloas sätestatud ulatuses investeerimis- ja investeerimiskõrvalteenust selleks filiaali asutamata, peab teavitama inspeksiooni seesuguse piiriülese investeerimisteenuse osutamise kavatsusest ning esitama vajalikud andmed ja dokumendid. Seega on VPTS-s piiriülese investeerimisteenuse osutamine vastandatud filiaali asutamise instituudile.

MiFID-s kasutatud mõistete (päritoluriik ja vastuvõttev liikmesriik) kaudu saab sisustada ka piiriülese investeerimisteenuse osutamise mõistet ennast. Päritoluriigiks on juriidilisest isikust investeerimisühingu puhul registrijärgne asukoht või peakontori asukoht ning vastuvõtvaks riigiks on muu liikmesriik kui päritoluriik, kus investeerimisühingul on filiaal või kus ta osutab teenuseid ja/või tegutseb, või liikmesriik, kus reguleeritud turg võimaldab asjakohast korda soodustamiseks kaugliikmete või samas liikmesriigis asutatud osalejate juurdepääsu selles süsteemis kauplemiseks. Käesolev töö keskendub VPTS §-ist 65 tuleneva nõ klassikalise piiriülese investeerimisteenuse osutamisele ilma filiaali, agendi või tütarühingu vahendusega.

Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD)⁵⁸ on sisustanud piiriülese finantsteenuse osutamise mõiste ning tõlgenduse kohaselt tähendab piiriülene finantsteenuste osutamine finantsteenuste osutamist finantsasutuse poolt tarbijast erinevas asukohariigis, ilma füüsilise kohalolekuta. Teenuse osutaja asukohariigiks võib olla nii ettevõtte peakontor, kui ka riik, kus on asutatud filiaal või tütarettevõtte. Seega on piiriülese investeerimisteenuse osutamine seotud just faktiga, et teenuse osutaja ei asu lõpptarbijaga samas asukohariigis ning

---

⁵⁶ Direktiiv 2006/123/EÜ, preambula punkt 108.

⁵⁷ H. J. Johnson, P. M. Langley. *Op cit.*, lk 15.

⁵⁸ Organization for Economic Co-operation and Development. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.oecd.org/>, 01.04.2015.

teenuse osutamine toimub millegi vahendusel. OECD on selgelt viidanud, et piiriülese teenuse osutamise mõiste ei proovi tehingule määrata geograafilist asukohta, mis tähendab, et sellega ei püüta määratleda, kas tehing leiab aset teenuseosutaja või kliendi asukohariigis. Määratlemise teeb keeruliseks asjaolu, et tehingut võib täita mitmel erineval moel – klient läheb ise teenuseosutaja juurde, interneti, telefoni või faxi vahendusel jne.⁵⁹

Väärtpaberite Järelevalve Rahvusvaheline Organisatsioon (IOSCO) on sisustanud piiriülese teenuse osutamise mõistet sarnaselt OECD-le. Piiriülene teenuseosutamine viitab sellele, et teenuseid pakutakse mingisse jurisdiktsiooni väljaspoolt seda (ilma kontori või töötajateta) ning ilma seal kohalolekuta. Raporti üheks teemaks oli muuhulgas identifitseerida ja arutleda faktore üle, mida võtavad riigid arvesse, et reguleerida piiriüleste teenuste osutajate tegevust, kel puudub selles riigis füüsiline kohalolek.⁶⁰

Autori hinnangul on OECD teenuse sisu tabavalt sisustanud ning nõustub, et piiriülese investeerimisteenuse sisustamisel tuleb lähtuda eeldusest, et teenusele ei saa määrata konkreetset geograafilist asukohta ning seda iseloomustab asjaolu, et teenuse osutaja ning tarbija on erinevas asukohas ning ärisuhe luuakse ning teenuseid osutatakse enamikel juhtudel just sidevahendite kaudu.

1.2.2. Piiriülesuse tulem lõpptarbijale – valikuvabaduse ja konkurentsi suurenemine Euroopa Liidu siseselt

VPTS muutmise eelnõus on seadusandja öelnud, et direktiivide ülevõtmine lihtsustab muuhulgas investeerimisühingute piiriülest tegevust, mis annab välisinvestoritele oma koduriigi investeerimisühingute kaudu parema ligipääsu Eesti reguleeritud väärtpaberiturule. Lihtsustatud ligipääsust võidavad nii Eesti börsiettevõtted kui ka investorid. Esimestel on seeläbi lihtsam kapitali kaasata, teised võidavad eelkõige uute kauplejate tõttu tõusvast väärtpaberite likviidsusest.⁶¹

---

⁵⁹ Organization for Economic Co-operation and Development. Cross-Border Trade in Financial Services: Economics and Regulation, 2000. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.oecd.org/finance/financial-markets/1923208.pdf>, 17.02.2015, lk 25.

⁶⁰ Technical Committee of the International Organization of Securities Commission. Regulation of remote cross-border financial intermediaries, 2004. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD162.pdf>, 17.02.2015, lk 2.

⁶¹ Rahandusministeerium. Rahandusministeerium saatis kooskõlastusringile väärtpaberituru seaduse muudatuseettepanekud. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fin.ee/75774/>, 04.04.2015.

VPTS piiriülese investeerimisteenuse osutamise põhimõttelised elemendid on koondatud seaduse § 65, mis põhineb eelkõige MiFID artiklitel 6 ja 31. VPTS § 65 lg 1 kohaselt peab investeerimisühing, kes soovib välisriigis osutada tegevusloas sätestatud ulatuses investeerimis- ja kõrvalteenuseid selleks filiaali asutamata sellisest kavatsusest Finantsinspeksiooni teavitama ning esitama vajalikud andmed ja dokumendid. Inspeksioonile on tarvilik esitada selle riigi nimi, kus kavatsetakse investeerimisteenust osutada ning äriplaankoo plaanitava investeerimisteenuse kirjeldusega. Sama sätte lg 3 kohaselt teeb Finantsinspeksioon otsuse nimetatud teabe vastava lepinguriigi väärtpaberiturujärelevalve asutusele edastamise või sellest keeldumise kohta. Sama lõige ütleb, et juhul kui inspeksioon teeb otsuse teabe edastamise kohta, edastatakse teave vastava lepinguriigi väärtpaberiturujärelevalve asutusele ühe kuu jooksul selle investeerimisühingult saamisest arvates. Seega on piiriülese teenuse osutamiseks vaja investeerimisühingul teavitada vaid oma asukohamaa finantsjärelevalvet ning teavitusest arvates on inspeksioonil maksimaalselt üks kuu selle läbivaatamiseks ning vajadusel täiendavate küsimuste esitamiseks.

Eelneva põhimõttelise vabadusega korreleeruvad omakorda VPTS tulenevad kohustused investeerimisühingule teenuse osutamisega alustamise korral. VPTS § 85³ lg 1 sätestab, et investeerimisühing peab tavakliendile investeerimis- või investeerimiskõrvalteenuse osutamisel, välja arvatud investeerimishooldamise korral, sõlmima kirjalikus või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis lepingu (edaspidi tavakliendi põhileping). Tavakliendi põhilepingus sätestatakse investeerimisühingu ja kliendi vaheliste suhete põhialused, investeerimisühingu ja kliendi vahelise suhtlemise kord ning investeerimisühingu ja kliendi vaheliste tehingute ja toimingute tegemise üldised tingimused. Tavakliendi põhilepingus tuleb muu hulgas ette näha investeerimisühingu ja tema kliendi vaheliste vaidluste lahendamise kord ja tähtajad ning pädeva järelevalveasutuse kontaktandmed, kellele klient võib esitada kaebuse investeerimisühingu tegevuse peale. Tavakliendi põhilepingus võib osapoolte õigused ja kohustused esitada viidetena muudele dokumentidele või õigusaktide sätetele. Sealjuures VPTS § 85³ lg 2 ütleb, et tavakliendi põhileping peab olema sõlmitud ka sel juhul, kui asjatundlikku klienti või võrdset vastaspoolt käsitletakse tavakliendina. Samas lõige 3 täiendab, et nimetatud vorminõude järgimata jätmine ei too kaasa lepingu tühisust. Kirjaliku lepingu sõlmimise kohustust võibki lugeda üheks hooldusmeetmete põhimõtteliseks osaks, mis üldjuhul eelneb kliendiga ärisuhte loomisele. RahaPTS-is on hooldusmeetmete sisu täiendavalt laiendatud ning rahapesu tõkestamise vajadusest tulenevalt täiendatud asjassepuutuvate kohustustega, millega pannakse kohustatud subjektile teenuse osutamisel kindlad piirangud.

Seega tulenevalt eelnevalt mainitud VPTS-s sätestatud tehingu vorminõudest peab investeerimisühing sõlmima tarbijaga, kes on eelduslikult tavaklient, sisuliselt alati kirjaliku või kirjalikku taasesitamist võimaldava lepingu. Piiriülese investeerimisteenuse osutamise puhul võib tähendada see, et isikud kohtuvad vahetult ehk siis näost-näku, ehk siis teenuseosutaja või tema esindaja läheb kliendi juurde või vastupidi. Alternatiivina vahetule kohtumisele on lepingu sõlmimine ning infovahetus tavaposti, e-posti, faxi vms vahendusel. Üldjuhul muidugi toimub infovahetus tänapäeval e-posti vahendusel, mistõttu on tänapäevase infovahetamise raames mõistetatavalt vahetu kohtumine kõige kulukam ja aeganõudvam viis.

Eelnevaga seoses on kohane viidata võimalikule turupraktikale, autor teeb seda Euroopa Liidu kui tervikliku turu lõikes märkimisväärselt turuosa omavate turuosaliste veebikülgedel esitatu näitel. Üks Euroopa Liidu suurimaid investeerimisühinguid FXCM⁶², kellele on tegevusloa andnud ning teostab ka järelevalvet Ühendkuningriigi finantsjärelevalveasutus (FCA), kirjeldab oma teenuseid vahendaval veebileheküljel, kuidas toimub konto avamise protsess.⁶³ Kliendil on vaja esmalt täita avaldus koos vajamineva informatsiooniga. Seejärel antakse talle kasutajanimi ning salasõna, misjärel saab ta avalduse lõpetada, sisse logida kliendiportaali, teha sissemakse ning asuda investeerimisteenuseid kasutama. Avalduses on vajalik muuhulgas esitada oma isikuandmed, seal hulgas nimi, kodakondsus, residentsus, isikukood ning sünniaeg. Samuti on kohustuslik esitada kontaktinformatsioon ning täpne aadress.⁶⁴ Samalaadne veebipõhine registreerimisprotsess on vajalik ka näiteks teise suure investeerimisteenuse osutaja Alpari kodulehel.⁶⁵ Oluline on siinjuures mainida, et kirjeldatud viisil teenuste osutamine ei ole üldjuhul sularahapõhine ettevõtmine, vaid raha ülekandmine toimub mõne krediitiasutuse vahendusel. Seega on teenuseosutajal alati teada, milliselt kontolt on raha tema arvele laekunud ning seeläbi on vajadusel võimalik tagada, et investeerimisteenust kasutava isiku vahendid laekuksid samanimeliselt arveldusarvelt.

Pärast potentsiaalse kliendi poolt isikuandmete sisestamist kontrollitakse andmete vastavust läbi spetsiaalsete tarkvaralahenduste. Üheks kõige usaldusväärsemaks ning levinumaks tarkvaralahenduseks klientide isikut tõendavate dokumentide, isikuandmete, riikliku taustaga

---

⁶² Detailsem informatsioon ettevõtte FXCM LLC kohta arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fxcm.com/>, 03.03.2015.

⁶³ Täpsem ülevaade konto avamise protseduurist arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fxcm.com/open-account/>, 03.03.2015.

⁶⁴ Täpsem ülevaade konto avamise protseduurist arvutivõrgus kättesaadav: <https://secure4.fxcorporate.com/tr/form/step1>, 03.03.2015.

⁶⁵ Täpsem ülevaade registreerimisprotsessist arvutivõrgus kättesaadav: <https://alpari.com/en/registration/?account=standard.mt4>, 03.03.2015.

isiku staatuse ja isegi pildi kontrollimiseks on WorldCompliance ehk WorldCheck.⁶⁶ Andmebaas sisaldab ka rahvusvahelise finantssanktsiooni subjektide nimekirja ning see võimaldab lihtsalt kontrollida, kas klient või temaga seotud isik on selliseks subjektiks. Tegemist on ka Eesti finantsjärelevalve poolt põhimõtteliselt tunnustatud lahendusega – nimetatud lahendusele on viidanud Finantsinspeksioon oma juhendis kliendiga seotud andmete kontrollimiseks.⁶⁷

Nagu juba varasemalt kirjeldatud on teenuste direktiivi üheks eesmärgiks konkurentsivõimelise turu loomine majanduskasvu edendamiseks ja töökohtade loomiseks terves Euroopa Liidus. See tähendab liiduülese läbipaistva vabaturu loomist, kust on kadunud liikmesriikide põhised piirangud ning tarbijatel oleks suurem valikuvabadus ja madalamad hinnad. Seega annab ühe eelisena piiriüleste teenuste kasutamise võimalus tarbijale valikuvabaduse. Tarbija saab ise valida endale sobiva teenusepakkuja ning hinnata teenuse olulisi parameetreid. Piiriülene teenusepakkumine loob olulise võimaluse tarbida unikaalseid tooteid ja teenuseid, mida võibolla kliendi asukohariigis ei pakuta.⁶⁸ FCA tarbijauuringu tulemusel on üheks takistuseks piiriüleste finantsteenuste takistusel ebaselged või erandlikud teenusepakkuja asukohariigi seadused või regulatsioonid.⁶⁹ Samuti on küsitletud toonud välja kõige ebatõenäolisemad riigid, kust nad finantsteenuseid ei tarbiks ning eelviimasele kohale Bulgaaria ees on valitud Eesti.⁷⁰

---

⁶⁶ Arvutivõrgus kättesaadav: <https://accuity.worldcompliance.com/SignIn.aspx?ReturnUrl=%2f>, 03.03.2015.

⁶⁷ Finantsinspeksioon. Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, 2013. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.fi.ee/failid/Soovituslik_juhend_Rahapesu_tokestamine.pdf, 03.03.2015, lk 18.

⁶⁸ Financial Conduct Authority. Consumer Appetite for Cross-border Shopping in Financial Services, 2010. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fca.org.uk/static/fca/documents/yougov-report.pdf>, 03.03.2015, lk 13.

⁶⁹ Consumer Appetite for Cross-border Shopping in Financial Services, lk 25.

⁷⁰ Consumer Appetite for Cross-border Shopping in Financial Services, lk 32.

2. Hoolsusmeetmed

2.1. Hoolsusmeetmete kujunemine Euroopa Liidu rahapesu tõkestamise õiguslikus raamistikus

Euroopas on tehtud märkimisväärsed jõupingutusi rahapesu vastase võitluse efektiivsemaks muutmiseks. 1971. aastal moodustati nn Pompidou Grupp, mis tegutses Euroopa nõukogu juures narkootikumide kuritarvitamise ning narkootiliste ainete salakaubaveo vastase võitluse koostöörühmana.⁷¹ 1977. aastal lõi Euroopa kriminaalprobleemide komitee ekspertidest koosneva valikkomitee problemaatika uurimiseks.⁷² 1980. aastal võttis Euroopa Nõukogu vastu „soovituse nr R (80) 10 kriminaalse päritoluga vahendite ülekandmise ning säilitamise vastaste meetmete kohta.”⁷³ Nimetatud soovitus on mõeldud pankadele ja finantsasutustele takistamaks tundmatutele isikutele anonüümsete kontode avamist ja pangatoimingute teostamist.⁷⁴

Olulise teetähisena võeti 1988. aastal vastu nõ Viini konventsioon, millest kujunes üks peamisi vahendeid rahapesu vastu võitlemisel.⁷⁵ Samal aastal andis Baseli komitee avalduse „rahapesu eesmärgil pangasüsteemi kriminaalse kasutamise vältimine“, mille sisuks on printsiibid, mis soovitavad kohaldada tõhusaid protseduure tagamaks, et kõik isikud, kellega pangad toiminguid teostavad, oleksid asjakohaselt ja piisavalt identifitseeritud ehk tuvastatud. Seda eesmärgil, et ei oleks võimalik teha ebaseaduslikke toiminguid ega tehinguid.⁷⁶ Baseli komitee avaldus on oluline edasise arengu suhtes: nimelt võeti nimetatud dokumendiga esmakordselt kasutusele tänapäeval valdkonnas endiselt kehtivad põhimõtted ja ka mõisted nagu kliendi nõuetekohase hoolsuse (ingl *Customer Due Diligence* ehk *CDD*) meetmed ning tunne on klienti (ingl *Know Your Customer* ehk *KYC*).

Kaks aastat hiljem 1990. aastal võeti vastu Strasbourgis konventsioon⁷⁷, mille ratifitseeris ka Eesti aastal 2000.⁷⁸ Samal, 1990. aastal võeti vastu Rahapesu toimkonna (FATF) 40 soovitus,

---

⁷¹ W. Gilmore. *Dirty Money: The Evolution of Money Laundering Countermeasures*. Council of Europe Publishing. Strasbourg, 1999, lk 124.

⁷² W. Gilmore. *Op cit.*, lk 123.

⁷³ W. Gilmore. *Op cit.*, k 9.

⁷⁴ Recommendation No (80) 10 of the Committee of Ministers to Member States on Measures Against the Transfer and the Safekeeping of Funds of Criminal Origin, 1980. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Instruments/Rec%2880%2910_en.pdf, 04.03.2015.

⁷⁵ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastane Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. 10.10.2000. – RT II 2000 15, 92.

⁷⁶ Prevention of criminal use of the banking system for the purpose of money laundering. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.bis.org/publ/bcbasc137.pdf>, 03.03.2015.

⁷⁷ Jõustus 1993. aastal.

⁷⁸ Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus. 01.06.2002. – RT II 2000, 7, 41.

mis põhinesid Baseli komitee avaldatud põhimõtetel.⁷⁹ Omakorda FATF-i põhimõtetest lähtudes võeti 1991. aastal vastu Euroopa Liidu esimene rahapesu vastane direktiiv 91/308/EMÜ.⁸⁰ Teine rahapesu vastane direktiiv 2001/97/EÜ võeti vastu 2001.⁸¹ aastal. Kui varasem direktiiv kohustas liikmesriike tõkestama üksnes uimastikuritegudest saadud tulu pesu, siis teine direktiiv laiendas kuritegude ringi. Lisaks laiendati kohustatud isikute ringi väljapoole finantssektorit. Juba aastal 2005. võeti vastu kolmas rahapesualane direktiiv 2005/60/EÜ, millega hõlmati ka terrorismi rahastamise tõkestamine. Kolmas direktiiv pidi tagama FATF-i uuendatud soovitude ühetaolise liikmesriikide ülese rakendamise. Kolmas direktiiv tõi kasutusele ka uue rahapesu tõkestamise põhimõtte – riskipõhise lähenemise.

Seega on Euroopa Liidus olnud kolm rahapesualast direktiivi, millest viimane ehk kolmas tühistas eelmised ning on hetkel kehtiv. Kolmanda rahapesu tõkestamise direktiivi 2005/60/EÜ artikli 7 kohaselt peavad asutused ja isikud rakendama klientide suhtes nõuetekohase hoolsuse meetmeid ärisuhte loomisel, juhuslike tehingute sooritamisel vähemalt 15 000 EUR väärtuses (sõltumata sellest, kas tehing sooritatakse ühe või mitme seotud maksena), kui on rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus või kui esineb kahtlusi varem kontrollitud kliendi isikut tõendavate andmete tõele vastavuses või adekvaatsuses. Direktiivi artikkel 9 punkt 1 paneb liikmesriikidele kohustuse nõuda, et klientide isikusamasuse kontrollimine toimuks enne ärisuhte loomist. Sama artikli punkt 2 täpsustab erandi, et on õigus lubada, et kliendi isikusamasust kontrollitakse ärisuhte loomise ajal, kui see on vajalik, et äritegevuse tavapärast käiku mitte katkestada ja kui rahapesu risk on väike. Avaldatud on ka juba neljas rahapesualase direktiivi ettepanek – Euroopa komisjoni ja nõukogu direktiiv finantssüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta.⁸² Sellega tagatakse kooskõla Euroopa Liidu ja rahvusvahelise lähenemisviisi vahel, tagatakse kooskõla siseriiklike eeskirjade vahel, samuti nende paindlik rakendamine, ning tagatakse, et eeskirjad on riskipõhised ja võtavad arvesse uusi võimalikke ohtusid.⁸³

---

⁷⁹ The forty recommendations of the financial action task force on money laundering, 1990. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%201990.pdf>, 03.03.2015.

⁸⁰ Nõukogu 10.06.1991 direktiiv 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – Euroopa Liidu Teataja L 166, 28.06.1991.

⁸¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4.12.2001 direktiiv 2001/97/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – Euroopa Liidu Teataja L344/76, 28.12.2001.

⁸² Ettepanek: Euroopa parlamendi ja nõukogu finantssüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – 2013/0025 (COD) 05.02.2013.

⁸³ Ettepanek: Euroopa parlamendi ja nõukogu finantssüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta, teine lõik.

28. jaanuaril 2008 jõustus uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse redaktsioon, mille väljatöötamise eesmärgiks oli harmoneerida Eesti õigusesse eelnevalt viidatud kolmas rahapesu tõkestamise direktiiv 2005/60/EÜ. Seadusega reguleeriti selgemalt ning täpsemalt seaduse mõistes kohustatud isikud ning nende tegevused kliendi tuvastamisel ja kontrollimisel. Uuenduslikuna lisati seadusandlusesse § 15 lg-st tulenev nõue, mis sätestab, et lähtuvalt vajadusest maandada identiteedivargusega seonduvat variisikute kasutamist rahapesuskeemides, tuleb krediidi- ja finantseerimisasutustel konto avamisel või muu teenuse esmakordsel kasutamisel isiku poolt, kellega asutusel ei ole kliendisuhet, tuvastada teenust kasutava isiku isikusamasus tema (või esindajaga) samas kohas viibides ehk siis näost-näku tuvastamise põhimõtte (ingl *face-to-face* ehk *F2F*). Seejuures on kohustatud subjektidele jäetud teatud vabadus valimaks kohaldatavate hoolsusmeetmete ulatus vastavalt konkreetse tehingu ja/ või ärisuhte iseloomule ning toimingus osaleva isiku riskitasemele. Sellest tulenevalt on seaduses reguleeritud, millistel tingimustel on lubatud kohustatud isikutel hoolsusmeetmeid kohaldada lihtsustatud korras ning kuna tuleb neid kohaldada tugevdatud korras.⁸⁴ Rahapesu tõkestamise direktiivi artikkel 8 sätestab üldise kohustuse, et kliendi suhtes kohaldatava nõuetekohase hoolsuse meetmed sisaldavad kliendi isiku tuvastamist ning isikusamasuse kontrollimist dokumentide, andmete või usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal. Rahapesu tõkestamise seaduse uue redaktsiooni väljatöötamisel aga otsustati siseriiklikult kehtestada erisus isikusamasuse tuvastamisele krediidi- või finantseerimisasutuse poolt, mille eesmärk on vältida sidevahendite kaudu ärisuhte loomisel, s.h. sidevahendi kaudu konto avamiseks lepingu sõlmimisega kaasnevaid kõrgendatud riske. Eelnõu koostamise käigus on Rahapesu Andmebüroo ja Finantsinspeksioon koostanud elektrooniliste maksete, s.h. alternatiivsete maksevahendite teenuste riskianalüüsi. Selle analüüsi tulemused kinnitavad, et infotehnoloogia kõrge tase ja infotehnoloogiliste vahendite laialdane kasutamine tekitab Eesti praktikas täiendavaid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske. Seejuures on viidatud, et otsese kontaktita on konto avamine keelatud ka Saksamaal, Tšehhis ja Slovakkias.⁸⁵ Seejuures Saksamaa põhimõtteliselt samaaegselt seadustas ilma otsese kontaktita ärisuhte loomise.⁸⁶ Autori hinnangul on Rahapesu tõkestamise seaduse väljatöötamisel nõ lihtsama vastupanu teed ning kartes suuremaid riske, on kehtestatud direktiivist oluliselt rangemad nõuded ning sellega oluliselt piiratud ettevõtjate teenuse osutamise vabadust, seda eriti piiriüleselt, kui kliendiga samas kohas viibimine on vahemaa tõttu oluliselt raskendatud.

⁸⁴ Rahapesu andmebüroo aastaraamat 2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.politsei.ee/dotAsset/27957.pdf>, 10.02.2015, lk 11.

⁸⁵ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

⁸⁶ Financial Action Task Force. Mutual Evaluation Report, Germany, 2010. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer/MER%20Germany%20full.pdf>, 04.04.2015, punkt 617.

Oluline on rahapesu vastase võitluse kontekstis mainida ka eraalgatuslikke organisatsioone. Üheteistkümne suurpanga poolt on loodud mainekas Wolfsbergi Grupp.⁸⁷ Wolfsbergi Grupi standardid on suunatud rahapesu tõkestamise printsiipide kujundamisele finantssektoris. Wolfsbergi poolt on koostatud juhend rahapesu riskide haldamiseks riskipõhise lähenemise puhul, rahapesu tõkestamise küsimustik jne.⁸⁸ Küsimustik on enesehindamiseks suunatud finantsasutustele. Selle tulemusel saavad finantsasutused hinnata enda poolt rakendatavaid rahapesu tõkestamise nõudeid ning võrrelda neid teiste finantsasutuste poolt kehtestatud rahapesu tõkestamisenõuetega. Finantssektoris on sellise küsimustiku kasutamine laialt levinud praktika. Eestis võtab rahapesuvastasest võitlusest aktiivselt osa ka Pangaliit, kes on avaldanud mitmeid soovituslikke meetmeid rahapesu tõkestamiseks, seda eelkõige krediidasutustes.⁸⁹

2.1.1. Hoolsusmeetmete ülesanne Euroopa Liidu rahapesu tõkestamise õiguslikus raamistikus

Rahandussüsteemi väärkasutamine rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil ohustab selgelt rahandussüsteemi terviklikkust, nõuetekohast toimimist, stabiilsust ja mainet. Kuritegeliku päritoluga või isegi rahapesust pärineva raha suunamine terroristlike eesmärkide huvides on ohuks kogu ühiskonna turvalisusele.⁹⁰

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eesmärgiks on sellise tegevuse ennetamine läbi preventiivsete meetmete süsteemi loomise Eesti finantssektori ja majandusruumi kui terviku usaldusväärsuse kaitseks. Finantssektori usaldusväärsuse kui õigushüve kaitsele on suunatud näiteks ka krediidasutuste seadus, väärtpaberituruseadus, kindlustustegevuse seadus, investeerimisfondide seadus, Finantsinspektsiooni seadus.⁹¹

Hoolsusmeetmete kohaldamine on üks peamisi vahendeid, millega tagatakse rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitlevate õigusaktide rakendamine ja heade äritavade kohaldamine. Hoolsusmeetmed moodustuvad kohustatud isiku organisatsioonilisest ja funktsionaalsest ülesehitusest tingitud ning siseprotseduuridega kirjeldatud tegevuste ning tavade kompleksist, mis on heaks kiidetud kohustatud isiku juhtorganite poolt ja mille täitmise

⁸⁷ Täpsem informatsioon Wolfsbergi Grupi kohta on arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.wolfsberg-principles.com/>, 20.04.2015.

⁸⁸ Wolfsberg Guidance on a Risk Based Approach for Managing Money Laundering Risks, 2006. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/standards/Wolfsberg_RBA_Guidance_%282006%29.pdf, 20.04.2015.

⁸⁹ Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eestis. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pangaliit.ee/et/kasulik/rahapesu-tokestamine>, 20.04.2015.

⁹⁰ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

⁹¹ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

üle on sisekontrollieeskirjaga kehtestatud ja kohaldatud kontrollisüsteemid.⁹² Seega on hoolsusmeetmete kohaldamine oluline meede rahapesu tõkestamisel. Hoolsusmeetmete kohaldamise ulatus ning sisu peab olema eelkõige kooskõlas kehtivate õigusaktidega, kuid sõltub ka iga ettevõtte äritegevuse keerukusest ning organisatsioonilisest ülesehitusest. Samuti sõltub hoolsusmeetmete kohaldamine kliendi isikust, näiteks võivad mitteresidendist kliendi puhul olla hoolsusmeetmed erinevad residendist kliendi isikusamasuse tuvastamisel. Samaaegselt on hoolsusmeetmete rakendamisel rõhutatud just riskipõhist lähenemist, mis tähendab, et hoolsusmeetmete ulatus kliendi suhtes on seotud rahapesu ja terrorismi rahastamise riskiga, mis sõltub kliendi tüübist, ärisuhtest, tootest või tehingust.⁹³ Hoolsusmeetmete kohaldamise eesmärk on eelkõige tõkestada kuritegelikul teel saadud vara kasutamist krediidi- ja finantseerimisasutuse majandustegevuses ja nende poolt osutavates teenustes, mille eesmärk omakorda on tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesu eesmärgil. Hoolsusmeetmete rakendamise üheks eesmärgiks on ka vältida või vähemalt vähendada tsiviilkäibe anonüümsust, mis on muutunud eriti laialdaseks seoses globaliseerumise ja sidevahendite abil tehingute tegemisega.⁹⁴ Ebaseaduslikul teel saadud vara majanduskäibesse laskmine ja muundamine rahaks ning omakorda selle ringlusesse toomine destabiliseerib majandussüsteemi, kahjustades riigi majandus- ja finantssüsteemi usaldusväärsust ja läbipaistvat toimimist.⁹⁵

Hoolsusmeetmed on suunatud eelkõige põhimõtte „tunne oma klienti” rakendamiseks, mille kohaselt tuleb tuvastada kliendi isikusamasus ja hinnata tehingute vastavust lähtuvalt tema põhitegevusest ja varasematest maksetavadest. Lisaks aitab hoolsusmeetmete kohaldamine tuvastada kliendi tegevuses asjaolusid, mis on ebaharilikud või mille puhul kohustatud isiku töötajal tekib rahapesu kahtlus.⁹⁶ Võib väita, et hoolsusmeetmete kohaldamine täidab rahandussüsteemi ning majandusruumi kuritarvitamise vältimise eesmärki ning ei kanna endast otsest eesmärki kaitsta kliendi isiklike huvisid. Seega on RahaPTS-st tulenevate hoolsusmeetmete kohaldamine erinev investeerimisühingule kehtivast üldisest VPTS-ist tulenevast hoolsuskohustusest, mis on seotud klientidele teenuse osutamisega.⁹⁷

---

⁹² Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 4.

⁹³ Euroopa parlamendi ja nõukogu 26.10.2005 direktiiv 2005/60/EÜ. – Euroopa Liidu Teataja L 309/15 25.11.2005.

⁹⁴ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

⁹⁵ PMK 24.11.2014, 1-13-8826.

⁹⁶ Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 5.

⁹⁷ Näiteks VPTS § 87⁵ lg-st 3 tulenev hoolsuskohustus.

Oluline on samuti rõhutada, et rahapesu tõkestamise eesmärgil kehtestatud reeglid on enamjaolt piirava iseloomuga ning panevad teenuseosutajale täiendavaid kohustusi, muuhulgas kliendilt teabe, andmete ja dokumentide küsimisel. RahaPTS sätted on suunatud finantssektori usaldusväärsuse kui õigushüve kaitsele. Finantssektoris tegutsevate ettevõtjate väärkasutamine rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil ohustab selgelt finantssüsteemi terviklikkust, nõuetekohast toimimist, stabiilsust ja mainet. RahaPTS-s sätestatud hoolsusmeetmete kohaldamise vajadus ei tulene ainuüksi kurjategijate takistamise ja kuritegude uurimise vajadusest, vaid finantssektoris ja teistes valdkondades tegutsevate ettevõtjate ja terve riigi majanduskeskkonna usaldusväärsuse ja terviklikkuse kaitsmise vajadusest. RahaPTS sätete sisustamisel tuleb meeles pidada, et rahapesu ja terrorikuritegude rahastamisega tegelevad isikud püüavad alati jääda varju: varjata oma isikut või jääda anonüümseks, kasutades tehingute tegemisel variisikut või varastatud identiteeti, varjates rahaliste vahendite päritolu, tehingute tegelikku eesmärki jne. RahaPTS § 15 lg 1 sõnastus kasutab normiadressaatidele teatud käitumise kohustuse panemisel käskivat kõneviisi. Sõnad tuleb tehingus osaleva viitavad otseselt sellele, et tegemist on imperatiivse sättega.⁹⁸

Ammendavat ülevaadet Eestis tehtud tehingute kohta, mis võivad olla seotud rahapesu ja terrorismi rahastamisega, ei ole võimalik anda. Täpsed andmed on olemas rahapesu andmebüroole esitatud teadetest rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega tehingutest. Viimaste avalikult kättesaadavate andmete kohaselt esitati 2013. aastal rahapesu andmebüroole 11 224 teadet, millest 60% olid kahtluspõhised, kusjuures kaks kolmandikku kahtluspõhistest teadetest olid rahapesu kahtlusega.⁹⁹

Võrreldes 1990. aastate lõpuga on rahapesu ja terrorikuritegude rahastamise võimalused tänu tehnoloogia arengutele märgatavalt muutunud. Kübermaailm on teinud võimalikuks ülikiirelt toimiva globaalse tsiviilkäibe. Tänu infotehnoloogia arengule on muuhulgas muutunud ka juriidiliste isikute identiteet. Tsiviilkäibes kasutatakse rahaliste kohustuste täitmisel lisaks traditsioonilistele makseviisidele ka alternatiivseid makseviise.¹⁰⁰

Vahetu kontakti korral on võimalik saada teavet isiku välimusest, hääletoonist, keelekasutusest, käitumisladist jmt, mida ei ole võimalik saada elektrooniliste sidekanalite kasutamise korral. Samuti on vahetu kontakti korral võimalik hinnata isiku välist sarnasust ja ealist sobivust isikut

⁹⁸ TlnRnK 24.04.2009, 3-08-1220.

⁹⁹ Ülevaade Rahapesu andmebüroo tegevustest 2013. aastal, 2014. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.politsei.ee/dotAsset/330091.pdf>, 03.03.2015.

¹⁰⁰ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

tõendava dokumendi fotol kujutatud isiku välimusega ning dokumendis sisalduvate andmetega, mis vähendab oluliselt anonüümselt või valenime all tsiviilkäibes osalemise võimalusi.¹⁰¹ Kuna infotehnoloogiline areng soosib erinevate alternatiivsete makseviiside ning piiriülese käibe kasvu, on oluline pidevalt uuendada ka rahapesu tõkestamise alaseid regulatsioone, et need toimiksid tõhusalt. Eelneva valguses võiks autori hinnangul kaaluda arenenud infotehnoloogiliste lahenduste kasutamistära ka rahapesu vastases võitluses, mistõttu on iseenesest kohane kaaluda, kas tänapäevases tehnoloogilises situatsioonis on RahaPTS § 15 lg 1 kui eelnevalt viidatud piirava iseloomuga meede teenuseosutaja ettevõtlusvabaduse suhtes sellisel nõ rangel kujul põhjendatud, st sellest tulenev riive teenuste vaba liikumise põhimõttele on õigustatud.

2.2. Hoolsuskohustuse mõiste ja sisu

2.2.1. Hoolsuskohustuse kui sellise täpse definitsiooni piiritlemine

Põhimõte, et finantsasutused peaksid rakendama klientide suhtes hoolsusmeetmeid, peab olema sätestatud seaduses.¹⁰² Euroopa Liidu ega Eesti õiguses hoolsuskohustuse mõistet kui sellist defineeritud ei ole. Seega tuleb hoolsuskohustuse mõiste sisustamisel lähtuda primaarsena muudest sätetest, millega reguleeritakse kohustatud subjektide kohustused, mille eesmärgiks on rahapesu tõkestamine.

Esmalt, saab hoolsuskohustuse mõistet sisustada läbi kolmanda rahapesu tõkestamise direktiivi artikli 8 lõike 1, mis ütleb, et nimetatud meetmed sisaldavad kliendi isiku tuvastamist ja isikusamasuse kontrolli dokumentide, andmete või usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal, vajadusel kasusaava omaniku tuvastamine, teabe hankimine ärisuhte eesmärgi ja olemuse kohta ning pidev ärisuhte seire. Artikli 8 lõike 2 kohaselt direktiiviga hõlmatud asutused ja isikud on kohustatud kohaldama kliendi suhtes kõiki lõikes 1 nimetatud nõuetekohase hoolsuse nõudeid, kuid neil on lubatud määrata nende meetmete ulatuse, lähtudes riskiastmest, mis omakorda sõltub kliendi, ärisuhte, toote või tehingu tüübist. Teiseks, sarnaselt direktiivile on RahaPTS § 13 lg-s 1 toodud loetelu, mille abil on võimalik hoolsuskohustuse mõistet sisustada. Seega hoolsuskohustused rahapesu kontekstis hõlmavad endas nii üldisi

---

¹⁰¹ TlnRnK 24.04.2009, 3-08-1220.

¹⁰² Rahapesu ning terrorismi ja massihävitusrelvade leviku rahastamise vastu võitlemise rahvusvahelised standardid. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.fi.ee/public/aml/FATF_eesti_keeelne_tolge.pdf, 04.03.2015, lk 13.

hoolsusmeetmeid, andmete kogumise ja säilitamise kohustusi, kui ka rahapesuga seotud riskide juhtimise kohustusi. Kehtivate üldiste hoolsusmeetme kohaselt peab kohustatud isik mh tuvastama ja kontrollima kliendi ja tema esindaja isikusamasuse, tuvastama tegeliku kasusaaja, hankima teavet ärisuhte ja tehingu eesmärgi ning olemuse kohta ning ärisuhet pidevalt jälgima.

Hoolsuskohustused sisaldavad kahte olulist põhimõtet nagu nõuetekohase hoolsuse meetmed ning tunne on klienti. Tunne oma klienti põhimõtte tähendab, et kohustatud isik peab tegema kindlaks, kes tema klient on. Õiguskirjanduses on sealjuures rõhutatud, et kaudselt võib krediidi- ja finantseerimisasutuste poolt „tunne oma klienti“ põhimõtte ebapiisavat rakendamist pidada ka üheks aastatel 2007-2009 suurt osa maailmast tabanud majandus- ja finantskriisi põhjuseks.¹⁰³ Kuna rahapesu tõkestamise kontekstis on selle kujunemise algusest olnud probleemiks teenuse kasutaja anonüümsus, siis „tunne oma klienti“ põhimõtte eesmärk on anonüümsuse kaotamine ehk finantsasutus peab tegema kindlaks ning veenduma selles, kes on tema klient tegelikult. See omakorda aitab ennetada võimalikku rahapesu. „Tunne oma klienti“ põhimõtte on kõige olulisem vahend kliendi või tehingu teise poole isiku ja tema tegevusega kaasnevate ohtude ärahoidmiseks ja kohustatud isiku enda tegevusriskide hindamiseks. Kohustatud isik peab teadma, kellega ta teeb tehingu või kes osaleb ametitoimingus või kes on tema kliendiks ja milline on selle isiku tavapärane tegevus.¹⁰⁴

RahaPTS § 12 lg 1 sätestab üldise hoolsusmeetmete kohaldamise kohustuse ning sama paragrahvi lg 2 täpsustab, et kohustatud isik peab kohaldama hoolsusmeetmeid muuhulgas vähemalt ärisuhte loomisel. § 13 lg 1 täiendab hoolsusmeetmete sisu ja ulatuse ning punkt 1 ütleb, et üheks hoolsusmeetmeks on kliendi või tehingus osaleva isiku isikusamasuse tuvastamine tema esitatud dokumentide ja andmete alusel ning esitatud teabe kontrollimine usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal. § 14 lg 1 täiendab, et seda hoolsuskohustust tuleb täita igakordselt enne ärisuhte loomist või tehingu tegemist. RahaPTS § 14 lg 3 lisab, et kohustatud isik võib selle hoolsusmeetme kohaldamiseks valida sobiva ulatuse, lähtudes ärisuhte või tehingu iseloomust või tehingupooleks oleva isiku riskiastmest. See viide justkui annab vihje, et kohustatud isik võib ise valida hoolsusmeetmete kohaldamise ulatuse. Nagu juba eespool viidatud, tuleneb § 15 lg-st 1 erisus finantsasutuste poolt hoolsusmeetmete kohaldamisel ning sätestab ärisuhte eelse hoolsuskohustuse, mille kohaselt krediidasutuses või finantseerimisasutuses konto avamisel või muu teenuse esmakordsel kasutamisel isiku poolt, kellega krediidasutusel või finantseerimisasutusel ei ole ärisuhet, tuleb tehingus osaleva või

¹⁰³ G. Bilali. Know Your Customer – Or Not. – University of Toledo Law Review, Vol. 43, No. 2, 2012, lk 319.

¹⁰⁴ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

teenust kasutava isiku isikusamasus tuvastada, viibides isiku või tema esindajaga samas kohas.¹⁰⁵

Iseenesest on väljaspool kahtlust see, et üheks hoolsusmeetmeks peab muuhulgas olema kliendi isiku tuvastamine ja tema isikusamasuse kontroll usaldusväärsete, sõltumatutest allikatest saadud dokumentide, andmete või teabe abil.¹⁰⁶ Finantsasutustel peaks olema keelatud klientidele anonüümsete või ilmselgelt fiktiivsete nimedega kontode kasutamine ning finantsasutusel peaks olema kohustus rakendada klientide suhtes hoolsusmeetmeid muuhulgas ärisuhte loomisel. Seejuures üheks rakendatavaks hoolsusmeetmeks peab olema kliendi isiku tuvastamine ja tema isikusamasuse kontroll usaldusväärsete, sõltumatutest allikatest saadud dokumentide, andmete või teabe abil.¹⁰⁷

Finantsinspeksioon annab välja soovituslikke juhendeid finantssektori tegevust reguleerivate õigusaktide selgitamiseks või finantsjärelevalve subjektide suunamiseks. Selliste soovituslike juhenditega selgitatakse õigusnorme ja suunatakse finantsjärelevalve subjekte, vähendatakse regulatiivseid konkurentsieeliseid, vähendatakse turuosaliste (ja klientide) õigusriski oma käitumise kujundamisel ning kujundatakse head tava finantssektoris. Soovituslik juhend on järelevalveasutuse ja turuosaliste kokkulepe teatud käitumise rakendamiseks finantssektoris. Soovitusliku juhendi järgimata jätmine võib tähendada lugupidamatust finantssektori hea tava ja konkurentide suhtes, millega rikkuja võtab riski piirangute seadmiseks Finantsinspeksiooni poolt. Kui turuosaline käitub soovituslikus juhendis toodust erineval moel, võib seda pidada sooviks saada konkurentsieelist teiste turuosaliste ees. Juhendit eirava turuosalise suhtes võib Finantsinspeksioon õigusnormist mittekinnipidamise tõttu rakendada sanktsioone.¹⁰⁸ Seega on küll Finantsinspeksiooni poolt väljaantav juhend justkui soovitusliku iseloomuga, kuid tegelikult järgimiseks kohustuslik.

Finantsinspeksioon on omakorda täpsustanud, et ärisuhte loomisel on isikusamasuse tuvastamine ja kontrollimine kohustuslik kõikide finantsteenuste kasutamise korral, sõltumata sellest, kas tehingus osaleva isikuga sõlmitakse kehtvusleping või mitte, arvestades seejuures

---

¹⁰⁵ Seaduses on ette nähtud ka mõned erijuhud, millal võib isikusamasuse tuvastada hiljem kui ärisuhe on juba loodud, aga käesoleva töö raames seda eraldi ei käsitleta, vaid lähtutakse üldisest kohustusest tuvastada kliendi isikusamasus „näost näkku“ põhimõttel enne ärisuhte loomist või selle ajal.

¹⁰⁶ Rahapesu ning terrorismi ja massihävitussrelvade leviku rahastamise vastu võitlemise rahvusvahelised standardid, lk 13.

¹⁰⁷ Rahapesu ning terrorismi ja massihävitussrelvade leviku rahastamise vastu võitlemise rahvusvahelised standardid, lk 13.

¹⁰⁸ Soovituslikud juhendid. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.fi.ee/?id=721>, 20.04.2015.

RahaPTS-ist tulenevate eranditega.¹⁰⁹ RahaPTS § 15 lõiget 1 tuleb vaadelda erinormina § 13 lg 1 p 1 ja § 14 lõigete 3 ja 4 suhtes. RahaPTS eelnõu seletuskirjas öeldakse sõnaselgelt, et paragrahv 15 sätestab erisused isikusamasuse tuvastamisele krediidi- või finantseerimisasutuse poolt. Seega pannakse krediidi- ja finantseerimisasutustele ärisuhte loomisel rangemad nõuded kui teistele RahaPTS kohustatud isikutele.¹¹⁰ RahaPTS § 15 suhtes on omakorda erinormiks § 17 lg 1 alusel õigus rahapesu ja terrorismi rahastamise väikese riski korral kohaldada hoolsusmeetmeid lihtsustatud korras.¹¹¹ RahaPTS § 15 suhtes on teiseks erinormiks § 19 lg 1, mille alusel tuleb teatud juhtudel kohaldada hoolsusmeetmeid tugevdatud korras.

Nii rahapesu tõkestamise direktiivi kui FATF-i soovitusel kohaselt on finantsasutustel kohustus enne ärisuhte loomist klient identifitseerida ning tuvastada tema isikusamasus. Lähtuvalt RahaPTS § 15 lg-st 1 tulenevast kohustusest, on Finantsinspeksioon oma FATF-i soovitusel põhineval juhendil rahapesu tõkestamiseks öelnud, et ärisuhte loomisel peavad klient või tema esindaja ja kohustatud isiku esindaja viibima samas kohas. See tähendab, et potentsiaalsel kliendil või tema esindajal on kohustatud isiku esindajaga vahetu kontakt.¹¹² FATF-i soovitustest sellist kliendi näost-näku tuvastamise põhimõtet iseenesest ei tule ning Finantsinspeksioon on oma soovitusliku juhendi välja andmisel lähtunud selles osas RahaPTS § 15 lg-s 1 toodud kohustusest ning tõlgendanud hoolsusmeetmete sisu erinevalt FATF-i seisukohast. Samas on Finantsinspeksioon samas juhendis öelnud, et kohustatud isik peab ärisuhte loomisel tuvastama isiku isikusamasuse ja esindusõiguse usaldusväärsetest allikatest, selgitama välja tegeliku kasusaaja ning äriühingute puhul kontrollstruktuuri, samuti tuvastama võimalike tehingute olemuse ning eesmärgi, sh vajadusel tehingutesse kaasatavate vahendite allika ning päritolu.¹¹³

2.2.2. Isikusamasuse tuvastamine ja esitatud teabe kontrollimine

RahaPTS § 13 lg 1 punktis 1 loetletud hoolsusmeetmete puhul võib eristada kahte sisuliselt erinevat hoolsusmeetet. Esimene neist tähendab, et kohustatud isik peab kliendi või tehingus osaleva isiku isikusamasuse tuvastama tema esitatud dokumentide ja andmete alusel ning

---

¹⁰⁹ Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 16.

¹¹⁰ TlnRnK 24.04.2009, 3-08-1220.

¹¹¹ TlnRnK 24.04.2009, 3-08-1220.

¹¹² Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 13.

¹¹³ Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 5.

teiseks kohustuseks on teabe kontrollimine usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal. Kohustatud isik tuvastab isiku esitatud dokumentide alusel ja kontrollib, kas esitatud identifitseeriv teave on õige või mitte.¹¹⁴

Rahapesu tõkestamise direktiivis on sarnaselt RahaPTS-ile tehtud vahet kliendi isiku tuvastamisel ehk identifitseerimisel ning kliendi isikusamasuse kontrollimisel. Lähtuvalt direktiivist sisaldab kliendi identifitseerimine potentsiaalse kliendi kohta vajaliku informatsiooni kogumist. Seega kliendi isiku tuvastamine tähendab kliendi identifitseerimist võimaldavate andmete (nt nimi, isikukood, aadress) teadasaamist. Kontrollimine tähendab mingi tõendi küsimist, usaldusväärsest ja sõltumatust allikast kontrollimist, mis omakorda nõuab tuvastamise asjaolusid. Kliendi isiku isikusamasuse kontrollimine tähendab seega informatsiooni ja andmete kontrolli usaldusväärsest, sõltumatust dokumendiallikast, mis kinnitaks kogutud isikusamasuse tõendamise aluseks oleva informatsiooni tõesusust ja õigsust.¹¹⁵ Hooldusmeetmete puhul kahel sisuliselt erineval, kuid omavahel seotud kohustusel on tehtud vahet ka FATF-i soovitusel. Seejuures teise kohustuse täitmine sõltub esimesest.

Sarnaselt direktiivis sätestatule ning FATF-i soovitudele on ka nt Ühendkuningriigi¹¹⁶ rahapesu tõkestamise seaduses tehtud selgelt vahet kliendi identifitseerimisel ning kliendi isikusamasuse kontrollimist. Seaduse paragrahv 5 lõige 8 punkt a) ütleb, et hooldusmeetmed tähendavad kliendi identifitseerimist ning kliendi isikusamasuse tuvastamist dokumentide ja informatsiooni alusel, mis on saadud usaldusväärsest ja sõltumatust allikast.¹¹⁷

Sarnane regulatsioon hooldusmeetmete kohaldamise kohta leidub ka Saksamaa rahapesu tõkestamise seaduses (*Geldwäschegesetz* ehk *GwG*).¹¹⁸ GwG § 3 lõike 1 punkti 1 kohaselt on üheks kohustuslikuks hooldusmeetmeks lepingupoole identifitseerimine. Paragrahv 4 lg 2 kohaselt võib kohustatud isik loobuda identifitseerimisest, kui seda on juba tehtud ning kogutud informatsiooni kohta on salvestus. Seadus on sedavõrd täpne, et sama paragrahvi lõige 3 annab loetelu, milline konkreetne informatsioon on lepingupoole identifitseerimiseks vajalik koguda. Lepingupoole isikusamasuse tuvastamiseks on kohustatud isik kohustatud tegema piisava, et veenduda saadud andmete tõesuses.

¹¹⁴ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

¹¹⁵ Financial Action Task Force. Anti-money laundering and terrorist financing measures and financial inclusion, 2013. Avutivõrgus kättesaadav: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/aml_cft_measures_and_financial_inclusion_2013.pdf, 04.04.2015, lk 28.

¹¹⁶ Lühend ametlikust nimest: Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriik.

¹¹⁷ The Money Laundering Regulations 2007 No. 2157. 15.12.2007.

¹¹⁸ Money Laundering Act.21.08.2008.

Seega nii Ühendkuningriigi kui Saksamaa seadustes on võimalik eristada sisult kahte erinevat hoolsuskohustust ning need oma olemuselt kattuvad eelkõige direktiivis sätestatuga ning osaliselt ka RahaPTS-is sätestatuga. RahaPTS § 15 lg 1 sätestab krediidi- ning finantseerimisasutustele kohustuse tuvastada isikusamasus viibides isikuga samas kohas. Direktiiv ning ka Ühendkuningriigi ning Saksamaa seadused aga sellist erandlikku kohustust ei kehtesta ning isikusamasuse kontrollimine toimub tihti vahetu kontaktita, erinevate tarkvaraliste lahenduste ning kättesaadavate andmebaaside vahendusel. Seda eriti juhtudel, kui teenust osutatakse piiriüleselt mõne teise liikmesriigi territooriumil.

Eeldatavasti on RahaPTS § 15 lg 1 tuleneva kohustuse eesmärk vältida sidevahendite kaudu ärisuhte loomisel, sh sidevahendi kaudu konto avamise lepingu sõlmimisega kaasnevaid kõrgendatud riske, sealhulgas riske, mis kaasnevad uute tehnoloogiate kasutamisega finantsteenuste osutamisel. Pangandus- ja finantsteenuste pakkujatel on kaasaja tsiviilkäibes ekspertsüsteemi roll, mille läbi kompetentsust ja tehnoloogilisi süsteeme usaldades on tagatud isikutele usaldusväärne rahaliste vahendite käibe võimalus mittesularahaliste makseviiside kasutamise teel. Ekspertsüsteemide usaldamise valmidus on Internetis ja muude sidevahendite abil tehingute tegemisel võtmetähtsusega, sest see innovaatiline praktika eeldab tehniliselt keeruka ja abstraktse süsteemi usaldamist ning toimib vahetuna nii ajas kui ka ruumis.¹¹⁹ Rahapesuga tegelevad isikud kasutavad oma tegevuses ära kõikvõimalikud uued viisid ja vahendid ning infotehnoloogia kõrge tase ja infotehnoloogiliste vahendite laialdane kasutamine tekitab Eesti praktikas täiendavaid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske.¹²⁰

Seadusega on ilmselgelt tahetud välistada vahetu kontaktita, sh sidevahendite vahendusel ärisuhte loomist ning seeläbi tagada, et klient ei jääks teenuse osutajale anonüümseks. Võib ju eeldada, et vahetu kontakti eelis on võimalus saada teavet isiku välimusest, hääletoonist, keelekasutusest, käitumisladist vms, mida ei ole võimalik saada elektrooniliste sidekanalite kasutamise korral. Samuti on vahetu kontakti korral võimalik hinnata isiku välist sarnasust ja ealist sobivust isikut tõendava dokumendi fotol kujutatud isiku välimusega ning dokumendis sisalduvate andmetega, mis vähendab oluliselt anonüümselt või valenime all tsiviilkäibes osalemise võimalusi.¹²¹

---

¹¹⁹ TlnRnK 24.04.2009, 3-08-1220.

¹²⁰ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

¹²¹ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

2.2.2.1. Lihtsustatud hoolsusmeetmed

Kolmanda rahapesu direktiivi artikkel 11 sisaldab muuhulgas kliendi suhtes lihtsustatud nõuetekohase hoolsuse kohaldamist. III rahapesu tõkestamise direktiivi rakendusmeetmed (direktiiv 2006/70/EÜ) muuhulgas täpsustavad kliendi suhtes kohaldatavat lihtsustatud nõuetekohast hoolsust. III rahapesu direktiivi artikli 11 punkt 1 ütleb, et erandina võib lihtsustatud nõuetekohase hoolsuse meetmeid kohaldada liikmesriigi krediidi- või finantseerimisasutuse, kolmandas riigis asuva krediidi- või finantseerimisasutusega, mille kohta kehtivad selles riigis direktiiviga sätestatud nõuetega võrdväärsed nõuded ja mille järgimise üle teostatakse järelevalvet. Punktis 2 annab direktiiv liikmesriikide vabaduse otsustada veel mitmete isikute osas, kelle suhtes võib jätta nõuetekohase hoolsuse meetmed täies mahus võtmata.

Nagu varasemalt viidatud on RahaPTS § 15 lg 1 suhtes erinormiks § 17 lg 1 ning § 18 täpsustab lihtsustatud hoolsusmeetmete kohaldamise tingimused ja korra. RahaPTS § 18 annab võimaluse kohaldada hoolsusmeetmeid lihtsustatud korras. Seega teatud kindlaksmääratud isikute ja tehingute puhul võib tulenevalt väiksemast rahapesuriskist kohaldada hoolsusmeetmeid lihtsustatud korras. See tähendab, et kõiki hoolsusmeetmeid tuleb küll kohaldada, kuid nende ulatus ja põhjalikkus võib olla väiksem. See eeldab aga, et tuleb koguda piisav hulk teavet, mis võimaldaks kindlaks teha, kas isik või tehing kvalifitseerub selliste isikute või tehingute hulka, mille puhul võib hoolsusmeetmeid kohaldada lihtsustatud korras. RahaPTS § 18 lg 1 p 4 ja 5 kohaselt võib lihtsustatud korras hoolsusmeetmeid kohaldada Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigi või kolmanda riigi äriühingu puhul, kelle kohta kehtivad RahaPTS-s sätestatud nõuetega võrdväärsed nõuded ja kelle emiteeritud väärtpaberitega kaubeldakse reguleeritud väärtpaberiturul ühes või mitmes Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis ja krediidasutuse või finantseerimisasutuse suhtes, Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või kolmandas riigis asuva krediidasutuse või finantseerimisasutuse suhtes, kelle kohta kehtivad tema asukohariigis RahaPTS-s sätestatuga võrdväärsed nõuded, mille täitmise üle teostatakse riiklikku järelevalvet.

Sama paragrahvi lõike 4 kohaselt võib kohustatud isik hoolsusmeetmeid rakendada lihtsustatud korras kui kliendiga on sõlmitud kirjalik kehtvusleping, makse teostatakse tehingus osaleva isiku või kliendi konto kaudu, mis asub Eestis äriregistrisse kantud krediidasutuses või välisriigi krediidasutuse filiaalis või krediidasutuses, kes on asutatud või kelle tegevuskoht on Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või riigis, kus kehtivad käesolevas seaduses

sätestatuga võrdväärsed nõuded ning kohustatud isik on eelnevalt kehtestanud sisemiste protseduurireeglitega, et seda liiki tehingutest tulenevate rahaliste kohustuste täitmise aastane koguväärtus ei ületa 15 000 eurot. Samas selline lihtsustatud hoolsusmeetmete kohaldamise erisus on lubatud ainult tehingu puhul, mitte ärisuhte loomisel.

Ühendkuningriigi rahapesu seaduse paragrahv 13 lg 1 näeb ette hoolsusmeetmete kohaldamise lihtsustatud korras. Seda juhul, kui on mõistlik alus eeldada, et klient on muuhulgas kas rahapesudirektiivi subjekt, krediidi- või finantsseerimisasutus, kes on asutatud Euroopa Majanduspiirkonna territooriumil, kuid kelle suhtes kehtivad rahapesudirektiivis sätestatule samaväärsed nõuded ja nende täitmise üle teostatakse järelevalvet. Erinevalt RahaPTS-ist on Ühendkuningriik viinud direktiivi nõuded siseriiklikku seadusesse sisse erinevalt kui seda on tehtud Eestis. Nagu eelnevalt mainitud on Eestis RahaPTS § 18 lg 1 p 4 ja 5 juhul kergendatud hoolsusmeetmete rakendamine seotud RahaPTS-iga samaväärsete nõuetega. Direktiiv ise on andnud teise põhimõtte ning sõnastuse. Sarnaselt direktiivi endaga on selle põhimõtte võtnud üle ka Ühendkuningriik.

Saksamaa rahapesu tõkestamise seaduse paragrahv 5 lg 1 ütleb, et riskihindamise tulemusel iga konkreetse juhtumi asjaolude korral, võivad kohustatud isikud kohaldada lihtsustatud hoolsusmeetmeid. Sarnaselt Ühendkuningriigi seadusele on ka Saksamaa seaduses kohustuse täitmisel viidatud direktiivile 2005/60. Seejuures ei anna Saksa seadus lihtsustatud hoolsusmeetmete kohaldamisel võimalust jätta täitmata kliendi identifitseerimise ning isikusamasuse tuvastamise kohustust.

2.2.2.2. Tugevdatud hoolsusmeetmed

Teatud juhtudel on investeerimisühingul kohustus kohaldada kliendi suhtes tugevdatud nõuetekohase hoolsuse meetmeid. III rahapesu direktiivi artikli 13 alusel on liikmesriikidel kohustus nõuda tugevdatud nõuetekohase hoolsuse meetmete rakendamist olukordades, millega kaasneb nende olemuse tõttu suurem rahapesu oht ning muuhulgas vähemalt olukorras kui klient ei ole olnud isiku tuvastamiseks füüsiliselt kohal. Artikli 13 punkti 2 alusel nõuavad liikmesriigis juhul, kui klient ei ole olnud isiku tuvastamiseks füüsiliselt kohal, et asjaomased asutused ja isikud võtavad kõrgema riski kompenseerimiseks konkreetseid ja asjakohaseid meetmeid, näiteks ühe või mitu direktiivis toodud näitlikest meetmetest. Juhul, kui klient ei ole isikusamasuse tuvastamiseks olnud füüsiliselt kohal ehk seda ei ole tehtud näost-näku

põhimõttel, siis kaasneb sellega suurem rahapesu risk ning on vaja tarvitusele võtta täiendavad hoolsusmeetmed.

Tugevdatud hoolsusmeetmeteks võivad direktiivi kohaselt olla kas kliendi isikusamasuse tõendamine lisadokumentide, andmete või teabe põhjal, lisameetmed esitatud dokumentide õigsuses veendumiseks või nende tõendamiseks või kinnituse nõudmine direktiiviga hõlmatud krediidi-või finantsseerimisasutuselt või tagamine, et tehinguga seotud esimene makse tehakse konto kaudu, mis on avatud sama kliendi nimel mõnes krediidiasutuses. Seega juhul, kui kliendi isikusamasus ei ole tuvastatud kliendi füüsilise kohaoleku juures, on investeerimisühingul täiendav hoolsuskohustus ning vajadus täiendavalt veenduda kliendi isiku samasuses. Praktikast tähendab see seda, et lisaks internetileheküljel sisestatud isiklikele andmetele võib teenuseosutaja konto avamisel küsida koopia potentsiaalse kliendi isikut tõendavast dokumendist, residentsust tõendavast dokumendist (kommunaalteenuste arve) või palub kasutada raha kandmiseks samale nimele avatud pangakontot.¹²²

RahaPTS § 19 lg 1 ütleb samuti, et kohustatud isik kohaldab hoolsusmeetmeid tugevdatud korras, kui olukorra olemusega kaasneb suur rahapesu risk. RahaPTS § 19 lg 2 p 1 ütleb, et kohustatud isik peab kohaldama kõrgendatud hoolsusmeetmeid, kui lepingupoole või kliendi isikusamasus on tuvastatud ja esitatud teave kontrollitud isikuga samas kohas viibimata. Seega näeb RahaPTS justkui ette võimaluse luua ärisuhe näost-näku tuvastamise põhimõtet järgimata. Rahapesu Andmebüroo on aga andnud välja juhendi hoolsuskohustuse täitmiseks isikuga või kliendiga samas kohas viibimata ning see on koostatud RahaPTS § 19 lg 2 p 1 sätestatud nõude selgitamiseks. Juhendi punkt kaks ütleb, et selline juhus on erand, mitte tavapärane praktika. Juhendi kohaselt tuleb eristada olukordi, kui ärisuht luuakse või teenust esmakordselt kasutatakse ning tehingu puhul, kus kliendisuhe on juba loodud. Käesoleva töö raames käsitletakse neist ainult esimest. Juhendi osa II kirjeldab hoolsuskohustuse täitmist kliendisuhte loomisel residendiga. On loetletud andmed, mida füüsilisest ja juriidilisest isikust kliendi puhul on vaja fikseerida. Täiendavalt on vajalik kohustatud isikul küsida esitatud isikut tõendava dokumendist pildiga leheküljest koopia, mille võib saata faksiga, tavapostiga või digitaallkirjastatult e-postiga. Esimese kahe nimetatud viisi puhul tuleb omanikul käsikirjaliselt kinnitada koopia õigsust. Suurema riskiastmega tehingute puhul on soovitatav küsida notariaalselt kinnitatud dokumendikoopia. Täiendavalt on vajalik küsida tehingu eesmärgi üksikasju, pangakonto andmeid ja muid dokumente. Vähimagi kahtluse korral on

---

¹²² Autor proovis kontot avada neljas Ühendkuningriigi investeerimisühingus.

vajalik küsitleda klienti või tema esindajat kontakttelefoni kaudu. Arvutivõrgu kaudu suhtlemisel on vajalik fikseerida ka igakordse kontakti puhul kasutatud IP-aadress.¹²³

III osa kirjeldab hoolsuskohustuse täitmist kliendisuhte loomisel mitteresidendiga. Sarnaselt ärisuhte loomisel residendiga on vajalik fikseerida juhendis loetletud andmed. RahaPTS-is sätestatud juhtudel on vajalik küsida esitatud reisidokumendi pildiga leheküljest notariaalselt kinnitatud koopia. Sellised koopiad tuleb saata postiga. Kogutud teabe kontrollimiseks tuleb kasutada kättesaadavaid registreid ja Internetis sisalduvat teavet. Kõrgema riskiastmega ärisuhte puhul võib nõuda soovitajate andmeid või täiendavaid dokumente. Lisaks küsitakse vajadusel üksikasjalikumalt teavet äriühingu tegevuse, loodava ärisuhte eesmärgi ning olemuse kohta. Vähimagi kahtluse korral küsitatakse klienti või esindajat kogutud andmete põhjal kontakttelefoni kaudu. Kui kontakt isikuga toimus arvutivõrgu kaudu, fikseeritakse igakordse kontakti korral ka isiku poolt kasutatud arvuti IP-aadress.¹²⁴

---

¹²³ Rahapesu andmebüroo. Juhend hoolsuskohustuste täitmiseks isikuga või kliendiga samas kohas viibimata. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.politsei.ee/dotAsset/201457.pdf>, 03.03.2015, lk 2.

¹²⁴ Juhend hoolsuskohustuste täitmiseks isikuga või kliendiga samas kohas viibimata, lk 3.

3. Piiriüleste investeerimisteenuste osutamisel kliendi isikusamasuse tuvastamine

Lähtuvalt piiriülesest teenuse osutamise vabadusest on investeerimisühingul õigus osutada investeerimisteenuseid kõikides teistes liikmesriikides. VPTS § 65 lg 1 annab Eestis asutatud ja tegevusloa alusel tegutsevale investeerimisühingule õiguse osutada teises liikmesriigis tegevusloas sätestatud ulatuses investeerimisteenuseid selleks filiaali asutamata ehk piiriüleselt (vt peatükk nr 1.1.). Samaaegselt tuleneb investeerimisühingule rahapesu tõkestamise eesmärgist tulenevalt kohustus rakendada kohaseid hoolsusmeetmeid, milleks on muuhulgas ärisuhte eelsed hoolsusmeetmed. Kaheks ärisuhte eelseks oluliseks nõuetekohase hoolsuse meetmeks on kliendi isikusamasuse tuvastamine ning esitatud teabe kontrollimine, mille eesmärk on täita tunne oma kliendi põhimõtet ning välistada teise poole anonüümsust. Seejuures on Eesti seaduses selle aluseks olevast direktiivist oluliselt rangem nõue isikusamasuse tuvastamiseks. See tähendab, et vastavalt RahaPTS § 15 lg-le 1 on investeerimisühingul kohustus konto avamisel või muu teenuse esmakordsel kasutamisel isikuga, kellega ettevõttel ei ole ärisuhet, tuvastada isiku isikusamasus, viibides isiku või tema esindajaga samas kohas. Alljärgnevalt sisustabki autor ärisuhte eelset hoolsuskohustust piiriülese investeerimisteenuse osutamise raames ning lähtudes piiriülese teenuse osutamise iseloomust.

3.1. Ärisuhte loomine piiriülese investeerimisteenuse osutamisel

Piiriülese investeerimisteenuse osutamise üheks tunnuseks on asjaolu, et teenuseosutaja ning klient asuvad erinevates riikides ning teenuseosutamine toimub millegi vahendusel (e-mail, telefon, fax jms). Piiriülese investeerimisteenuse osutamise vabadus põhineb üldisel teenuse osutamise vabadusel (vt peatükk nr 1.1.), mis soosib siseturu arengut ning annab kõikidele liikmesriikide ettevõtjatele sarnased konkurentsitingimused.

RahaPTS § 11 lg 1 p 1 kohaselt on ärisuhte kohustatud isiku suhe, mis tekib kehtvuslepingu sõlmimisel majandus- või kutsetegevuses kohustatud isiku poolt teenuse osutamiseks või kauba müümiseks või muul viisil turustamiseks. Sama lõike p 2 sätestab ka erandi, et ärisuhte ei pruugi põhineda kehtvuslepingul, kuid mille puhul kontakti loomise ajal võiks mõistlikult oodata suhte teatavat kestvust ja mille jooksul kohustatud isik teeb teenust või ametiteenust osutades, ametitoiminguid tehes või kaupa pakkudes korduvalt eraldiseisvaid tehinguid majandus-, kutse-

või ametitegevuse raames. Seega võib järeldada, et ärisuhte olemasolu eeldab kliendi poolt enam kui ühe üksiku tehingu tegemist ning teenuseosutaja ning kliendi suhtele on iseloomulik teatud kestvus, kas kestvuslepingu sõlmimise või teatud tehingute tegemise tulemusel.¹²⁵

Ärisuhte loomise eelduseks on kliendi selgesõnaline ja fikseeritud kinnitus täita kohustatud isiku poolt kehtestatud ärisuhte loomiseks ning tehingute tegemiseks vajalikke tingimusi.¹²⁶ Seega on vajalik kliendi poole selge tahtevaldus. Ärisuhte aluseks oleva kestvuslepingu tingimused peavad sisalduma kohustatud isiku teenuse osutamise üldtingimustes ja/või muude lepingu üld-ja/või tüüptingimustes ning ärisuhe kliendiga peab olema reguleeritud kirjalikus või kirjalikku taas esitamist võimaldavas või elektroonilises vormis sõlmitud lepingutega.¹²⁷ Seega ei kehti siinjuhul vormivabaduse põhimõtte ning rahapesu tõkestamise eesmärgi täitmiseks peab olema leping sõlmitud vähemalt kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis.

Eesti õiguse kohaselt peavad ärisuhte loomisel klient või tema esindaja ja kohustatud isiku esindaja viibima samas kohas (vt käesoleva töö ptk 2.2.). Konto avamine peab toimuma (arveldus- või kliendilepingu sõlmimine) nii, et klient ja teenuse osutaja esindaja viibivad lepingu sõlmimisel üheaegselt koos samas kohas, mitte ei sõlmita lepingut sidevahendi abil. Sidevahendi abi ärisuhte loomisel ei ole võimalik piisavalt määratleda kliendi riskiprofiili. Krediidi- või finantseerimisasutusel ei ole üldreeglina lubatud avada sidevahendi abil kontot isikule, kellega varasem ärisuhe puudub.¹²⁸

Kolmas rahapesu direktiiv sellist kohustust aga ei sätesta. Nagu juba eelnevalt mainitud, on piiriülese investeerimisteenuse osutamise üheks tunnuseks asjaolu, et klient ning teenuseosutaja asuvad füüsiliselt erinevates riikides ning teenust osutatakse millegi vahendusel ning ka ärisuhe luuakse enamikel kordadel ilma füüsilise kontaktita kliendi ning teenuseosutaja vahel (e-posti või posti vms vahendusel). Klient valib endale sobiva teenuseosutaja ning sõlmib temaga lepingu vastavalt kohalduvale õigusele. Sellistel juhtudel ei pruugi teenuseosutaja kliendiga isiklikult kunagi kohtuda.

---

¹²⁵ The Joint Money Laundering Steering Group. Prevention of money laundering/combating terrorist financing, 2014. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.jmlsg.org.uk/>, 20.04.2015, lk 62.

¹²⁶ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes“, lk 13.

¹²⁷ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes“, lk 13.

¹²⁸ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

Praktikas ei ole üldjuhul ärisuhte loomist kirjeldavad ja kohaldatavaid hoolsusmeetmeid sisaldavad dokumendid avalikult kättesaadavad ning on mõeldud ainult ettevõttesiseseks kasutamiseks. HSBC¹²⁹ kodulehel on kättesaadav üldine dokument, mis kirjeldab konto avamise protseduuri ning küsitavaid dokumente. Konto avamiseks on vajalik täita vorm „identifitseerimine“ ning vorm „aadressi kinnitamine“. Identifitseerimiseks sobiv dokument peab olema kehtiv.¹³⁰ Ka Oanda¹³¹ konto avamise protseduuri reeglite kohaselt on vajalik täita vorm koos nõutud informatsiooni ning vajadusel dokumentidega ning isik peab nõustuma teenuse osutamise tingimustega.¹³² Selline veebipõhine lepingu sõlmimise protseduur on laialt levinud ning üldjuhul toimubki lepingu sõlmimine interneti vahendusel.

Hoolsusmeetmete kohaldamise puhul on oluline rõhk just ärisuhte loomise momendil, sest asjassepuutuvaid hoolsusmeetmeid peab kohaldama just enne ärisuhte loomist (või teatud juhtudel samal ajal). RahaPTS § 13 lg 1 p 1 ütleb, et hoolsusmeetmeid peab kohaldama ärisuhte loomisel ning § 12 lg 1 ütleb, et asjassepuutuvaid hoolsusmeetmeid peab kohaldama iga kord enne ärisuhte loomist. RahaPTS § 15 lg-st 1 tulenevalt on finantseerimisasutusel kohustus konto avamisel või muu teenuse esmakordsel kasutamisel isiku poolt, kellega finantseerimisasutusel ei ole ärisuhet, tehingus osaleva või teenust kasutava isiku isikusamasus tuvastada isiku või tema esindajaga samas kohas. Seega eeldab RahaPTS, et kliendi (või tema esindaja) ning kohustatud isiku vahetut kontakti. Vahetu kontakt eeldab aga kohustatud isiku (tema esindaja) vahetut suhtlemist kliendiga, et hinnata tema tahteavalduse sisu ning eesmärgi vastavust tegelikule tahtele.¹³³ Kui Eestis asutatud investeerimisühingu teenuseid soovib kasutada näiteks Rumeenias elav klient, siis kehtib investeerimisühingule sama kohustus. Selle kohustuse kohaseks täitmiseks peab kas klient minema teenuseosutaja juurde või vastupidi. Kontakt võib toimuda väljaspool kohustatud isiku püsiva tegutsemise asupaika, kui selle käigus täidetakse vähemalt samu hoolsuskohustusi kui tavapärastel juhtudel.¹³⁴

¹²⁹ HSBC Bank Plc kohta detailsem ülevaade koduleheküljel arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hsbc.co.uk/1/2/>, 04.04.2015.

¹³⁰ Detailsem kirjeldus konto avamise protseduuri kohta arvutivõrgus kättesaadav: http://www.hsbc.co.uk/1/PA_esf-ca-app-content/content/pws/content/personal/pdfs/basic-bank-account-identification.pdf, 20.04.2015.

¹³¹ Detailsem ülevaade Oanda Europe Limited kohta koduleheküljel arvutivõrgus kättesaadav: www.oanda.com, 04.04.2015.

¹³² Täpsem ülevaade registreerimisprotsessist arvutivõrgus kättesaadav: https://fxtrade.oanda.co.uk/your_account/fxtrade/register/individual/beforeyoubegin?ib=&opc=91CEABB0-E67B-11E4-87EA-BA4130ADD4A4&eightst=0&seg=has_gate, 04.04.2015.

¹³³ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja Finantseerimisasutustes”, lk 13.

¹³⁴ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja Finantseerimisasutustes”, lk 13.

Nagu varasemalt juba viidatud on RahaPTS-i väljatöötamisel nähtud just erilist anonüümsuse ning seeläbi rahapesu riski sidevahendite abil ärisuhte loomisel ja teenuse osutamises ning seetõttu on peetud vajalikuks reguleerida kliendi isikusamasuse tuvastamist puudutavad valdkonnad võimalikult konservatiivselt ning rangelt. Kuna ärisuhte loomise moment on kogu kliendisuhete alus ning teenuseosutaja peab otsustama, kas soovib kliendiga lepingut sõlmida, siis on pandud oluline rõhk just ärisuhte eelsetele hoolsusmeetmetele. Samaaegselt on aga kõrvale vaadatud piiriülese teenuse osutamisest kui eraldiseisvast vabadusest ning ei ole arvestatud selle iseloomust tulenevate erisustega võrreldes nõ klassikalise teenuse osutamisega.

3.2. Hoolsusmeetmed piiriülese ärisuhte loomisel

Rahapesu tõkestamisele suunatud hoolsusmeetmed aitavad kaasa põhimõtte „tunne oma klienti“ rakendamisele ning peaksid tagama selle, et klient ei saa finantsteenuseid kasutades jääda anonüümseks. Seega investeerimisteenuste osutaja peab alati teadma, kes on tema klient. Kuna piiriülese teenuse osutamise juhtudel kaasneb ilmselgelt kõrgem potentsiaalse rahapesu risk, siis peab teenuse osutaja rakendama tugevdatud hoolsusmeetmeid.

Hoolsusmeetmeid tuleb rakendada riskipõhiselt, mis tähendab, et meetmete valikul ja rakendamisel arvestatakse ärisuhte või tehingu iseloomu ning sellest tulenevaid riske. Hoolsusmeetmete riskipõhine rakendamine eeldab kohustatud isiku poolt konkreetse ärisuhte või tehingu riskide eelnevat kaalumist ja selle tulemusel ärisuhte kvalifitseerimist, et seeläbi otsustada rakendatava meetme iseloom (Näiteks: hoolsusmeetmed võib rakendada tavapärasel, lihtsustatud või tugevdatud korras).¹³⁵ Sama on öeldud ka FATF-i soovitusel. Riigid peaksid oma rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid identifitseerima, neid hindama ja nendest aru saama ning võtma meetmed (sh riskihindamistegevusi koordineeriva asutuse või mehhanismi määramine) ja rakendama vahendeid nende riskide tulemuslikuks maandamiseks. Riskihinnangutest lähtudes peaksid riigid rakendama riskipõhist lähenemist.¹³⁶ Samuti peaksid saama finantsasutused määratleda riskipõhise lähenemise isikusamasuse tuvastamisel, mis on proportsionaalne rahapesu riskiga.¹³⁷

---

¹³⁵ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes“, lk 5.

¹³⁶ Rahapesu ning terrorismi ja massihävitussrelvade leviku rahastamise vastu võitlemise rahvusvahelised standardid, lk 9.

¹³⁷ Anti-money laundering and terrorist financing measures and financial inclusion, lk 6.

FATF-i soovitusel tuleks finantsasutusi kohustada kontrollima kliendi isiku enne ärisuhte alustamist või juhuklientide puhul enne tehingu tegemist või selle ajal. On lisatud, et finantsasutustel on lubatud viia kontroll lõpule mõistlikku aja jooksul pärast ärisuhte loomist, kui rahapesu ja terrorismi rahastamise risk on efektiivselt hallatud ning tavapärasesse äritegevusse mittesekkumine on põhjendatav.¹³⁸ Sama põhimõtet on järginud Finantsinspeksioon oma juhendis ja öelnud, et kohustatud isikud peavad tuvastama kliendi isikusamasuse ja tegeliku kasusaaja mõistliku aja jooksul enne kestvuslepingu sõlmimise toimingutega alustamist või selle sõlmimise ajal. Tehingus osaleva isiku isikusamasus tuleb tuvastada enne tehingu sooritamise toimingutega alustamist või tehingu tegemise ajal.¹³⁹

RahaPTS § 12 lg 2 p 1 kohaselt peab hoolsusmeetmeid kohaldama ärisuhte loomisel. Sarnaselt RahaPTS-ile ning direktiivile ütleb ka Ühendkuningriigi rahapesu tõkestamise seadus paragrahv 7 lg 1 p (a), et hoolsusmeetmeid tuleb kohaldada ärisuhte loomisel. Seejuures paragrahv 9 lg 2 täpsustab, et hoolsusmeetmeid tuleb kohaldada enne ärisuhte loomist ning sama paragrahvi lõige 3 annab võimaluse hoolsusmeetmete rakendamiseks ärisuhte loomise käigus juhul, kui vastupidine takistaks äritegevuse normaalset kulgu või kui on madal rahapesu risk. Samuti sätestab GwG paragrahvi 4 lõige 1, et kliendi identifitseerimise kohustus on enne ärisuhte loomist või tehingu tegemist. Identifitseerimisprotsess võidakse küll läbi viia samaaegselt ärisuhte loomisega, kui see on vajalik tavapärase äritegevuse takistamise vältimiseks ning on madal rahapesu risk. Direktiivis rõhutatud riskipõhine lähenemine on viidud sisse ka Ühendkuningriigi ning Saksamaa seadusesse, millega antakse madala rahapesu riskiga olukordades kohustatud isikule võimalus viia hoolsusmeetmed läbi samaaegselt ärisuhte loomisega.

RahaPTS § 13 lg 1 p 1 täpsustab kohaldatavaid hoolsusmeetmeid ning sätestab, et kliendi või tehingus osaleva isiku isikusamasuse tuvastamine tema esitatud dokumentide ja andmete alusel ning esitatud teabe kontrollimine usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal. Seejuures § 15 lg 1 sätestab erandi krediidi- ning finantseerimisasutustele isikusamasuse tuvastamiseks. Varasema ärisuhte puudumisel tuleb tehingus osaleva või teenust kasutava isiku isikusamasus tuvastada, viibides isiku või tema esindajaga samas kohas. See on nõ näost-näku

---

¹³⁸ Financial Action Task Force. International standards of combating money laundering and the financing of the terrorism and proliferation, 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/fatf_recommendations.pdf, 03.03.2015, recommendation No. 10.

¹³⁹ Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja Finantseerimisasutustes”, lk 16.

tuvastamise põhimõtte. Samas kohas viibimine eeldab vahetut kontakti. Vahetu kontakt eeldab kohustatud isiku esindaja vahetut suhtlemist kliendiga, et hinnata tema tahteavalduse sisu ja eesmärgi vastavust tegelikule tahtele. Vahetu kontakti käigus kogetu abil on seejuures võimalik määrata täpsemini kliendi riskiaste. Kontakt võib toimuda väljaspool kohustatud isiku püsiva tegutsemise asupaika, kui selle käigus täidetakse vähemalt samu hoolsuskohustusi kui tavapärastel juhtudel.¹⁴⁰ Seega sellise vahetu kontakti loomiseks peab klient minema teenuseosutaja juurde või vastupidi. Sellist krediidi- ja finantsseerimisasutustele kehtestatud kliendi isikusamasuse näost-näku tuvastamise erandit Ühendkuningriigi ega Saksamaa õiguses sätestatud sellisel kujul ei ole.

Hoolsusmeetmeid tuleb rakendada ka olukorras, kus on mõistlik eeldada, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamisega või kus kohustatud isikul ei ole tekkinud veendumust kohaldatud meetmete piisavuse osas.¹⁴¹ Võib järeldada, et teenusepakkujal endal peab olema kujunenud veendumus, et mingis teatus olukorras on kõrgem rahapesu risk või kohaldatavad meetmed ei ole piisavad sellise kõhkluse tõrjumiseks. Sellega pannakse teenuseosutajale veel täiendav kohustus igas olukorras saavutada kindel veendumus, et rahapesu riski ei ole ning kohaldatud meetmed on piisavad. Kohustatud isik on hoolsusmeetmeid RahaPTS § 13 lõike 1 mõttes kohaldanud piisavalt, kui kohustatud isikul tekib sisemine veendumus, et on täitnud eelnevalt nimetatud sättest tuleneva kohustuse. Sisemise veendumuse arvestamisel võetakse arvesse mõistlikkuse põhimõtet.¹⁴²

Rõhutatakse just riskipõhise lähenemise olulisuse kasvu, et kohustatud isikud saaksid suunata oma ressursse efektiivselt ning samaaegselt tõhusamalt täita rahapesu tõkestamise eesmärgi. Autori hinnangul on oluline anda nii liikmesriikidele kui ka kohustatud isikutele vabadus hinnata konkreetsete teenuste, toodete ning klientidega seotud riske ning selle alusel otsustada hoolsusmeetmete kohaldamise ulatuse ja intensiivsuse. See annab võimaluse suunata täiendavaid ressursse just sinna, kus on kas seadusandja või ettevõtte enda hinnangul suurem rahapesu risk. Nagu eelpool mainitud on rahapesu tõkestamiseks kehtestatud nõuded piirava iseloomuga, siis andes teatus vabaduse lähtuda riskipõhisest lähenemisest on võimalik ikkagi toetada teenuse osutamise eesmärgi samaaegselt suunates ressursse efektiivsemalt.

---

¹⁴⁰ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja Finantseerimisasutustes”, lk 13.

¹⁴¹ Võlaõiguseseaduse §7.

¹⁴² Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja Finantseerimisasutustes”, lk 15.

3.2.1. Isikusamasuse tuvastamine piiriülese investeerimisteenuse osutamisel

3.2.1.1. Üldised nõuded

Piiriülese investeerimisteenuse osutamise puhul on üldjuhul klientideks teenuseosutaja asukohamaa suhtes mitteresidendid. Mitteresidentidest juriidiliste isikute tuvastamisel peavad kohustatud isikud täitma võimalikult suures ulatuses samu nõudeid, mis residentidest klientidegi puhul, arvestades mitteresidentidest kliendi asukohariigist ja õiguslikust vormist tulenevaid iseärasusi. Õigusliku regulatsiooni erinevuse tõttu erinevates riikides tuleb kohustatud isiku protseduurireeglites sätestada üksikasjalikud nõuded ja juhised juriidilise isiku õigusvõime tuvastamiseks ka muude dokumentide ja/või usaldusväärsete infoallikate abil.¹⁴³

Füüsilise isiku isikusamasuse tuvastamine ja kontrollimine toimub üldreeglina ühe ja sama toiminguna isikut tõendava dokumendi alusel. Füüsilise isiku isikusamasus tuvastatakse dokumendi alusel vastavalt RahaPTS §-s 23 sätestatule. Isikusamasuse tuvastamiseks kohustatud isikule esitatud dokumenti tuleb hinnata järgmiselt: dokumendi kehtivust kehtivustähtaegade järgi, isiku välist sarnasust ja ealist sobivust dokumendil kujutatud isiku välimusega, isikukoodi vastavust esitaja soole ja vanusele, välisriigi füüsilistele isikutele antavate koodides sisalduva informatsiooni osas tuleks dokumendi ehtsuses või isikusamasuses kahtlemise korral konsulteerida välisesinduste või muude pädevate asutustega.¹⁴⁴

Juriidilise isiku isikusamasuse ja õigusvõime tuvastamine ning kontrollimine toimuvad üldreeglina äriregistri (Eestis) või muu samaväärse registri andmete alusel või registreerimistunnistuse ära kirja või sellega samaväärse dokumendi (Näiteks, riikides, kus puudub riiklik register on samaväärseks notari poolt tõestatud asutamisdokumendid) alusel, mis on õigusaktides ettenähtud korras esitatud. Registrist väljastatavad või sellega samaväärsed dokumendid ei tohi olla välja antud varem kui 6 kuud enne esitamist kohustatud isikule. Mitteresidentidest juriidiliste isikute õigusvõime tuvastamisel ja esindajate volitusi kinnitavate dokumentide käsitlemisel tuleb kontrollida, kas dokumendid vastavad Eesti õigusaktides kehtestatud nõuetele legaliseerimise või kinnitamise osas.¹⁴⁵

---

¹⁴³ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 22.

¹⁴⁴ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 16.

¹⁴⁵ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 16.

See tähendab, et sama RahaPTS § 15 lg-st 1 tulenev näost-näku isikusamasuse tuvastamiskohustus kehtib ka juhul, kui Eesti teenuseosutaja pakub teenuseid VPTS § 65 alusel mõnes teises liikmesriigis. Sellise vahetu kontakti loomise kohustus aga ei ole justkui kooskõlas VPTS §-ist 65 tuleneva piiriülese investeerimisteenuse osutamise põhimõtte endaga. Samal ajal Ühendkuningriigi või Saksamaa investeerimisühing saaks sama kliendiga lepingu sõlmida ilma „näost-näku“ tuvastamise kohustuseta.

EL III rahapesu tõkestamise direktiivi 2005/60/EÜ artikli 7 kohaselt peavad asutused ja isikud rakendama klientide suhtes nõuetekohase hoolsuse meetmeid ärisuhte loomisel ning artikkel 9 punkt 1 sätestab, et klientide isikusamasuse kontrollimine peab toimuma enne ärisuhte loomist. Punkt 2 täpsustab erandi, et kliendi isikusamasust kontrollitakse ärisuhte loomise ajal, kui see on vajalik, et äritegevuse tavapärast käiku mitte katkestada ja kui rahapesu risk on väike.

„Nõuded krediidi ja finantseerimisasutuse poolt kehtestatavatele protseduurireeglitele ning nende rakendamisele ja täitmise kontrollimisele“ § 5 lg 2 ja 3 ütleb, et andmete ja dokumentide kontrollimise nõuded peavad täpsustama, milliseid dokumente kontrollitakse avalikest andmekogudest või riigi- ja järelevalveasutuste poolt avaldatud informatsioonile tuginedes ning milliseid dokumente ja andmeid aktsepteeritakse usaldusväärse isikusamasuse tuvastamise ja kontrollimisena.¹⁴⁶ Samuti sätestatakse kontrollmehhanismid klientide poolt esitatud dokumentide ja andmete õigsuse kontrollimiseks. Seaduse kohaselt isiku tuvastamiseks vajalikke andmeid ja viiteid tuleb kontrollida usaldusväärsete ja sõltumatute infoallikate vahendusel. Sellisteks usaldusväärseteks infoallikateks on näiteks riiklikud registrid, ametiasutused, krediidiasutused, EV välisesindused ja välisriikide esindused Eestis või muude asjakohaste ametiasutuste poolt kinnitatud dokumentide ja muud andmed. Erijuhtudel (kui usaldusväärsete ja sõltumatute infoallikate kasutamine ei ole võimalik), võib isiku tuvastamisel tugineda dokumentide koopiale või mitteametlike esindajate või vahendajate kaudu edastatud informatsioonile või muule usaldusväärsele teabele, sh isiku omakäeliselt kirjalikult antud kinnitusele. Kohustatud isik peab enne tuvastatava isikuga tehingute või toimingute tegemist olema veendunud, et selliselt saadud informatsioon on piisav.¹⁴⁷ Sellistel erandlikel juhtudel muidugi kontrollitakse hiljem viivitatult andmete ja dokumentide õiguspärasust.

---

¹⁴⁶ Nõuded krediidi- ja finantseerimisasutuse poolt kehtestatavatele protseduurireeglitele ning nende rakendamisele ja täitmise kontrollimisele. 03.07.2012. – RT I, 29.06.2012, 64.

¹⁴⁷ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes“, lk 16.

3.2.1.2. Kolmanda isiku teabele tuginemine ja tegevuse edasiandmine

RahaPTS § 15 lg 4² p 3 sätestab isikusamasuse tuvastamisel olulise erisuse ning ütleb, et § 15 lg-st 1 tuleneva näost-näku isikusamasuse võib jätta kohaldamata, kui krediidasutuse või finantseerimisasutusega ärisuhtet luua sooviva isiku isikusamasuse on tuvastanud ja seda kontrollinud asjassepuutuv krediidasutus või finantseerimisasutus ja krediidasutus või finantseerimisasutus tugineb tema isikusamasuse tuvastamisel kirjalikule teabele ja dokumentidele, mille ta on saanud krediidasutuselt või finantseerimisasutuselt kellele on antud tegevusluba või muu samaväärne luba finantsteenuse osutamiseks Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või kolmandas riigis, kus kehtivad käesolevas seaduses sätestatuga võrdväärsed nõuded.

Direktiiv 2005/60/EÜ põhimõtteliselt lubab sellist erandit, kus ärisuhte loomisel tuginetakse teise isiku poolt teostatud hoolsusmeetmete kohaldamise tulemusele. Siiski rõhutatakse direktiivi artiklites 15 ja 16, et sellise teise isiku poolt „tutvustatavate” klientide puhul on eelduseks, et tutvustav asutus viib läbi direktiivi nõuetele vastavad hoolsusmeetmed. Selle eesmärgiks on vältida kliendi isiku identifitseerimise korduvat menetlemist, mis viib viivitusteni ja ebatõhususeni äritehingutes, mistõttu on asjakohane sobivaid kaitsemeetmeid kasutades lubada suhete loomist klientidega, kes on identifitseeritud mujal. Kuigi mujal identifitseerimisel puhul ei pruugi dokumendid üks-üheselt vastata Eesti õiguses nõutud dokumentidele ja teabele, on hoolsusmeetmete kohaldamise viisi suhtes kehtestatud täiendav samaväärsuse nõue. Nimelt peab kliendi esitleja olema tuvastanud selle kliendi temaga samas kohas viibides näost-näku. Lõplik vastutus kliendi suhtes rakendatava nõuetekohase hoolsuse menetluse osas on krediidi- või finantseerimisasutusel, kelle kliendiks isik võetakse.¹⁴⁸ Seadus justkui annab võimaluse tugineda teiselt lepinguriigi krediidi- või finantseerimisasutuselt saadud kirjalikule teabele, samas on seletuskirjas toodud välja, et kliendi esitleja peab olema tuvastanud selle kliendi näost-näku. § 15 lg 4² lg 3 ütleb, et tugineda kolmandalt isikult saadud teabele võib juhul, kui investeerimisühing on teabe saanud krediidasutuselt või finantseerimisasutuselt kellele on antud tegevusluba või muu samaväärne luba finantsteenuse osutamiseks Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või kolmandas riigis, kus kehtivad käesolevas seaduses sätestatuga võrdväärsed nõuded. Pelgalt seaduse teksti lugedes võib eeldada, et samaväärsuse nõue kehtib vaid kolmanda riigi krediidi- ning finantseerimisasutuste puhul, et vältida võimalust, et kliendi puhul on rakendatud EL-i õigusest leebemaid meetmeid.

¹⁴⁸ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde, 19.05.2011, lk 6.

Lähtuvalt aga seaduse aluseks olevast seletuskirjast võib järeldada, et samaväärsuse nõue kehtib ka justkui liikmesriikide finantsasutustele ning kolmanda isiku teabele võib tugineda ainult juhul, kui klient on tuvastatud, viibides temaga samas kohas.

Seega riigid võivad lubada finantsasutustel tugineda hoolsusmeetmete punktide elluviimisel või ärisuhete loomisel kolmanda isiku poolt hoolsusmeetmete käigus tuvastatud teabele, kui järgitakse sätestatud kriteeriume. Kui selline käitumine on lubatud, siis vastutab hoolsusmeetmete lõpliku rakendamise eest kolmandale isikule tuginev finantsasutus.¹⁴⁹ Kolmandale isikule tuginev finantsasutus peaks viivitamatult hankima vastavat teavet, finantsasutused peaksid astuma piisavaid samme veendumaks, et asjaomane kolmas isik on suuteline nõudmise korral viivitamatult esitama hoolsusmeetmete nõuete kohaldamisega seotud isikut tõendavate andmete ja muude asjakohaste dokumentide koopiad ning finantsasutus peaks ise veenduma, et asjaomase kolmanda isiku suhtes rakendatakse reguleerimis-, järelevalve- või seiremeetmeid ning et ta rakendab meetmeid, mis tagavad hoolsusmeetmete ja andmete säilitamise nõuete täitmise. Otsustades, millistes riikides võib tingimustele vastav kolmas isik asuda, peaksid riigid arvesse võtma vastava riigi riskiastme kohta kättesaadavat teavet.¹⁵⁰

Tuginemine kolmanda isiku poolt esitatud teabele on erinev tegevuse edasiandmisest ning need on reguleeritud erinevalt.¹⁵¹ RahaPTS § 28 lg 1 ja 2 annavad õiguse ja tingimused tegevuse edasiandmiseks. Direktiiv 2005/60 artikkel 14 ütleb, et liikmesriigid võivad lubada asutustel ja isikutel, kelle suhtes direktiivi kohaldatakse, usaldada muuhulgas isikusamasuse tuvastamise nõuete täitmise kolmandatele isikutele. Direktiivi paragrahv 28 täpsustab, et direktiiviga hõlmatud asutuste või isikute ja käesoleva direktiivi reguleerimisalast välja jäävate füüsiliste või juriidiliste isikute vaheliste lepinguliste esindusvõi allhankesuhete korral võib rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaseid kohustusi nendele esindajatele või allhanke osutajatele osana asutustest või isikutest, kelle suhtes direktiivi kohaldatakse, määrata vaid lepingu ja mitte direktiiviga. Vastutus direktiivi järgimise eest jääb asutusele või isikule, kelle suhtes seda kohaldatakse.

Lõplikult vastutab nende nõuete täitmise eest siiski kolmandat isikut usaldav asutus või isik, kelle suhtes direktiivi kohaldatakse. Finantsinspeksioon on omakorda kehtestanud soovitusliku

---

¹⁴⁹ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 19.05.2011, lk 7.

¹⁵⁰ Rahapesu ning terrorismi ja massihävitusrelvade leviku rahastamise vastu võitlemise rahvusvahelised standardid, lk 17.

¹⁵¹ R. Booth, S. Farrell, G. Bastable, N. Yeo. Money Laundering Law and Regulation: A Practical Guide. Oxford: University Press, 2011, lk 464.

juhendi ning tingimused ja nõuded tegevuse edasiandmiseks.¹⁵² Tegevuse edasiandmine on reguleeritud tegevus. See on järelevalvesubjekti poolt lepingu alusel, arvestades õigusaktides sätestatud erinõudeid ja piiranguid, kolmanda isiku (teenusepakkuja) teenuste kasutamine, mille sisuks on tegevuste ja toimingute jätkuv teostamine, mis on vajalikud järelevalvesubjekti poolt klientidele teenuse(te) osutamiseks ning mida tavaolukorras teostaks järelevalvesubjekt ise. Selle üheks eesmärgiks on järelevalve subjekti majandustegevuses on reeglina oma tegevuses suurema efektiivsuse saavutamine ning kontsentreerumine oma põhitegevusele ja/või kompetentsile ning seeläbi kvaliteetsema teenuse või toote pakkumine klientidele.¹⁵³ Tegevuse edasiandmise eesmärgiks ei tohi aga olla välist teenuse pakkujat kasutades järelevalvesubjekti suhtes kehtestatud nõuetest kõrvale hoidumine.¹⁵⁴

Vastavalt äriseadustiku §-le 316 planeerib äriühingu nõukogu aktsiaseltsi tegevust ja korraldab aktsiaseltsi juhtimist ning teostab järelevalvet juhatuse tegevuse üle.¹⁵⁵ Seega on nõukogul äriühingu tegevuse planeerimise ja üldkorralduslikud juhtimispädevused. Arvestades eeltoodut on mõistlik, et järelevalvesubjekti nõukogu kinnitaks strateegilised üldpõhimõtted järelevalvesubjekti tegevuse edasiandmiseks ja kriteeriumid tegevuse edasiandmisega kaasnevate riskide kaardistamiseks ja kontrollimiseks.¹⁵⁶ Samas on oluline põhimõte, et tegevuse edasiandmine ei vabasta järelevalvesubjekti vastutusest klientide ja/või pädevate järelevalveasutuste ees.¹⁵⁷ Sisult sarnased tegevuse edasiandmise põhimõtted ning nõuded on kehtestanud ka Ühendkuningriigi finantsjärelevalve asutus.¹⁵⁸

Näost-näku isikusamasuse tuvastamise kohustuse nõuetekohaseks täitmiseks on seega lubatud tegevuse edasiandmine ning seda kindlatel tingimustel ning kohalduvate regulatsioonidest lähtuvalt. Seega on võimalik Eesti teenuseosutajal pakkuda teenuseid mõnest teisest liikmesriigist pärit kliendile, mitte ise vahetult kliendiga kohtudes. Küll on aga vaja leida usaldusväärne ning tingimustele vastav teenuseosutaja, sõlmida temaga vajalikel tingimustel leping, veenduda kohustuse nõuetekohases täitmisel ning teavitada sellisest ärilisest korraldusest Finantsinspektsiooni. Lisaks on teenuseosutajal kohustus teostada edasiantud

---

¹⁵² Nõuded finantsjärelevalve subjekti poolt tegevuse edasiandmisele, 2006. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.fi.ee/failid/Nouded_finantsjarelevalve_subjekti_poolt_tegevuse_edasiandmisele_outsourcing_v6.pdf, 04.04.2015.

¹⁵³ Nõuded finantsjärelevalve subjekti poolt tegevuse edasiandmisele, lk 1.

¹⁵⁴ Nõuded finantsjärelevalve subjekti poolt tegevuse edasiandmisele, lk 2.

¹⁵⁵ Äriseadustik¹ 29.03.2015. – RT I, 19.03.2015, 45.

¹⁵⁶ Nõuded finantsjärelevalve subjekti poolt tegevuse edasiandmisele, lk 4.

¹⁵⁷ Nõuded finantsjärelevalve subjekti poolt tegevuse edasiandmisele, lk 7.

¹⁵⁸ Financial Conduct Authority. Handbook, 2015 Arvutivõrgus kättesaadav: <https://fshandbook.info/FS/print/FCA/SYSC/8>, 30.04.2015.

tegevuste täitmise üle kontrolli.¹⁵⁹ Seoses mitme suure finantsasutuse rahapesu tõkestamise vastaste meetmete mittenõuetekohase täitmise ning kaasnenud vastutusega, on mitmeid kordi tõstatatud teema, et kui kaugele võivad finantsasutused minna rahapesualaste kohustuste edasiandmisel ning kolmanda isiku täimisele tuginemisel ning kas mingeid kindlaid kohustusi peaks vaid kohustatud subjekt ise täitma. Samuti on arutletud teemadel, et millised on need kohustused, mille täitmise võib usaldada kolmandale isikule. Üldjuhul on levinud arusaam, et edasi anda võib kohustuse täitmist, mis on üldjuhul madala riskida ning mida võib edukalt teostada mitte kvalifitseeritud pangatöötaja. Sellised on enamasti rutiinsed tegevused, nagu kliendi identifitseerimine ning isikusamasuse tuvastamine.¹⁶⁰

Tegevuse edasiandmisel kolmandatele isikutele peab kohustatud isik tagama, et õigusaktidest tulenevate nõuete täitmiseks kogutavaid dokumente ja andmeid säilitatakse RahaPTS-is ning selle alusel antud õigusaktides sätestatud korras. Lepinguga peab tagama, et asjakohane teave antakse üle kohustatud isikule ning vastavad andmed ja dokumendid arhiveeritakse tema protseduurireeglites ettenähtud korras.¹⁶¹

Nõuded krediidi- ja finantseerimisasutuse poolt kehtestatavatele protseduurireeglitele ning nende rakendamisele ja täitmise kontrollimisele § 2 lg 3 sätestab, et protseduurireeglid peavad vastama krediidi- ja finantseerimisasutuse majandustegevuse laadile, ulatusele ja keerukuse astmele ja kohalduma kõikidele krediidi- ja finantseerimisasutuse ärisuhetele ja klientidega tehtavatele tehingutele, sealhulgas agentide vahendusel tehtavatele tehingutele ja RahaPTS §-s 28 sätestatud korras majandustegevuse üleandmisel kolmandale isikule. § 28 lg 2 kohaselt on tegevuse edasiandmine lubatud vaid juhul, kui see ei kahjusta kohustatud isiku või tehingus osaleva isiku õigustatud huve, ei takista kohustatud isiku tegevust ega käesolevas seaduses sätestatud kohustuste täitmist, see ei takista kohustatud isiku üle riikliku järelevalve teostamist, kolmandal isikul, kellele tegevused edasi antakse, on vajalikud teadmised ja oskused ning ta on võimeline täitma käesolevas seaduses sätestatud nõudeid, kohustatud isikul on õigus ja võimalus kontrollida kolmanda isiku poolt käesolevas seaduses sätestatud nõuete täitmist, on tagatud, et käesolevast seadusest tulenevate nõuete täitmiseks kogutavaid dokumente ja andmeid säilitatakse käesolevas seaduses ning selle alusel antud õigusaktides sätestatud korras.

---

¹⁵⁹ Nõuded finantsjärelevalve subjekti poolt tegevuse edasiandmisele, lk 6

¹⁶⁰ Outsourcing of AML Compliance: How Far Can A Financial Institution Go?, 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.jdsupra.com/legalnews/outsourcing-of-aml-compliance-how-far-c-04812/>, 20.03.2015.

¹⁶¹ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 6.

§ 28 lg 3 ütleb, et Kohustatud isik teavitab oma tegevuste edasiandmisest viivitamata pädevat järelevalveasutust.

Seega üheks võimaluseks täita vahetut isikusamasuse tuvastamise nõuet, on kasutada teenuse edasiandmise võimalust. Samas on tegevuse edasiandmine rangelt reguleeritud tegevuse vorm ning paneb ettevõttele omakorda täiendava koormuse. Seda nii teavitamis-, aruandlus kui pideva kontrollimise näol, kuna kohustuse täitmise eest jääb vastutavaks ikkagi teenuseosutaja ise. Lähtudes inimlikust loogikast, on ilmselt ka piiriülese teenuse osutamise puhul klientide isikusamasuse tuvastamine üpris kulukas, kohmakas ning aeganõudev.

3.2.2. Ärisuhte loomine vahetu kontaktita

RahaPTS sätestab krediidi- ja finantseerimisasutuste klientidele nn näost-näkku tuvastamise nõude, mis on aga praktikas osutunud problemaatiliseks. Seda näiteks investeerimistooteid kasutavate institutsionaalsete investorite puhul, kes Eesti krediidiasutuses kontot avanud ei ole, kuid kes Eesti krediidiasutuse kaudu kauplevad kohalike väärtpaberitega (nn *custody*-kliendid). Problemaatiline olukord tekib ka näiteks juhul, kui välismaine pensionifond soovib osaleda Eestis emiteeritud väärtpaberite märkimisel, peaksid selle fondi esindajad oma isikusamasuse tuvastamiseks vastavalt RahaPTS § 15 lõikele 1 eelnevalt Eestisse tulema.¹⁶²

RahaPTS § 19 lg 2 p 1 ütleb, et kohustatud isik peab kohaldama kõrgendatud hoolsusmeetmeid, kui lepingupoole või kliendi isikusamasus on tuvastatud ja esitatud teave kontrollitud isikuga samas kohas viibimata. Seega näeb RahaPTS justkui ette võimaluse luua ärisuhe näost-näkku tuvastamise põhimõtet järgimata ning kohaldamisele kuuluvad tugevdatud hoolsusmeetmed.

Vahetu kontaktita loodud ärisuhte puhul toimub isikute tuvastamine ja hoolsusmeetmete rakendamine mõistliku aja jooksul. Sellistel juhtudel tuleb isikusamasus tuvastada side- või mõne muu tehnoloogilise vahendi abil. Tulenevalt direktiivi 2005/60/EÜ artikli 30 punktist b peavad kohustatud isikud säilitama ärisuhete ja tehingute puhul tõendusmaterjalid ning andmed, mis sisaldavad originaaldokumente või nende koopiaid, mida võib kohaldatavate siseriiklike õigusaktide kohaselt kasutada kohtumenetluste käigus, vähemalt viie aasta jooksul pärast asjaomaste tehingute teostamist või ärisuhte lõppu. Seega on aktsepteeritavad üksnes ärisuhte loomise aluseks olevad originaaldokumendid või nende kinnitatud koopiad ja näiteks

---

¹⁶² Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde, 19.05.2015, lk 5.

lihtsat e-maili või automatiseeritud teadet piisavaks lugeda ei saa (kui sellele ei ole lisatud originaaldokumente või originaaldokumentidest tehtud koopiaid).

Vahetu kontaktita ärisuhete loomise juhud ja kord tuleb eraldi sätestada vastavates protseduurireeglites, s.h meetmed hoolsusmeetmete hilisemaks rakendamiseks ning kaasnevate riskide haldamiseks.¹⁶³ Ärisuhte vahetu kontaktita loomise protseduurireglid peavad kehtestama korra, mille rakendamise kaudu on võimalik tagada RahaPTS § 15 lõikes 4 sätestatud tingimuse järgimine.¹⁶⁴ Segaduse vältimiseks sätestatakse, et ärisuhte teise poole esindajatega samas kohas viibimise kohustuse kohaldamine ei ole vajalik ka korrespondentsuhete loomisel, kuivõrd nimetatud menetlus on reguleeritud juba kehtiva RahaPTS §-s 22. Ilmselgelt on suurema rahapesu riskiga klient, kelle isikusamasust ei ole tuvastatud temaga samas kohas viibides ning sellest tulenevalt peaks kohustatud isik rakendama täiendavaid hoolsusmeetmeid kaasnevate riskide minimeerimiseks.

Vahetu kontaktita loodud ärisuhte loomisel peab kohustatud isik oma protseduurireeglites kirjeldama tegevusjuhendi kliendi maksejuhiste aktsepteerimise või täitmise kohta enne kõigi hoolsusmeetmete rakendamist, tegevusjuhend olukorraks, kui isikusamasuse ja muude andmete tuvastamine toimub elektrooniliste isikusamasuse tuvastusmeetmete vahendusel, tegevusjuhend olukorraks, kus vajalikke hoolsusmeetmeid ei ole võimalik täita (isiku tuvastamine ei õnnestu kohustatud isiku poolt määratud aja jooksul), mille tulemusel ei saa kliendi tahteavaldusi aktsepteerida, tegevusjuhend olukorraks, millega tagatakse, et füüsilise isiku digitaalse isikusamasuse tuvastamise korral ei toimuks välismaksed või tehingu ja teenusega seotud summad ei ületaks kokku ühes kalendrikuus 2000-eurost piirmäära ning tegevusjuhend vahetu kontaktita loodud ärisuhe lõpetamise kohta.¹⁶⁵

RahaPTS § 19 lg 3 punktid 1 kuni 3 sätestavad tugevdatud hoolsusmeetmed juhuks, kui isik on tuvastatud vahetu kontaktita. Sellisteks täiendavateks hoolsusmeetmeteks on isikusamasuse tuvastamine ja esitatud teabe kontrollimine lisadokumentide, andmete või teabe põhjal, mis pärinevad usaldusväärsest ja sõltumatust allikast või Eestis äriregistrisse kantud krediidasutuselt või välisriigi krediidasutuse filiaalilt või krediidasutuselt, kes on registreeritud või kellel on tegevuskoht Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või riigis, kus

---

¹⁶³ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 14.

¹⁶⁴ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde, 19.05.2011, lk 6.

¹⁶⁵ Finantsinspektsiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 14.

kehtivad käesolevas seaduses sätestatuga võrdväärsed nõuded, ja kui selles krediidiasutuses on isiku isikusamasus tuvastatud isikuga samas kohas viibides, lisameetmete võtmine esitatud dokumentide ehtsuses ja nendes sisalduvate andmete õigsuses veendumiseks, muu hulgas nende notariaalse või ametliku kinnitamise nõudmine või andmete õigsuse kinnitamine dokumendi välja andnud punktis 1 nimetatud krediidiasutuse poolt ja/või tehinguga seotud esimese makse tegemine konto kaudu, mis on avatud tehingus osaleva isiku või kliendi nimel krediidiasutuses, kes on registreeritud või kelle tegevuskoht on Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või riigis, kus kehtivad käesolevas seaduses sätestatuga võrdväärsed nõuded. Vahetu kontaktita ärisuhte loomisel võib isiku tuvastamiseks esitatud andmete kontrollimisel kasutada kirjalikult või elektrooniliselt edastatud isikut tõendava dokumendi tõestatud või kinnitatud koopiat, elektroonilisi isikusamasuse tuvastamise meetmeid, kontrollides seejuures elektroonilist allkirja ja sertifikaadi kehtivust kohustatud isiku enda poolt kogutud andmeid ja/või avalikke andmekogusid, et kontrollida isikukoodi, registrikoodi, äriühingu esindajate andmeid ja aadressi. Kohustatud isik võib kasutada ka muid arusaadavalt loetavaid dokumente isiku tuvastamiseks, sh teiste krediidiasutuste, notarite, välisesinduste, ametiasutuste, välismaiste äripartnerite jne kinnitusi.¹⁶⁶

Samas on Rahapesu Andmebüroo oma vastavas juhendis rõhutanud, et selline praktika ei saa olla igapäevane ning on erandjuhus.¹⁶⁷ Samuti on Finantsinspeksioon oma juhendis öelnud, et Kohustatud isikuga kestvuslepingu sõlmimisel eeldatakse poolte asjakohast suhtumist, mistõttu peavad kohustatud isikud oma protseduurireeglites sätestama piirangud, eesmärgiga vältida liigsete riskide tekkimist ning tagada vastavate suhete loomise selleks sobival ajal või kohas. Vahetu kontaktita loodud ärisuhete puhul kaasneva riski määratlemisel tuleb arvestada mitte ainult üksiku tehingu, vaid kõigi sarnaste tehingute ja teenuse riskiga kogumis ning nende mõju institutsionaalsel tasandil.¹⁶⁸

Ühendkuningriigi rahapesu seaduse paragrahv 14 käsitleb tugevdatud hoolsusmeetmete rakendamise korda ja ulatust. Seaduse kohaselt kõrgendatud hoolsusmeetmeid tuleb kohaldada juhul, kui on rahapesu risk või muuhulgas kui klient ei ole olnud isikusamasuse tuvastamiseks füüsiliselt kohal. Sarnaselt direktiivi sõnastusele peab kohustatud subjekt tagama kliendi isikusamasuse tuvastamise täiendavata dokumente, andmete või informatsiooni põhjal, tagama

---

¹⁶⁶ Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 14.

¹⁶⁷ Juhend hoolsuskohustuste täitmiseks isikuga või kliendiga samas kohas viibimata, punkt 2.

¹⁶⁸ Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, lk 14.

lisameetmed esitatud dokumentide õigsuses veendumiseks või nende tõendamiseks või kinnituse nõudmine rahapesudirektiiviga hõlmatud krediidi- või finantseerimisasutuselt või tagama, et tehinguga seotud esimene makse tehtaks konto kaudu, mis on avatud kliendi nimel mõnes krediidiasutuses. Saksamaa seadusandja on võtnud direktiivis sätestatud põhimõtted ning rahapesu tõkestamise seaduse paragrahv 6 lg 1 ütleb, et juhul kui võib eksisteerida kõrgem rahapesu risk, peab kohustatud isik rakendama täiendavaid, riskil põhinevaid kõrgendatuid hoolsusmeetmeid. Paragrahv 6 lg 2 p 2 kohaselt tuleb tugevdatud hoolsusmeetmeid kohaldada juhul, kui lepingupooleks on füüsiline isik, kes ei ole identifitseerimiseks füüsiliselt kohal. Sellisel juhul peab kohustatud isik tuvastama isikusamasuse kehtiva isikut tõendava dokumendi alusel, kinnitatud dokumendikoopia alusel, elektroonilise identifitseerimise või digitaalse allkirja alusel. Täiendavaks hoolsusmeetmeks on ka kohustus, et sellisel kujul tuvastatud isik teeks tehingu läbi pangakonto vms.

RahaPTS § 15 lg-s 4³ on samuti ette nähtud erisus ärisuhte loomiseks viibimata isikuga samas kohas ning tulenev erisus on oma iseloomult lihtsustatud meede. § 15 lg 4³ kohaselt finantseerimisasutus, kelle üle teostab järelevalvet Finantsinspeksioon, võib konto avamisel või muu teenuse esmakordsel kasutamisel füüsilise isiku poolt, kellega eelnimetatud krediidiasutusel või finantseerimisasutusel ei ole ärisuhet, tehingus osaleva või teenust kasutava isiku isikusamasuse tuvastada samas kohas viibimata Eesti Vabariigi väljaantud digitaalseks isiku tõendamiseks ettenähtud dokumendi alusel, kui tehingu või teenuse osutamise lepinguga seotud maksetehing on Eesti riigi sisene raha ülekandmine, mille üldsumma ühes kalendrikuus ei ületa 2000 eurot kuni asjassepuutuvate hoolsusmeetmete kohaldamiseni ja finantseerimisasutus ei osuta isiku osas autoriseerimis- ega autentimisteenust kolmandatele isikutele. Sätestatud erand ei võimalda jällegi selle kasutamist piiriülese investeerimisteenuse osutamise puhul, kuna erisus on seotud Eesti Vabariigi poolt digitaalseks isiku tõendamiseks ettenähtud dokumendiga ning piiriülese teenuse osutamise juhul on ärisuhte pooleks enamjaolt mitteresidendid, kellele vastavat dokumenti väljastatud ei ole.

Võttes arvesse RahaPTS-i § 19 lg 2 p 1 ning Rahapesu Andmebüroo juhendit, toetab ka RahaPTS teatud juhtudel kontaktita ärisuhte loomist, samas väljaantud juhend ütleb selgelt, et tegu on erandliku juhuga ning see ei saa olla tavapärane praktika. Seega on seaduses antud võimalust võimalik kasutada vaid erandkordades. See erineb oluliselt direktiivis ning FATF-i soovituses sätestatust. Seega on põhjendatud erandi kasutamine praktikas keeruline ning võimalik vaid erandjuhtudel. Ühest küljest on sätestatud võimalus vaadata kõrvale RahaPTS § 15 lg-st 1 tulenevast kohustusest, teisest küljest on juhendis öeldud, et sellist olukorda saab

kasutada vaid erandjuhtudel ning ei saa olla tavapärane praktika. Seadusandja on ka RahaPTS-i „näost-näku“ tuvastamise põhimõtte toomisel öelnud, et isiku tuvastamine ärisuhte loomisel sellisel põhimõttel on olnud seaduse loomise ajal oluline meede. Seeläbi tagatakse kohaldatavate hooldusmeetmete parem teadvustamine ja isikute kaitse nende identiteedi väärkasutamise vastu.¹⁶⁹

3.3. Ärisuhte loomisel kliendi isikusamasuse tuvastamine RahaPTS alusel

3.3.1. Võimalik vastuolu Euroopa Liidu õiguse ja RahaPTS vahel – RahaPTS § 15 lg 1 kohaldumine piiriüleste investeerimisteenuse osutamisele

Üldjoontes sisaldab VPTS enamikke MiFID-s sätestatud printsiipe, küll aga on MiFID ja selle rakendusaktide regulatsioon oluliselt detailsem, arvestades Euroopa ühisturu vajadusi.¹⁷⁰ RahaPTS aluseks olev direktiiv on samuti oma olemuselt laiema reguleerimisalaga. RahaPTS-is sätestatud § 15 lg-ga 1 kehtestatakse direktiivist märkimisväärselt erinev reeglistik, mis puudutab ärisuhte eelset kliendi isikusamasuse tuvastamist. See tekitab muuhulgas olukorra, kui on oluline ebakõla piiriüleste investeerimisteenuste osutamise vabaduse ning rahapesu tõkestamise vahel ning muudab praktikas piiriülese teenuse osutamise vabaduse kasutamise problemaatiliseks. RahaPTS näeb selle aluseks olevast direktiivist erinevalt ette oluliselt rangema nõude kliendi isikusamasuse tuvastamiseks. Seejuures ei ole arvestatud VPTS-ist ning selle aluseks olevast direktiivist tulenevat vabadust osutada investeerimisteenuseid piiriüleselt ühtse EL-i üleselt harmoniseeritud reeglistiku ning järelevalveasutustevahelise koostööstruktuuri alusel. RahaPTS seaduses on ettenähtud küll võimalus mitte kohaldada kliendi isikusamasuse tuvastamist mitte viibides temaga samal ajal samas kohas, kuid selle kasutamine äritegevuses tavapärase praktikana ei ole lubatud. Seega ei saa oluliselt vähemkoormavamad ning teenuse osutamist lihtsustavat erandit siiski igapäevase praktikana rakendada ning sisuliselt ettevõtte kohustuse täitmist ei leevenda.

22. detsember 2008 haldusajjas nr 3-08-1771 rahuldab Tallinna Halduskohus Ferratum Estonia OÜ kaebuse seoses Keskkriminaalpolitsei Rahapesu Andmebüroo ettekirjutusega.¹⁷¹ Rahapesu andmebüroo ametnikud teostasid ettevõtte juures kontrolli RahaPTS-st tulenevate nõuete

¹⁶⁹ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.

¹⁷⁰ Seletuskiri väärtpaberituruseaduse eelnõu juurde, 180 SE.

¹⁷¹ TlnHK 22.12.2008, 3-08-1771.

täitmise üle. Tuvastati, et Ferratum Estonia OÜ osutas finantsteenuseid, olles eelnevalt jätnud tuvastamata kliendi isikusamasuse vastavalt RahaPTS-is sätestatud nõuetele. Kohus leidis, et RahaPTS-i kohaldati tagasiulatuvalt ebaõigelt. Muuhulgas on kaebaja toonud välja § 15 lg 1 võimaliku vastuolu Eesti Vabariigi Põhiseadusega. Kaebaja hinnangul oli RahaPTS § 15 lg-st 1 tulenev piirang õigustatud ja loogiline pangakonto avamise korral, kuid ei ole millegagi õigustatud kõikide muude võimalike tehingute puhul. Kaebaja hinnangul oli näiteks kiirlaenuteenuse eripäraks, et tehinguid tehakse paljude klientidega, kuid tehingute väärtus ühe kliendiga on väga väike (ei ületa 15 000 krooni kalendrikuus). Kohus vastas, et mis puutub mõningate RahaPTS-i sätete võimalikku vastuolu PS-ga, siis selles osas ei saa kohus seisukohta võtta. Kuivõrd kohtule ei ole ülaloodud arvestades arusaadav, mis sätet millisel juhtumil ja mis põhjusel Rahapesu andmebüroo ettekirjutuses kohaldas, siis ei saa kohus ka kontrollida nende sätete proportsionaalsust laiemas ega kitsamas mõttes.

24. aprilli 2009. aasta haldusasjas nr 3-08-1220 oli samuti vaidluseks RahaPTS-i § 15 lg-st 1 tulenev isikusamasuse tuvastamise kohustus. Vaidlus oli selles, kas kaebaja peab RahaPTS-ist tulenevalt tuvastama ärisuhte loomisel või laenu esmakordsel väljastamisel laenusaja isikusamasuse viimasega samas kohas viibides, lähtudes RahaPTS § 15 lõikest 1, või lubavad RahaPTS-i muud sätted isikusamasuse tuvastamisel rakendada RahaPTS § 18 lg 4 alusel isikusamasuse tuvastamise lihtsustatud korda. Vaidlus on ka selles, kas RahaPTS § 15 lõikest 1 tulenev kohustus on kooskõlas põhiseadusega.

RahaPTS-i § 15 lg 1 sisustamisel tuleb arvestada ka süstemaatilis-loogilise tõlgenduse argumente ja käsitleda krediidi- ja finantseerimisasutustele pandud erinevaid kohustusi nende koosmõjus. RahaPTS-iga harmoneeritud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2005/60/EÜ art 13 lg 6 kohaselt liikmesriigid tagavad, et asutused ja isikud, kelle suhtes direktiivi kohaldatakse, pööraksid erilist tähelepanu rahapesu või terrorismi rahastamise ohule, mis tuleneb anonüümsust võimaldavatest toodetest või tehingutest, ning võtaksid vajadusel kasutusele meetmeid, mis aitaksid vältida nende kasutamist rahapesu või terrorismi rahastamise skeemides. Kooskõlas eeltooduga sätestab RahaPTS § 15 lg 2 esimene lause, et krediidiasutus ja finantseerimisasutus ei tohi osutada teenuseid, mida on võimalik kasutada ilma tehingus osaleva isiku isikusamasust tuvastamata ja esitatud teavet kontrollimata. Olemuslikult on kiirlaenu teenus anonüümsusriskiga teenus. Praktikas on korduvalt realiseerunud teenuse suhtelisest anonüümsusest tulenevad probleemid. RahaPTS § 15 lg 1 tõlgendamisel tuleb arvestada, et krediidi- ja finantseerimisasutuse poolt samas kohas viibides ärisuhte loomisel kliendiga, kellega varem ärisuhet ei olnud, eksisteerib sobiv ja piisav võimalus teenuse

anonüümse või vale nime all kasutamise vältimiseks ja annab samas kohase võimaluse seaduses sätestatud teise kohustuse – dokumentide koopiategemise kohustuse täitmiseks.

Ringkonnakohtu põhjenduse kohaselt ei tulene RahaPTS-st kaebajale tingimata kohustust tuvastada ärisuhte loomisel kliendi isikusamasus isikuga samas kohas viibides. Sellise kohustuse võib vastustaja ettekirjutusega kaebajale panna, kuid tegemist on kaalutlusotsusega, mis peab olema nõuetekohaselt põhjendatud. Seisukohale, et kaebaja ei pea tingimata järgima RahaPTS § 15 lõikest 1 tulenevat kohustust, jõudis kohus järelduse põhjal, et kaebaja tegevus vastab RahaPTS § 18 lg 4 p 2 tingimusele ja seega on tal RahaPTS § 15 suhtes erinormiks oleva § 17 lg 1 alusel õigus rahapesu ning terrorismi rahastamise väikese riski korral kohaldada hoolsusmeetmeid lihtsustatud korras.

Kohus rõhutas, et siseriiklike õigusnormide tõlgendamisel tuleb lähtuda ka liikmesriikidele adresseeritud direktiividest, mille täitmiseks on asjassepuutuvad õigusnormid kehtestatud. RahaPTS jõustamisel on järgitud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. oktoobri 2005. a direktiivi 2005/60/EÜ rahandussüsteemi rahapesu ning terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta ja selle direktiivi art 40 lg 1 punktide a, b ja d alusel vastu võetud komisjoni 1. augusti 2006. a direktiivi 2006/70/EÜ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2005/60/EÜ rakendusmeetmete kehtestamise kohta seoses mõistega riikliku taustaga isik ning kliendi suhtes lihtsustatud nõuetekohaste hoolsuse menetluste ja harva või väga piiratud mahus teostatud finantstegevuse alusel tehtud erandite tehniliste kriteeriumite kohta.

Seega on leidnud kohus, et juhul kui esinevad asjaolud, mis viitavad, et tegu on madala rahapesu riskiga, siis on õigustatud hoolsusmeetmete kohaldamine lihtsustatud korras. RahaPTS § 18 lg 4 p 2 sätestab, et makse teostatakse tehingus osaleva isiku või kliendi konto kaudu, mis asub Eestis äriregistrisse kantud krediitiasutuses või välisriigi krediitiasutuse filiaalis või krediitiasutuses, kes on asutatud või kelle tegevuskoht on Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või riigis, kus kehtivad käesolevas seaduses sätestatuga võrdväärsed nõuded. Selline lihtsustatud hoolsusmeetmete kohaldamise võimalus on aga ainult tehingu tegemise puhul lubatud, mitte ärisuhte loomisel. Kohus on sama sätet kasutanud aga ärisuhte loomise kontekstis ning viitab, et RahaPTS-st tulenevate sätete sisustamisel tuleb lähtuda liikmesriikidele adresseeritud direktiividest. Kuna asjassepuutuv ning kehtiva RahaPTS-i aluseks olev direktiiv sellisel kujul isiku näost näkku tuvastamise kohustust ärisuhte loomisel ei kehtesta, siis ei pruugi RahaPTS § 15 lg-st 1 tulenev erisus olla kooskõlas direktiivi põhimõttega. Direktiivi kohaselt peab kliendi isiku tuvastama ning seda ei pea tegema kliendiga

vahetult kohtudes. Seda eriti juhul, kui kliendi vahendid laekuvad tema mõnes liikmesriigis tema nimel avatud krediidasutuse kontolt.

Piiriüleste investeerimisteenuste osutamise puhul on autori hinnangul oluline põhimõtteline probleem. Piiriülese investeerimisteenuse osutamine tähendab sellist teenuse osutamist, kui teenuse osutaja ning klient asuvad erinevates riikides ning ärisuhe luuakse sidevahendi abil ning teenuseid osutatakse sidevahendi abil. Sellistel tingimustel osutavad teenuseid teiste liikmesriikide investeerimisühingud, seal hulgas Eesti klientidele. Samas on Eestis asutatud investeerimisühingutele pandud rahapesu tõkestamise eesmärgist lähtuvalt kohustus, mis ei lähtu piiriülese teenuse osutamise ning siseturu põhimõttest. Kuna piiriülese investeerimisteenuse osutamine on oma sisult selline teenuse osutamise viis, kui teenuseosutaja ning tarbija asuvad erinevates riikides ning ärisuhte loomine ning teenuse osutamine toimub just sidevahendi vahendusel, siis kliendi n-äost näkku tuvastamise nõue takistab oluliselt teenuse osutamise vabaduse realiseerimist (vt peatükk 1.2.1.).

Olulise vihje võimalikest isikusamasuse tuvastamisega seotud muudatustest võib lugeda välja ka viimasest koalitsioonilepingust, mille punkt 11 (c) ütleb, et „oleme eestvedajaks Euroopa digiteenuste ühisturu väljaarendamisel, ennekõike digitaalse isikutuvastamise rahvusvahelise süsteemi rajamisel.”

Autor nõustub hinnanguga, et tehnoloogia arengud ning erinevad alternatiivsed makselahendused võivad tuua kaasa täiendava rahapesuriski. Samas on oluline minna kaasa erinevate uuenduste ning suundadega ning täiendada seadusi vastavalt sellele ning võimalusel hoopis tehnoloogia arenguid kasutada ära rahapesu tõkestamise eesmärgil.

3.3.2. Alternatiivsed täiendavad hoolsusmeetmed piiriülese investeerimisteenuse osutamisel

Enne 2008. aastal vastu võetud uut rahapesu tõkestamise seadust ei olnud ka Saksamaal võimalik luua uut ärisuhet ilma kliendi näost-näkku tuvastamiseta, kuna Saksamaa finantsjärelevalveameti (BaFIN) 1998. aasta juhend rahapesu tõkestamise kohta kehtestas üldise põhimõtte, et kliendid peaksid olema tuvastatud kas näost-näkku põhimõttel kas siis teenuseosutaja enda või volitatud kolmanda isiku poolt. 2008. aastal aga seadus andis konkreetse ning ühetähendusliku võimaluse ärisuhte loomiseks ilma kliendiga vahetu kontakti loomiseta. Samas ütleb seadus, et tegu on juhusega, kui tugevdatud/täiendavate

hoolsusmeetmete rakendamine on nõutav.¹⁷² Samuti on Eestis RahaPTS § 19 lg 2 p-s 1 ette nähtud võimalus ärisuhte loomiseks ilma näost-näku isikusamasuse tuvastamiseta, seejuures kohaldades tugevdatud hoolsusmeetmeid. Praktikas on aga selle kasutamine võib olla ainult väga erandlik ning ei lahenda üldist piiriülese teenuse osutamisega kaasnevat probleemi. Siiski juba praegu kehtiv seadus sisaldab endas sobivat leevendust, mida võiks kasutada just piiriüleste investeerimisteenuste osutamisel tavapärase praktikana ning lähtuvalt sellise vahetuta kontaktita loodud ärisuhtega kaasnevatest riskidest võiks kehtestada juhendi võimalikest tugevdatud hoolsusmeetmetest, mida sellisel puhul kohaldada.

Kuna sidevahendi kaudu ärisuhte loomise ning teenuse osutamisega kaasneb suurem anonüümsuse ning rahapesu risk, siis on eraldi tähelepanu pööratud mitte näost-näku isikusamasuse tuvastamisega kaasnevatele riskidele. Juhenditega on kehtestatud erinevad mitte näost-näku tegevused ning antud on erinevaid meetodeid, kuidas anonüümsuse riski vähendada. Eelkõige on selgitatud, et kontroll mitte-näost-näku tuvastatud klientide puhul sõltub kliendi poolt soovitud teenuse või toote iseloomust ning tunnustest ning kaasnevast rahapesu riskist. Samuti on tõdetud, et mitte-näost-näku tuvastamine ning kontroll kannab endas kõrgemat pettuste ning anonüümsuse riski. Lisaks on just finantsasutustel kohustus seda riski maandada.¹⁷³

Mõneks selliseks riski maandavaks teguriks võib olla kohustus, et kliendi poolt tehtav esimene makse tuleb läbi kliendi nimel avatud asjassepuutuvas krediidasutuses, kliendi identiteediga seotud täiendavate aspektide tuvastamine või tema elektrooniline „jalajälg“, enne konto avamist telefonikontakt kliendiga, kas tema isiklikul või töönumbril, mis on kinnitatud. Samuti võib kliendile teha nõ üllatuskõne enne mõne tehingu tegemist, et kinnitada kliendi isikuga seotud täiendavaid asjaolusid ning kontrollida, kas ärisuhte loomisel esitatud andmed vastavad nüüd esitatule. Järgmise alternatiivina on pakutud võimalust, et suhelda kliendiga esitatud postiaadressi kaudu, mis on kinnitatud ning viia ärisuhte loomine läbi kirjavahetuse teel. Sellisel juhul peaks klient saatma vajalikud dokumendid täidetult tagasi teenuse osutajale.

Kliendi isikusamasuses veendumiseks on näost-näku kohtumisele ka alternatiivseid võimalusi. Kliendiga saab vajadusel suhelda telefoni või isegi Skype-i teel. Samuti võib

---

¹⁷² Financial Action Task Force. Mutual Evaluation Report, Germany, punkt 617.

¹⁷³ Financial Action Task Force. Third Mutual Evaluation Report, The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, 2007. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer/MER%20UK%20FULL.pdf>, 04.04.2015.

tugineda erinevatele usaldusväärsetele andmebaasidele, mille abil on võimalik kontrollida isikuandmeid ning isikut tõendava dokumendi kehtivust.

Tugevdatud hoolsusmeetme rakendamise variandina on toodud välja veel võimalus, et küsida kliendilt dokumendikoopiat, mis on pädeva isiku poolt kinnitatud ning peab olema esitatud originaalis (näiteks posti teel).¹⁷⁴ Samuti on pakutud lahendust, et vara päritolu on isikusamasuse tõendiks ehk kliendiga seotud ülekanded peavad tulema samanimeliselt arvelduskontolt. See tähendab, et vahendite kandmisel investeerimisteenuste kasutamiseks peab klient need vahendid kandma just enda nimel mõnes asjassepuutuvas krediidasutuses avatud kontolt ning seeläbi on investeerimisteenuse osutajal täiendav kindlus, et isik on see, kellena ta on ennast esitlenud.¹⁷⁵

Lähtudes küll rahapesu tõkestamise olulisusest ning vajadusest, on hoolsusmeetmete rakendamise puhul oluline, et liikmesriigid võtavad arvesse tehnoloogia arengut ja edendavad e-identifitseerimist ja e-allkirja ning e-tehingute jaoks vajalikke usaldusteenuseid.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ Prevention of money laundering/combating terrorist financing, lk 74.

¹⁷⁵ Financial Action Task Force. Third Mutual Evaluation Report, The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

¹⁷⁶ Ettepanek: Euroopa parlamendi ja nõukogu finantssüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta, lk 4.

Kokkuvõte

Investeeringisühingul on, lähtuvalt teenuste direktiivist, MiFID-ist ning VPTS § 65 lg-st 1, õigus osutada investeermisteenuseid piiriüleselt, ilma filiaali asutamata. See tähendab, et ettevõtte saab osutada oma teenuseid teises liikmesriigis, ilma seal füüsiliselt kohal olemata. Seega on ettevõtjal õigus osutada investeermisteenuseid siseturu piirides liikmesriikidega võrdsetel tingimustel. Selline liiduülene teenuse osutamise vabadus ning ühetaoline õiguslik raamistik on loodud selleks, et tagada turuosalistele võistlemiseks ühtsetel alustel toimiv turukeskkond. See omakorda edendab majanduskasvu ning soodustab uute töökohtade loomist, samaaegselt loob lõpptarbijatele suurema valikuvabaduse ning madalamad hinnad. Piiriüleste teenuste kasutamise võimalus loob ka võimaluse tarbida unikaalseid tooteid ja teenuseid, mida kliendi asukohariigi turuosalisel ei pruugi pakkuda.

Piiriülese investeermisteenuse osutamine puhul ei saa teenusele määrata geograafilist asukohta ning seda iseloomustab asjaolu, et teenuseosutaja ning tarbija asuvad füüsiliselt erinevates riikides. Üldjuhul kliendi ning teenuseosutaja vahel vahetut kontakti ei toimu ning ärisuhe luuakse ning teenuseid osutatakse sidevahendite vahendusel.

Tulenevalt vajadusest tõkestada rahapesu, on turuosalistele pandud kohustus lähtuda põhimõttest „tunne oma klienti“ ning rakendada vajalikke hoolsusmeetmeid. Lähtuvalt ärisuhte loomise momendi olulisusest, on pandud kohustus rakendada teatud hoolsusmeetmeid ka ärisuhte eelselt. Peamisteks ärisuhte eelseteks rahapesu tõkestamise vajadusest tulenevateks hoolsusmeetmeteks on kliendi isiku tuvastamise kohustus ning isikusamasuse kontrollimise kohustus dokumentide, andmete või usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal.

Tööst nähtuvalt seisneb RahaPTS § 15 lg-s 1 kliendi ärisuhte eelne isikusamasuse tuvastamise kohustus selles, et finantsseerimisasutus peab kliendi isiku isikusamasus tuvastada, viibides isikuga samas kohas ehk kohtudes temaga näost-näkk. Kohustus seda hoolsusmeetmeid kohaldada kehtib ka juhul, kui teenuseid osutatakse VPTS § 65 lg 1 alusel piiriüleselt mõnes teises liikmesriigis. Seega RahaPTS sätestab erisused isikusamasuse tuvastamisele krediidi- või finantseerimisasutuse poolt. Kõige enam meelitab rahapesuga tegelejaid just pangandussektor, mis on jätkuvalt üks olulisemaid kanaleid kuritegelikul teel saadud tulu paigutamisel. Lähtudes seadusandja selgitustest on selle normi eesmärk just vältida sidevahendite kaudu ärisuhte loomisel, s.h. sidevahendi kaudu konto avamiseks lepingu sõlmimisega kaasnevaid

kõrgendatud riske, sealhulgas riske, mis kaasnevad uute tehnoloogiate kasutamisega finantsteenuste osutamisel.

Kõnealuse RahaPTS sätte aluseks on olnud kolmas rahapesu tõkestamise direktiiv 2005/60/EÜ. Direktiiv ise sellist kliendi näost-näku tuvastamise nõuet ei sätesta, küll annab liikmesriikidele voli määrata meetmete kohaldumise ulatuse, lähtudes riskiastmest, mis sõltub omakorda kas kliendi, ärisuhte, toote või teenuse tüübist. RahaPTS-i näost-näku isikusamasuse tuvastamise kohustuse sisseviimisel on rõhutatud, et sidevahendite kaudu teostatavate tehingute puhul kaasneva riski määratlemisel tuleb arvestada mitte üksiku tehingu, vaid pakutava teenuse riskiga, s.t. et ühe tehinguga kaasnevad riskid laienevad kogu teenusele ehk institutsionaalsele tasandile. Nii direktiiv, Ühendkuningriigi kui ka Saksamaa seadusandja on näinud kõrgendatud riski just olukorras, kui ärisuhe luuakse sidevahendi kaudu ning kliendiga vahetult ei kohtuta ning kohustab seejuures rakendama tugevdatud hoolsusmeetmeid. See tähendab, et teenuseosutaja peab tegema täiendavaid jõupingutusi, et veenduda oma kliendi isikusamasuses.

RahaPTS sisaldab sarnaselt selle aluseks olevale direktiivile sätteid, mis sisaldavad lihtsustatud hoolsusmeetmeid ehk kohustatud subjektile on teatud juhtudel õigus kohaldada hoolsusmeetmeid vähem koormavamal viisil. RahaPTS § 18 sätestab sellised võimalused, kuid ei sisalda leevendust ärisuhte loomiseks piiriülese investeerimisteenuse osutamisel. Lihtsustatud hoolsusmeetmena saab käsitleda ka RahaPTS § 15 lg-st 4³ tulenevat erisust, samas pole selle kohaldamine piiriülese teenuse osutamisel võimalik.

Oluline on tuua välja ka RahaPTS § 19 lg 2 p 1, mis justkui sätestab võimaluse kliendi isikusamasuse tuvastamiseks isikuga samas kohas viibimata. Seejuures on muidugi kohustus rakendada hoolsusmeetmeid tugevdatud korras. Samas on Rahapesu andmebüroo juhendmaterjalides selgelt toonud välja, et selle sätte kasutamine võib olla vaid erandjuhus, mitte igapäevane praktika. See tähendab, et seadus küll sätestab võimaluse ärisuhte loomiseks näost-näku kliendiga kohtumata, kuid sellise võimaluse kasutamine äritegevuses igapäevase praktikana ei ole lubatud.

Kolmanda isiku teabele tuginemine või tegevuse edasiandmine on kaks olulist võimalust täitmaks RahaPTS § 15 lg-st 1 tulenevat kohustust. RahaPTS § 14 lg 4 annab võimaluse tugineda kliendi isikusamasuse tuvastamisel teabele, mis on saadud teiselt asjassepuutuvalt asutuselt. Samas on seadusandja rõhutanud, et sellisel juhul on vajalik, et asutus, kelle poolt esitatud teabele tuginetakse, on kliendi isikusamasuse tuvastanud näost-näku. RahaPTS § 28

lg 1 annab õiguse kasutada tegevuse edasiandmist. Samas on see eraldi reguleeritud tegevus ning tähendab teenuseosutajale mahukat administratiivkoormust.

Teenuse osutamise vabaduse põhimõtted on suuresti kujunenud välja Euroopa kohtupraktika alusel. Euroopa Kohus on korduvalt rõhutanud, et siseriiklikud meetmed, mis võivad takistada Euroopa Liidu toimimise lepinguga tagatud põhivabaduste teostamist või muuta selle vähem atraktiivseks, võivad olla lubatud tingimusel, et need järgivad üldise huvi eesmärki, on selle saavutamiseks sobivad ega lähe kaugemale, kui on taotletava eesmärgi saavutamiseks vajalik. Ka Eesti teenuseosutajad on mitmel korral viidanud RahaPTS § 15 lg-st 1 tuleneva kohustuse võimalikule vastuolule põhiseadusega ning pidanud kohustust liiga laiaulatuslikuks, mis ei arvesta konkreetsete teenuste või toodetega kaasnevate riskidega. Sealjuures võib öelda, et kohus on olnud antud asjades üpris ettevõttesõbralik ning muuhulgas pidanud oluliseks rõhutada, et siseriiklike õigusnormide tõlgendamisel tuleb lähtuda ka liikmesriikidele adresseeritud direktiividest, mille täitmiseks on asjassepuutuvad õigusnormid kehtestatud. See on oluline indikaator, et RahaPTS § 15 lg-st 1 tulenev kliendi näost-näku isikusamasuse tuvastamise kohustus ei pruugi olla kõikide finantsteenuste puhul õigustatud.

Eelnevast tulenevalt töö eesmärgist lähtuvalt, saab tulla järeldusele, et RahaPTS § 15 lg-st 1 tulenev isikusamasuse tuvastamise kohustus ei ole tasakaalus VPTS § 65 lg-st 1 tuleneva piiriülese investeerimisteenuse osutamise vabadusega ning piirab põhjendamatult teenuse osutamise vabadust. Lähtuvalt piiriülese investeerimisteenuse osutamise iseloomust, tuleks selle vabaduse tagamiseks viia RahaPTS-i sisse kas sellekohane erand või kaotada näost-näku tuvastamise kohustus tervikuna. Samas kohas viibides esmatuvastamise nõude täielik ära kaotamine nii nagu see on toodud RahaPTS § 15 lg-s 1, eeldaks muidugi juba põhimõttelisi muudatusi.

Provision of cross-border investment service and verification of the client's identity

The aim of the current thesis is to open up the essence and content of the freedom to provide cross-border investment services and due diligence measures, primarily verification of client's identity before establishment of any business relationship and to ascertain if established provisions in the Republic of Estonia are in compliance with the European Union regulations and in balance with the freedom to provide services.

On the basis of the freedom to provide services, including the freedom to provide financial services, investment firm has a right to provide cross-border financial services, without establishing a branch. It means that investment firm has a right provide its services in the other member state without physical presence. In such case investment firm and client establish a business relationship via means of communication and the provision of the services is also carried out via means of communication as the investment firm and the client are physically located in different countries.

At the same time, due to the need for prevention of the money laundering, investment firms have an obligation to apply respective due diligence measures. Such obligation serves the interest of the principle "Know Your Customer". Due diligence measures also include an obligation to identify the customer and verify the customer's identity on the basis of documents, data or information obtained from a reliable and independent source.

Estonian law sets a particular provision for taking due diligence measures by credit institutions and financial institutions. According to which, upon opening an account in a credit institution or a financial institution or upon the first use of another service by a person with whom a credit institution or a financial institution has no business relationship, the person participating in the transaction or using the service shall be identified while being present at the same place as the person or the person's representative. It means that prior establishing a business relationship financial services provider has a right to verify its customer's identity face to face.

Estonian legislator has seen a significant risk in the establishment of business relationship and provision of services, which has been conducted via means of communication and the aim of this specific rule is to avoid such relationships.

European regulations, which have been basis for respective Estonian domestic law, does not include such obligation, although it is emphasized that business relationship concluded via means of communication due to its nature carries a higher risk. Therefore financial services provides have to apply enhanced due diligence measures.

Estonian law also includes simplified due diligence measures and describes the terms on which it can be applied. Although legislator when composing the law did not take into account the nature of the provision of the cross-border financial services and simplified measures cannot be applied. In the law, there is also described a possibility to apply enhanced due diligence measures in case customer has been identified and verified without being present at the same place as the customer, but according to the guidelines of the Estonian Financial Intelligence Unit, such case cannot be used in everyday business and can only be applied as an exception.

In the European Union, the principles for the freedom of the provision of the services have been developed through the case law. European Court has previously repeatedly emphasized that national measures capable of hindering the exercise of fundamental freedoms or of making it less attractive may none the less be allowed if they pursue an objective in the public interest, are appropriate to ensuring the attainment of that objective, and do not go beyond what is necessary to attain the objective pursued.

In Estonia, many financial services provides have indicated that the obligation to identify customer on the face to face basis bay not the appropriate for every financial service, sine the nature of the service and the collateral risk is different in each case.

Kasutatud kirjandus

1. G. Bilali. Know Your Customer – Or Not. – University of Toledo Law Review, Vol. 43, No. 2, 2012.
2. Consumer Appetite for Cross-border Shopping in Financial Services, 2010. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fca.org.uk/static/fca/documents/yougov-report.pdf>, 03.03.2015.
3. Cross-Border Trade in Financial Services: Economics and Regulation, 2000. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.oecd.org/finance/financial-markets/1923208.pdf>, 17.02.2015.
4. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee Arvamus. – Euroopa Liidu Teataja C 224/35, 30.08.2008.
5. European Commission. Supervision of branches under MiFID. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/internal_market/securities/docs/isd/mifid-branches_en.pdf, 02.03.2015.
6. Financial Action Task Force. Anti-money laundering and terrorist financing measures and financial inclusion, 2013. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/aml_cft_measures_and_financial_inclusion_2013.pdf, 04.04.2015.
7. Financial Action Task Force. International standards of combating money laundering and the financing of the terrorism and proliferation, 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/fatf_recommendations.pdf, 03.03.2015.
8. Financial Action Task Force. Mutual Evaluation Report, Germany, 2010. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer/MER%20Germany%20full.pdf>, 04.04.2015.
9. Financial Action Task Force. The forty recommendations of the financial action task force on money laundering, 1990. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%201990.pdf>, 03.03.2015.
10. Financial Action Task Force. Third Mutual Evaluation Report, The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, 2007. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer/MER%20UK%20FULL.pdf>, 04.04.2015.

11. Financial Conduct Authority. Handbook, 2015 Arvutivõrgus kättesaadav: <https://fshandbook.info/FS/print/FCA/SYSC/8>, 30.04.2015.
12. Finantsinspeksioon. Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes”, 2013. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.fi.ee/failid/Soovituslik_juhend_Rahapesu_tokestamine.pdf, 03.03.2015.
13. F. Weiss. Public Procurement in European Community Law, London: The Athlone Press 1993.
14. J. de Haan, S. Oosterloo, D. Schoenmaker. Financial Markets and Institutions: A European Perspective. Second Edition. Cambridge: University Press, 2012.
15. J. K. Jackson. Financial Market Supervision European Perspectives. 2009.
16. J. P. Casey, K. Lannoo. The MiFID Revolution. Cambridge: University Press 2009.
17. H.J. Johnson, P.M. Langley. Trade Agreements and Financial Services. Singapur: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd, 2002.
18. M. Mugur, G. Ginter. Euroopa Liidu õiguse põhimõtetest tulenevad piirangud seadusandja valikuvabadusele. Väljakuulutamise läbirääkimistega hankemenetluse näide, Juridica IV/2010.
19. Nõuded finantsjärelevalve subjekti poolt tegevuse edasiandmisele, 2006. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.fi.ee/failid/Nouded_finantsjarelevalve_subjekti_poolt_tegevuse_edasiandmisele_outsourcing_v6.pdf, 04.04.2015.
20. Nõukogu 10.05.2015 direktiiv 93/92/EMÜ väärtpaberiturul pakutavate investeerimisteenuste kohta, Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.esma.europa.eu/system/files/Dir_93_22.PDF, 03.03.2015.
21. N. Moloney. EU Securities and Financial Markets Regulation. Third edition. Oxford: University Press, 2014.
22. Prevention of criminal use of the banking system for the purpose of money laundering. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.bis.org/publ/bcbasc137.pdf>, 03.03.2015.
23. P. Nelson. Capital Markets Law and Compliance: The Implications of MiFID. Cambridge: University Press 2012.
24. Rahapesu andmebüroo aastaraamat 2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.politsei.ee/dotAsset/27957.pdf>, 10.02.2015.
25. Rahapesu andmebüroo. Juhend hoolsuskohustuste täitmiseks isikuga või kliendiga samas kohas viibimata. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.politsei.ee/dotAsset/201457.pdf>, 03.03.2015.

26. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri 137 SE.
27. Rahapesu ning terrorismi ja massihävitusrelvade leviku rahastamise vastu võitlemise rahvusvahelised standardid, 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.fi.ee/public/aml/FATF_eesti_keelne_tolge.pdf, 04.03.2015.
28. Recommendation No (80) 10 of the Committee of Ministers to Member States on Measures Against the Transfer and the Safekeeping of Funds of Criminal Origin, 1980. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Instruments/Rec%2880%2910_en.pdf, 04.03.2015.
29. Regulation of remote cross-border financial intermediaries. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD162.pdf>, 17.02.2015.
30. Review of the Markets in Financial Instruments Directive (MiFID): Frequently Asked Questions, 2011. Arvutivõrgus kättesaadav: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-716_en.htm?locale=en, 01.03.2015.
31. R. Booth, S. Farrell, G. Bastable, N. Yeo. Money Laundering Law and Regulation: A Practical Guide. Oxford: University Press, 2011.
32. Technical Committee of the International Organization of Securities Commission. Regulation of remote cross-border financial intermediaries, 2004. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD162.pdf>, 17.02.2015.
33. Teenuste Direktiivi rakendamise käsiraamat, 2007. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/internal_market/services/docs/services-dir/guides/handbook_et.pdf, 05.02.15.
34. Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE.
35. Seletuskiri väärtpaberituruseaduse eelnõu juurde. 180 SE.
36. The Joint Money Laundering Steering Group. Prevention of money laundering/combating terrorist financing, 2010. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.jmlsg.org.uk/> 20.04.015.
37. Wolfsberg Guidance on a Risk Based Approach for Managing Money Laundering Risks, 2006. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/standards/Wolfsberg_RBA_Guidance_%282006%29.pdf, 20.04.2015.
38. W. Gilmore. Dirty Money: The Evolution of Money Laundering Countermeasures. Council of Europe Publishing. Strasbourg, 1999.

39. Ülevaade Rahapesu andmebüroo tegevustest 2013. aastal, 2014. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.politsei.ee/dotAsset/330091.pdf>, 03.03.2015.

Kasutatud õigusaktid

1. Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 97/9/EÜ investeringute tagamise skeemide kohta (KOM(2010)0371 – C7 0174/2010 – 2010/0199(COD)) – arvamus õigusliku aluse kohta. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/al/854/854241/854241et.pdf, 06.03.2015.
2. Ettepanek: Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv finantsinstrumentide turgude kohta, millega tunnistatakse kehtetuks Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/39/EÜ. – 2011/0298 (COD). 20.10.2011.
3. Ettepanek: Euroopa parlamendi ja nõukogu finantssüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – 2013/0025 (COD) 05.02.2013.
4. Euroopa Liidu toimimise leping. – Euroopa Liidu Teataja C 326, 26.10.2012.
5. Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus. 01.06.2002. – RT II 2000, 7, 41.
6. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4.12.2001 direktiiv 2001/97/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – Euroopa Liidu Teataja L344/76, 28.12.2001.
7. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21.04.2004 direktiiv 2004/39/EÜ finantsinstrumentide turgude kohta. – Euroopa Liidu Teataja L 145, 30.04.2004.
8. Euroopa parlamendi ja nõukogu 12.12.2006 direktiiv 2006/123/EÜ teenuste kohta siseturul. – Euroopa Liidu Teataja L 376/36, 27.12.2006.
9. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26.06.2013 direktiiv 2013/36/EL mis käsitleb krediitiasutuste tegevuse alustamise tingimusi ning krediitiasutuste ja investeerimisühingute usaldatavusnõuete täitmise järelevalvet. – Euroopa Liidu Teataja L 176/338 27.06.2013.
10. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28.05.2001 direktiiv 2003/71/EÜ, väärtpaberite üldsusele pakkumisel või kauplemisele lubamisel avaldatava prospekti kohta. – Euroopa Liidu Teataja L 345/64 31.12.2003.

11. Euroopa parlamendi ja nõukogu 26.10.2005 direktiiv 2005/60/EÜ. – Euroopa Liidu Teataja L 309/15 25.11.2005.
12. Klientidele teabe ja aruannete esitamise nõuded seoses investeerimisteenuste osutamisega. 01.01.2011. – RT I, 09.11.2010.
13. Komisjoni 10.08.2006 direktiiv 2006/73/EMÜ. – Euroopa Liidu Teataja L 241/26, 02.09.2006.
14. Komisjoni 25.08.2006 määrus 1278/2006.- Euroopa Liidu Teataja L 233/6, 26.08.2006.
15. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastane Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. 10.10.2000. – RT II 2000 15, 92.
16. Nõuded krediidi- ja finantseerimisasutuse poolt kehtestatavatele protseduurireeglitele ning nende rakendamisele ja täitmise kontrollimisele. 03.07.2012. – RT I, 29.06.2012.
17. Nõukogu 10.06.1991 direktiiv 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – Euroopa Liidu Teataja L 166, 28.06.1991.
18. Väärtpaberituru seadus. 17.10.2001. – RT I 2001 89, 532.
19. Äriseadustik 29.03.2015. – RT I, 19.03.2015, 45.
20. The Money Laundering Regulations 2007 No. 2157(United Kingdom). 15.12.2007.
21. Money Laundering Act (Germany).21.08.2008.

Kasutatud kohtupraktika

22. EK 2.12.1974, 33/74, *Johannes Henricus Maria van Binsbergen vs Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid*.
23. EK 17.11.1993, C-71/92, *Euroopa Komisjon vs Hispaania Kuningriik*.
24. EK 6.11.2003, C-243/01, *Tribunale di Asconi Piceno eelotsustustaothlus*.
25. EK 15.06.2010, C-211/08, *Euroopa Komisjon vs Hispaania Kuningriik*.
26. EK 18.10.2012, C-498/10, *X NV vs Staatssecretaris van Financiën*.
27. EK 06.06.2013, C-383/10, *Euroopa Komisjon vs Belgia Kuningriik*.
28. EK 19.06.2014, C-53/13, C-80/13, *Strojírny Prostějov a.s., ACO Industries Tábor s.r.o. vs Odvolací finanční ředitelství*.
29. EK 23.01.2014, C-296/12, *Euroopa Komisjon vs Belgia Kuningriik*.
30. PMK 24.11.2014, 1-13-8826.
31. TlnHK 22.12.2008, 3-08-1771.
32. TlnRnK 24.04.2009, 3-08-1220.

Muud materjalid

33. Alpari (UK) Ltd kohta detailsem informatsioon arvutivõrgus kättesaadav: <http://alpari.com/>, 04.04.2015.
34. Euroopa Keskpanka ühtse järelevalvemehhanismi järelevalvenõukogu esimees Danièle Nouy külastas Eestit. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fi.ee/index.php?id=18095&year=2014>, 03.03.2015.
35. Euroopa Liidu Infokeskus. Mida uut toob ettevõtjale ELi siseturu teenuste direktiiv?, 2010. Arvutivõrgus kättesaadav: http://elik.nlib.ee/k-v-andmebaas/page/17/?kv_id=983&show_all=1, 05.02.15.
36. FXCM LLC kohta detailsem informatsioon arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fxcm.com/>, 03.03.2015.
37. HSBC Bank Plc kohta detailsem ülevaade koduleheküljel arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.hsbc.co.uk/1/2/>, 04.04.2015.
38. Oanda Europe Limited kohta koduleheküljel arvutivõrgus kättesaadav: www.oanda.com, 04.04.2015.
39. Organization for Economic Co-operation and Development. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.oecd.org/>, 01.04.2015.
40. Outsourcing of AML Compliance: How Far Can A Financial Institution Go?, 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.jdsupra.com/legalnews/outsourcing-of-aml-compliance-how-far-c-04812/>, 20.03.2015.
41. Rahandusministeerium. Rahandusministeerium saatis kooskõlastusringile väärtpaberituru seaduse muudatusettepanekud. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fin.ee/75774/>, 04.04.2015.
42. Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eesti. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pangaliit.ee/et/kasulik/rahapesu-tokestamine>, 20.04.2015.
43. Rahvusvaheline koostöö 2007. aastal. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fi.ee/?id=11842>, 01.03.2015.
44. Vastavuskontrolli infokiri krediidasutustele aprill 2013. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.varul.com/publikatsioonid/vastavuskontrolli-infokiri-krediidasutustele-aprill-2013>, 03.03.2014.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Triin Sarapuu,
(sünnikuupäev:15.11.1988)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Piiriülese investeerimisteenuse osutamine ja kliendi isikusamasuse tuvastamine,

mille juhendaja on PhD Marko Kairjak

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 04.05.2015